

T.C.

Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarihi Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE 1913 - 1914 YILLARINDA
KASTAMONU

Hazırlayan

Burak KOCAOĞLU

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ

KASTAMONU

2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

TANZİMAT DÖNEMİ MÜLKÎ İDARESİ VE MECLİS GELENEĞİNİN OLUŞMASI

1.1. TANZİMAT DÖNEMİ MÜLKÎ İDARE.....	5
1.2. İDÂRE-İ UMÛMİYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİ (22 OCAK 1871).....	8
1.3. OSMANLI VİLAYETLERİ VE NİZAMNAMEDEN MUAF OLAN YERLER	10
1.4.İDÂRE-İ UMÛMİYE-İ VİLÂYÂT KANUN-I MUVAKKATI (26 MART 1913)	11
1.5. MECLİS GELENEĞİNİN OLUŞMASI VE İL GENEL MECLİSİ.....	12
1.6. KASTAMONU İL GENEL MECLİSİ ÜYELERİ.....	14

BÖLÜM II

İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE 1913-1914 YILLARINDA KASTAMONU

2.1. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA EĞİTİMİN DURUMU.....	18
2.2 İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA BAYINDIRLIK VE ULAŞIM ALANINDAKİ FAALİYETLER.....	26
2.3. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA TARIM, HAYVANCILIK VE EKONOMİ.....	29
2.4. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA SAĞLIK VE SOSYAL KONULAR.....	35

2.5. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINDA 1914 YILI BÜTÇESİ	43
SONUÇ	46
KAYNAKÇA	52
EKLER	55

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE 1913-1914 YILLARINDA

KASTAMONU

Burak KOCAOĞLU

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. M. Serhat YILMAZ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesini güçlendirmek için yapmış olduğu çalışmalara paralel olarak 1913 ve 1914 yıllarında Kastamonu İl Genel Meclisi tutanaklarına geçmiş olan konulara yer verilmiştir. Tutanaklar söz konusu dönemde Kastamonu gazetesinde yayınlanmıştır.

Tutanaklarda ağırlıklı olarak Kastamonu Vilayeti'nin eğitim, bayındırlık ve ulaşım alanında yapılan ve planlanan çalışmaları, ekonomi, tarım ve hayvancılık alanlarındaki modernleşme çabaları ve karşılaşılan güçlükler, sağlık ve sosyal konulara yer verilmiştir.

Tutanaklardan meclis toplantısına katılan her üyenin kendi bölgesindeki sorunları meclis gündemine taşıdığı anlaşılmaktadır. Çalışmada Kastamonu Vilayeti'nin o yıllara ait genel durumuna ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

Kastamonu-2011, Sayfa:VI+119

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Meşrutiyet, İl Genel Meclisi, Kastamonu Gazetesi

ABSTRACT

MA Thesis

ACCORDING TO THE RECORDS KASTAMONU IN 1913-1914 PROVINCIAL
GENERAL ASSEMBLY

Burak KOCAOĞLU

Kastamonu University

Institute For Social Sciences

Department Of History

Supervisor: Assoc.Prof.Dr. M. Serhat YILMAZ

This study includes the subjects which were also stated in the records of the General Assembly in Kastamonu and these subjects are paralel with the things Otoman Empire did in order to strengthen it's control authoriy.

In these records mainly, education, and planned activities in the field of public Works and transportation, the economy, modernization efforts, and encountered difficulties in the areas of agriculture and animal husbandry, health ande social issues of Kastamonu are included.

It is understood from the records that each member participating in the meeting of parliament prepared an agenda was about their provincial problems far the meeting of the parliament during period.

Kastamonu-2011, Page: VI+119

Key Words: Kastamonu, Constitutionalism, Provincial Assembly, Kastamonu Newspaper

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı; 1913 – 1914 yıllarında Kastamonu Vilayetindeki çalışmaları çeşitli başlıklar altında incelemektir.

Tezin giriş bölümünde Osmanlı Devleti'nin eyalet yönetimi hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Daha sonra Tanzimat Dönemi mülkî idare ve Osmanlı Devleti'nde meclis geleneğinin oluşumu ele alınmıştır.

İkinci bölümde 1913-1914 yıllarında Kastamonu İl Genel Meclisi tutanaklarına göre Kastamonu Vilayeti'nde yapılan çalışmalar, ele alınan konular incelenmiştir. Bunlar, eğitim, bayındırlık ve ulaşım alanındaki meseleler, tarım hayvancılık ve ekonomi, sağlık ve sosyal konular başlıkları altında toplanmıştır.

Tezin ekler bölümünde 1871 Vilayet Nizamnamesi, İl Genel Meclisi toplantılarına ait bir tutanak örneği, Kastamonu Vilayeti'ne ait harita ve Kastamonu Valisi Reşit Paşa ve eşine ait fotoğrafa yer verilmiştir.

Tez çalışmam sırasında ve Kastamonu'daki tüm eğitim öğretim yaşantımda bana her türlü desteği sağlayan çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ'a, tarih alanındaki eğitim ve öğretimimde çok büyük emek sahibi olan Yrd. Doç. Dr. Mustafa ESKİ'ye, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Rıfat GÜZEY'e, Yrd. Doç. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU'na, Yrd. Doç. Dr. Ercan ÇELEBİ'ye, Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖĞRETEN'e, teşekkür ederim. Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca her türlü maddî ve manevî desteğini benden esirgemeyen dedem Yusuf KOCAOĞLU'na babaannem Gülkız KOCAOĞLU'na babam Hasan KOCAOĞLU'na ve halam Güler BABURŞAH'a teşekkürü bir borç bilirim.

Kastamonu 2011

Burak KOCAOĞLU

KISALTMALAR

T.T.K. : Türk Tarih Kurumu

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.k. : Adı Geçen Kanun

s. : Sayfa

GİRİŞ

Anadolu'da doğmuş ve üç kıtada hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu asırlardan beri süregelen Türk devlet yönetiminin devamını teşkil etmiştir. Osmanlı eyalet idaresini anlamak için Anadolu Selçuklularını ve onların bağlı olduğu Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun toprak yönetimine ve idarî yapısına bakmak gerekir.

Büyük Selçuklularda toprak devlete aitti ve bunlara mirî arazi denilmiştir. Mirî arazi has, iktâ ve haracî olmak üzere üçe ayrılırdı. Bunların dışında vakıf ve mülk toprakları da bulunmaktaydı. Büyük Selçuklularda eyalet idaresinin ikta sistemi üzerine kurulduğu söylenebilir. Genellikle askerî sınıfa verilen bu topraklar yanında, yerel güçlere de benzer imtiyazların verildiği ve eski imtiyazların tanındığı bilinmektedir. Eyalet idaresinde hanedana mensup prenslerin ön planda yer aldığı da görülmektedir. Bunlar ülkenin muhtelif bölgelerini yönetirler ve yanlarında atabegler bulunurdu. Vilâyetin kadısı ve muhassıl denen malî görevlisi vardı. Vilâyetlerin idarî, askerî işleri emir sipagsalar denen Osmanlılar'daki beylerbeyi benzeri görevlilere bırakılmıştır¹.

Anadolu Selçuklularında da devlete ait olan topraklara mirî denilmiştir. Mirî toprak, has, ikta, mülk ve vakıf olmak üzere dört gruba ayrılmıştır.

Osmanlı Devleti'ne geldiğinde devlet kendinden önceki Türk devlet toprak sistemini kullanıp bu sistemi daha da geliştirmiş ve idarî taksimatını bu temel doğrultusunda ayarlamıştır. Devlete ait olan mirî arazinin kullanım hakkı belirli şartlar altında işleyene devredilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bu mirî arazinin en önemli kısmını ise dirlik oluşturmaktadır. Dirlik denilen toprağın geliri doğrudan doğruya devlet memurlarının giderlerini karşılamaya ayrılmıştır. Dirlik de kendi içinde gelirine göre üç bölüme ayrılmıştır. Bunlardan yıllık geliri 100.000 akçenin üzerinde olanlara has denir ve yüksek dereceli devlet memurlarına (vezirler, beylerbeyi ve sancak beyleri) verilirdi. Geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasında olan topraklara zeamet denir ve eyalet askerlerinin subayları ile ikinci derecede bulunan memurlara verilirdi. Geliri 1.000 ile 20.000 akçe arasında olan topraklara tımar denir ve tımarlı sipahilere verilirdi. Tımar gelirinin ilk 3.000 akçesi tımar sahibine verilirdi. O bununla hem geçimini sağlamak, hem de belirlenen miktarda atlı asker

---

¹ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.103.

beslemek zorundaydı². Yıllar içinde toprak sistemi bozulup devletin de nakit paraya ihtiyacı ortaya çıkınca iltizam usûlüne geçilmiştir. Lakin zamanla bu uygulamadan kaynaklanan sıkıntıların artması üzerine iltizam II. Mahmut tarafından kaldırılmışsa da daha sonraki yıllarda tekrar uygulanmıştır. Ayrıca, vakıf, ocaklık, mukataa ve mülk arazileri de Osmanlı devleti toprak sistemi içinde yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar süren ihtişamı ve mükemmel idare yapısı asırlar içinde devletteki her yapı gibi bozulmaya başlamış, aksamalar, sorunlar birbirini izlemiştir. Bilindiği gibi klasik Osmanlı düzeni dediğimiz yönetim biçiminde İmparatorluk geniş birtakım eyaletlere bölünmüştü. Eyaletler birkaç vilayetin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştu. Eyalet yönetimi Beylerbeyi denilen en üst düzeyde yöneticiye bırakılmıştır. Sancaklar ise Sancakbeyi'nin denetiminde idi. XIV. yüzyıl boyunca beylerbeyleri, taşra kuvvetlerinin kumandanı ve çeşitli sancaklara dağılmış beylerin amiri durumundaydı. Bu dönemde beylerbeyleri belli bir bölgenin idarecisi olmak yerine bütün ordu işlerinden sorumlu bir kimse hüviyetindeydi. Beylerbeyi eyalet sınırları içinde bulunan bütün sancaklardaki tımarlı sipahilerin birinci derecede komutanı idi³. Beylerbeyi, fetihlerin Rumeli'de devam ettiği zamanlarda ve hükümdarın Anadolu'da bulunduğu sırada Rumeli beylerinin amiri durumuna geçerek Rumeli Beylerbeyi haline gelmiştir. Nitekim Orhan Bey'in ordu kumandanı oğlu Süleyman Paşa bir beylerbeyi idi. Ondan sonra ise bu vazife Lala Şahin Paşa'ya verilmişti. Ancak Rumeli'de fethedilen yerlerin artmasıyla Anadolu ve Rumeli'nin tek kumandan ile idaresi mahzurlu görülerek Beylerbeyilik Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği olarak ikiye çıkarılmıştır⁴. Derece itibarıyla Rumeli beylerbeyliği sonrasında ise Anadolu beylerbeyliği gelmekteydi. İlerleyen yıllarda fetihlerin artması sonucunda eyaletlerin sayısı artarak beylerbeyi sayısı da çoğalmıştır. Ancak şu konuya açıklık getirmek gerekir. Bir Osmanlı eyaleti bugünkü Türkiye idarî taksimatına göre bölünmüş vilâyetlerinden çok daha geniştir. Örneğin Edirne Vilâyeti bugünkü, Edirne, Tekirdağ Kırklareli ve Tırnova'yı; Kastamonu Vilâyeti bugünkü, Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı ve Zonguldak'ı içerirdi⁵. Lakin eyalet sınırları

---

² İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.128-129.

³ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1997, s. 10.

⁴ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2007, s. 85.

⁵ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.253.

da zaman içinde birçok değişikliğe uğramış, bazı sancaklar yer değiştirmiş ve yeni eyaletler kurulmuştur.

Yıllar içinde Beylerbeyi yani diğer adıyla valilerin sayısının artmasıyla yönetimde sorunlar çıkmaya başlamıştır. Valiler bazen yönetimde çok silik kalmışlar, bazense çok güçlenmişlerdir. Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa çok güçlenmiş valilere en güzel örnektir. Ayrıca valilerin atanmasında ölçü genellikle liyakatten ziyade, entrika, nüfuz kullanma ve verilen rüşvetti, bazen de siyasal bakımdan etkili bir insanı şerefli bir sürgün göreviyle Bab-ı Âli'den uzaklaştırma aracıydı⁶.

Ayrıca valiler vezir rütbesi taşıdıkları için, kendilerine bundan dolayı Paşa denilmiştir⁷. Atandıkları eyaletlerin yönetimini doğrudan doğruya üzerlerine alıyorlar, gidip merkez olan şehirde kendilerine ayrılan konakta oturuyorlardı. Eyaletlerin kapsamına giren sancaklara da mütesellimlerini gönderiyorlardı. Valilerden bazıları gittikleri yerlerde genel olarak birçok zulm, adaletsizlik ve rüşvet olaylarına karışıyorlardı. Bunun önlenmesi için bütün atama emirlerine halka zulm edilmemesi, güvenliğin sağlanması gibi emirler bulunmaktaydı. Lakin bu emirlere uyulduğu söylenemez. Bundan dolayı da halkın yerel yöneticilerle iyi geçinemediği ve çaresiz kalınca ayaklanmadan başka çıkar yol bulamadıkları anlaşılmaktadır.

Böyle zulüm, adaletsizlik ve rüşvet olaylarına karışan valilerin aksine, devlet için fedakarlık yaparak canını dişine takıp çalışan valiler de olmuştur. Ancak bu valiler düşüncelerindeki iyi yönetimi uygulamak için yardımcı kadroyu, idareciyi bulamıyorlardı. Bundan dolayı bazı valiler geleceğin bürokrat ve yöneticilerinin hocalığını yapmaya başlamışlardır. Bunlara örnek olarak, Ahmet Midhat Efendi, Vali Midhat Paşa'nın yetiştirmesi idi ve Tuna ve Bağdat maiyetindeydi. Bağdat'ta valinin yanında Müzeyi Hümâyun'un gelecekteki müdürü ressam Osman Hamdi Bey de vardı. Bu kimseler ayrı siyasî çizgide görünseler bile onu müdafaa etmişlerdir. Diğer bir örnek ise, Kastamonu Valisi Sırrı Paşa, kalemiye ekibini yetiştiren ve kitabette çok etkili idarecilerdendir⁸.

Gerek yeterli kadronun olmaması gerek bazı yöneticilerin kötü yönetimi zaten her alanda güçsüz olan devletin idare yapısını daha da güçsüzleştirip halk ile devletin arasındaki bağı zayıflatıyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti dışında gerçekleşen bazı olayların

---

⁶ Rodric H. Davison, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s.145.

⁷ Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 17.

⁸ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 500.

da etkisi vardır. Fransız İhtilali Osmanlı merkezî otoritesini zayıflatmaya başlamış ve devleti daha da zayıf hale düşürmüştür. Özellikle ihtilalin getirdiği milliyetçilik akımıyla kaynaklanan etnik unsurları imparatorluk çatısı altında tutmak ve Avrupalı devletlerin bunu bahane ederek ülke yönetimine karışmasına engel olmak için mülkî alanda köklü değişikliklere gidilmesi gerekmektedir.

Tanzimat Dönemi ile birlikte bu sorunların önüne geçilmesi ve idare yapısının güçlendirilip merkezi otoritenin tekrar sağlanması konusunda çalışmalara başlandı. Yapılacak çalışmalarla ilk olarak valilerin aşırı güçlenmesinin önüne geçilmek istendi ve bir daha Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı gibi bir olayla karşılaşılacak istenmedi. Ancak şunu da söylemek gerekir çok geniş bir alanda hüküm sürmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezi otoriteyi kurmak çok da kolay bir iş değildir. Çünkü Osmanlı Devleti geleneksel toplum özelliği taşıyan, ulaşım ve haberleşme teknolojisinde organik enerjiden (yani taşımacılıkta katır ve deve, haberleşmede; insan ve at gibi araçlardan) yararlanan, güçlü bir merkezin kurulamadığı, malî yönden özerk birimler ve bürokrasinin dar kadrolardan oluştuğu, yaygın ihtisaslaşmanın bulunmadığı bir devlet sistemine sahipti. Böyle bir toplumda yönetimin abartılacak ölçülerde merkezîleştiği ve hatta bu terimin kullanılmasının doğru olmayacağı açıktır. Ancak güçsüz birimler üzerinde merkezî devlet bir otorite ve bağ kurabilirdi⁹.

---

⁹ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 250.

BÖLÜM I

TANZİMAT DÖNEMİ MÜLKÎ İDARESİ VE MECLİS GELENEĞİNİN OLUŞMASI

1.1. TANZİMAT DÖNEMİ MÜLKÎ İDARE

Tanzimatın ilanından sonra ülke yönetimindeki ilk değişiklik eyaletlerin sınırlarının değiştirilmesi olmuştur. Bazı sancaklar bağlı buldukları eyaletlerden alınarak yeni eyaletler oluşturuldu. Örnek olarak, Çankırı ve Ankara sancaklarından oluşan Ankara eyaletine Bozok, Kastamonu ve Kayseri sancakları da bağlandı¹⁰. Böylelikle eyaletlerde aşırı güçlü valiler olmayacaktı. Bunu 1789 İhtilalinden sonra Fransız idare teşkilatının dar alanda teşkilatlanmış sayıca çok, hacimce küçük, paraca güçsüz yönetim birimleri (departement) ve katı bir merkezîcilik için en uygun taban olarak görülen yapının örnek alınması olarak değerlendirilmesi yanlış olmaz¹¹. Çünkü genel olarak Osmanlı idarî yapısı zaten Fransız idarî yapısı örnek alınarak şekillendirilmiştir.

Tanzimat prensiplerinin uygulanmasına aynı zamanda başlanamamıştır. Öncelikli olarak merkezin kesin kontrolü altındaki yerler pilot bölge olarak seçildi ve yavaş yavaş tüm Osmanlı coğrafyasına yayılması sağlandı. İlk olarak pilot bölge seçilen yerler Edirne, Bursa, Ankara, Aydın, İzmir, Konya ve Sivas eyaletleri oldu. İlk yıllarda yönetimde istenilen düzen sağlanamadı ve bunun sorumluluğu yöneticilere yüklendi. 1840'da Muhassıllık ve Muhassıllık Meclisleri oluşturuldu.¹² 1841 yılında Muhassıllıktan kaynaklanan vergi sorunlarından dolayı devlet büyük bir gelir kaybı yaşadı ve bunun sorumluluğu da Tanzimatın mimarı, Mustafa Reşid Paşa'ya çıkarıldı. Mustafa Reşid Paşa görevinden azledildi. 1849 yılında ülke yönetiminde bir düzenleme girişimi olmuş ve bu girişim sonucunda Eyalet Meclisleri kurulmuştur.

¹⁰ Musa Çadırcı, "Tanzimatın Uygulanması ve Karşılaşılan Güçlükler", **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri**, (13-14 Mart 1985/Ankara), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1987, s. 98.

¹¹ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 496.

¹² Selda Kılıç, "1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa" <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/261.pdf> (15.12.2010).

Ülke içinde yapılan çeşitli çalışmalara rağmen Mustafa Reşid Paşa'nın ilk şeklini verdiği Tanzimat prensipleri başarılı olamadı. 1856 yılında Islahat Ferman'ının ilanından sonra Avrupalı devletler daha kolay Osmanlı iç işlerine karışmaya başladı ve zaten çok kötü durumda olan Osmanlı merkezî idaresini daha da kötü hale getirdiler. Anadolu coğrafyası dışındaki Osmanlı topraklarında tam anlamıyla fırtınalar kopuyordu. Bilhassa Suriye ve Lübnan olayları ve Balkan uluslarının ayaklanmaları Osmanlı idare sisteminin ne denli kuvvetsiz ve etkisiz kaldığını gözler önüne sermiş oluyordu.

1861 yılında sadarete gelen Fuat Paşa mülkî idarenin düzenlenmesi gerektiğini, aksi takdirde devleti daha vahim olayların beklediğine inanıyordu. Fuat Paşa'ya göre mülkî idarenin iyi bir şekilde işleminin yolu ancak iyi bir yönetici kadrosunun oluşmasına bağlıydı. Fuat Paşa'nın mülkî idare alanındaki fikrini Cevdet Paşa şöyle açıklamaktadır: “Bir vakitten beri, Fuat Paşa, vilayetlerin tanzimi ve emelinde olup düşüncelerinin esası dahi, eyaletler ve sancaklar büyütülerek valiliklerine tecrübeli ve iktidarlı zatlar seçilerek ve yetkileri genişletilmek suretiyle yalnız mühim işlerde İstanbul'a danışmaları ve bu veçhile saltanat merkezi de adlî işlerle uğraşmaktan kurtularak devlet vükelâsının çok mühim olan işlere iştigal etmeleri hususlarından ibaretti”¹³. Cevdet Paşa'nın söyledikleri Fuat Paşa'nın planını gayet açık bir şekilde ortaya koymaktaydı. Fuat Paşa bir an önce aklındaki bu planı devreye sokarak hem kaynaşan Balkan uluslarını yatıştırmak hem de bunu bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak isteyen Avrupalı devletleri engellemek istedi.

Bu amaçla 1864 tarihinde bir Vilayet Nizamnamesi hazırlandı. Bu Nizamname ile eyaletler kaldırılıyor, vilayetler kuruluyordu. Vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar, nahiyelere, karyelere bölünerek yeni bir idare sistemi kuruluyordu. Bu sistemde en yetkili kişi vilayetin başında bulunan vali oluyordu. Yönetim bakımından sancağın başında mutasarrıf, kazanın başına kaymakam, karyenin başında ise muhtarlar olacaktı. Nizamname ile taksim olunan vilâyet, sancak, kaza ve nahiyeleri yöneten valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar ve müdürler hiyerarşisiyle açıkca department, arrondissement, canton, ve commune'leriyle Fransız taşra idaresi sistemi örnek alınmıştır¹⁴. 1864 Vilayet Nizamnamesi, eyaletlerdeki durumu düzeltmeyi merkezî denetimle yerel otoriteyi

¹³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1995, s. 153.

¹⁴ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2004, s.384.

birleştirmeyi, eyalet başkentinde kamu işlerinin yürütülmesini çabuklaştırmayı ve meclisin temsilî özelliğini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır¹⁵.

Bu Nizamnamenin hazırlanmasında Niş Valisi Midhat Paşa'nın düşüncelerinden faydalanılmıştır. Çünkü Paşa, Niş Valiliği sırasında bölgeyi düzene sokmuş ve başarılı olmuştur. Genel itibarıyla Fransız taşra yönetimi sisteminden faydalanılmıştır.

Nizamnamenin uygulanması için bir pilot bölge seçildi, Niş, Vidin ve Silistre eyaletleri birleştirilerek Tuna Vilayeti kuruldu ve valiliğe Midhat Paşa getirildi. Midhat Paşa valiliği sırasında Tuna vilayetinde başarılı çalışmalar yaptı. Bu çalışmalara örnek verilecek olursa, bu günkü Ziraat Bankası'nın da temeli olan, sıradan çiftçinin refahı açısından önemli olan tarım kredi sandıklarının kurulmasıdır. Köylüler her köyde sandık fonuna yarım dönüm toprak işliyorlardı, ihtiyar meclisleri sermaye edinmek için ürünü satıyorlar ve bu sermaye, gerek duyan köylülere iki bin kuruşa kadar, düşük faiz oranıyla borç olarak verilebiliyordu. Çizilen şemadaki idarî sisteme hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar katılıyorlardı. Bu şekilde, yüksek faiz oranı getiren tefecinin pençesine düşmekten kurtulunuyordu. Midhat Paşa bugün hala Türkiye'de Ziraat Bankası'nın kurucusu ve bu günkü Bulgaristan'da Balkanlar'ın en gelişmiş kredi sandıklarının babası olarak alkışlanmaktadır¹⁶. Bu gibi çalışmalar ile Nizamnamenin diğer vilayetlerde uygulamaya sokulması yönünde cesaret kazanılmıştır.

1865 yılı başında Anadolu, Arabistan ve Rumeli kıtasında bazı vilayetler seçildi. Bosna ve Hersek, Bosna Vilayeti olarak, Arabistan'da Şam ve Sayda, Suriye Vilayeti adı altında birleştirildiler. Anadolu kıtasında Erzurum ayrı bir vilayet haline getirildi¹⁷. Daha sonraları 1867 Vilayet Nizamnamesi yayınlandı. Bu nizamname temelde 1864 Nizamnamesinin tüm ülke için uygulanmasından başka bir şey değildi.

1864 ve 1867 Nizamnameleri uygulama aşamasında iken 1876 yılında Kanun-ı Esâsî ilan edilmiştir. Anayasada "Vilayât" başlığı altında genel çerçeve çizilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan 23 Aralık 1876 tarihli Kanun-ı Esâsî'nin vilayetlerle ilgili bölümünde (madde-109) vilayet, liva ve kaza merkezlerinde idare meclisleri olacağı İl Genel Meclisi üyelerinin seçiminin özel bir kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Kanun-ı Esâsî'nin 110. Maddesinde ise İl Genel Meclislerinin görevleri hakkında bilgi verilerek söz konusu görevlerin neler olacağına çıkarılacak bir kanun ile tanımlanacağı ifade edilmiştir.

¹⁵ Rodric H. Davison, a.g.e., s.149.

¹⁶ Rodric H. Davison, a.g.e., s.159.

¹⁷ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2000, s. 54.

Osmanlı anayasasına göre İl Genel Meclislerinin görevleri genel olarak tanımlanmıştır. Söz konusu meclisin görevleri arasında itibar sandıklarının teşkili, sanayi ve ticaretin iyileştirilmesi ve kolaylaştırılması, bayındırlık alanındaki işler, genel olarak eğitimin ve terbiyenin yaygınlaştırılması konularına şamil olmak üzere müzakerelerde ve önerilerde bulunmak, kanun ve nizamların getirdiği hükümlere muhalif görülen durumlar hakkında makam ve mevkilere tebliğ ve söz konusu uygulamanın düzeltilmesi hususlarında girişimde bulunma yetkileri bulunmaktaydı.¹⁸ Anayasanın ilanı ve sonrasındaki gelişmeler sonucu 1871 Vilayet Nizamnamesi 1913 yılına kadar uygulamada kalmış ancak 1913 yılına gelindiğinde yeni bir düzenleme yapılmıştır.

1.2. İDÂRE-İ UMÛMİYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİ (22 OCAK 1871)

1871 Nizamnamesinin ilk maddesinde vilayetin bölümlerinden bahsedilmektedir. Vilâyetler livâlara, livâlar kazâlara, kazâlar nahiyelere ve nahiyeler karyelere ayrılmıştır. Bu idari birimlerin isimleri pek yakın tarihe kadar kullanılmış olup Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası olan Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'ndaki tadilat üzerine vilâyetlere il, kazalara ilçe ve nahiyelere de bucak adı verilmiştir¹⁹. İkinci maddede her yerdeki memurun kendi üstüne karşı sorumlu oluşu ve bu zincirin valiye kadar devam edeceği belirtilmiştir. Üçüncü maddede ise vilayetin yönetim kadrosundan bahsedilmektedir²⁰.

Nizamnamede valilerle ilgili kısım önem arz etmektedir. Vali ile ilgili olan hususlar dördüncü maddeden başlayıp onaltıncı maddede son bulmaktadır. Dört ve beşinci maddelerde valilerin genel olarak sorumluluğu ve görev yerinde olmadığı zamanlarda muavini ya da valinin münasip gördüğü bir kişinin yerine vekalet edebileceğinden bahseder. Sekizinci maddede valinin vilayetteki üretimin, üretimden doğacak sorunların ve vergilerin toplanmasından genel olarak sorumlu olduğu hatta vergi memurlarının tutum ve davranışlarının vali tarafından denetleneceğini söyler. Ayrıca vergilerin belirlenmesinde Vilayet İdare ve Vilayet Genel Meclislerinin belirleyeceği usuller dikkate alınarak toplanması gerektiği de yazılmıştır. Onbirinci madde valinin eğitim ve bayındırlık

¹⁸ Suna Kili, A. Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, No:269, (Tarihsiz), s.43.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi Cilt I**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 2003, s.504.

²⁰ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Bâb-ı Evvel.

alanındaki vazifelerinden, oniki, onüç, ondördüncü maddelerde ise valinin güvenlik ile ilgili yükümlülükleri ve yetkileri belirtilmiştir. Bu durum şöyle açıklanmıştır: Vilayet içinde devlete veya ahalinin zararına karşı oluşan bir hareket doğrudan Bab-ı Alî'ye bildirilip gerekli tedbirler vali tarafından alınacaktır. Onbeş ve onaltıncı maddelerde ise valilerin vilayet içindeki hukukî ve cezaî yetkileri açıklanmıştır²¹.

Onsekiz - otuzdördüncü maddeler arasında vilayetteki çeşitli müdürlüklerin ve memurlukların vazifeleri açıklanmıştır²².

Nizamnamede otuzbeş ile kırkikinci maddeler arası liva idaresi, kırküçten kırkdokuzuncu maddeye kadar kaza idaresi, elliden ellisekizinci maddeye kadar nahiye yönetimi, altmışıncı maddede ise muhtarın görevi açıklanmıştır²³.

Altmışikinci madde ile yetmişbeşinci maddeler arası çalışma konumuz olan Vilayet Genel Meclisi hakkındaki maddelerdir. Bunlara genel olarak bakacak olursak, altmışikinci maddede genel meclisin niçin toplandığı ve gündemindeki konuların neler olacağı belirtilmiştir. Bunları şu şekilde sıralanabilir: Vilayette yapılacak yolların planlaması, ticaret ve sanayinin geliştirilmesi, eğitim alanında yapılacak çalışmalar, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, vilayetteki bayındırlık çalışmaları, meclisin toplanma zamanı hakkında açıklama vardır. Bu açıklamaya göre, her vilayet meclisi kendine en uygun mevsimi seçip, kırk günü aşmamak şartıyla toplanacaktır. Yetmişinci maddede ise karar alınması için 1/3 çoğunluğun mecliste olması gerektiği belirtilmiştir²⁴.

Yetmişaltıncı maddeden yetmiş sekizinci maddeye kadar İdare Meclisinin²⁵, doksan ile doksan birinci maddelerde Liva İdare Meclisi'nin, doksan iki doksan üçüncü maddelerde Kaza İdare Meclisi'nin, doksan dört ve yüz altıncı maddeler arasında ise Nahiye Meclisleri'nin yapısı ve vazifesi açıklanmıştır.

Yüzonikiden başlayıp yüzyirmidokuzuncu maddeler arasında belediyelerin yapısı açıklanmıştır²⁶. Buna göre vali, mutasarrıf ve kaymakamın bulunduğu her merkezde bir belediye idaresi kurulacaktı. Kurulan belediye daire meclislerinin memurları arasından seçilen bir meclis başkanı vasıtasıyla kentin yerel yönetimini üstlenmesi amaçlanmıştır:

---

²¹ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Faslı Evvel, Vâlilerin Vezâ'ifi Beyânındadır.

²² Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Faslı Sâni.

²³ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Bâb-ı Sâlis, İdâre-i Mülhakat Beyânındadır

²⁴ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Faslı Evvel, Mecâlis-i Umûmiyenin Vezâ'ifi

²⁵ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Faslı Sâni Vilâyet İdâre Meclisinin Vezâ'ifi Beyânı

²⁶ Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizâmnâmesi, Kısm-ı Evvel, Meclis-i Beled-î ve Mütferriâtının Teşkîli

1871 den 1913 yılına kadar bu nizamname geçerli olmuştur. 1913 yılında İttihat ve Terakki Fırkası tarafından hazırlanan yeni bir nizamname ile 1871 nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.

1.3. OSMANLI VİLAYETLERİ VE NİZAMNAME DEN MUAF OLAN YERLER

Yeni yönetmelikle 1876 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti idarî bakımdan 27 vilâyet ve 123 sancağa bölünmüştü. Rumeli'deki topraklarında 10 vilâyet 44 sancak, Anadolu'da 16 vilâyet 74 sancak, Kuzey Afrika'da ise 1 vilâyet 5 sancak bulunuyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun vilayetleri şunlardır; Edirne, Tuna, Bosna, Hersek, Selanik, Yanya, Manastır, İşkodra, Cezayir, Girit, Hüdavendigâr, Aydın, Ankara (Ankara, Yozgat, Kayseri, Kırşehir), Konya, Kastamonu (Kastamonu, Bolu, Sinop, Kengiri), Trabzon, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Adana, Suriye, Halep, Bağdat, Basra, Hicaz, Yemen, Trablusgarp²⁷.

1871 Nizamnamesi genel bir uygulama için hazırlanmıştı ama klasik yönetimin hakim olduğu yerler ve ayaklanmalardan dolayı dış müdahaleler neticesinde ayrıcalıklı statüye sahip olan yerler de vardı. Bu yerlerin başında İstanbul gelmektedir. İstanbul'da klasik Osmanlı yönetimine devam edilmiştir. Diğer uygulama dışı yer ise Cebel-i Lübnan'dır. Burada meydana gelen olaylardan dolayı buraya özgü bir nizamname hazırlanmıştır. Bir diğer yer ise Mısır'dı. Mehmet Ali Paşa olayından beri Mısır Hidivliği de geniş özerkliği olan bir niyabet yönetimiydi. Osmanlı Sultanı Mısır'ın gerçek sahibi olup, Hidivin memleketi sultanın adına yönetmesi anlamına gelen bir statü hazırlanmıştı²⁸. Mısır gibi iç işlerinde Hicaz ve Girit de imtiyazlara sahipti ve nizamname kapsamı dışındaydılar.

Yukarıda ismi geçmemekle birlikte, Osmanlı Devleti'ne bağlı muhtar veya yarı müstakil durumu olan yerler de vardı. Bunlar, Rumeli'de Eflak-Boğdan (Romanya Prensligi), Sırbistan Prensligi, Karadağ Prensligi, Afrika'da Tunus beylikleridir. Bu yerler her sene belirli bir vergi vermek ve gerektiği zaman asker göndermekle yükümlüydüler²⁹.

---

²⁷ Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s 158.

²⁸ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.65.

²⁹ Enver Ziya Karal, **a.g.e.**, s.158.

1.4. İDÂRE-İ UMÛMİYE-İ VİLÂYÂT KANUN-I MUVAKKATI (26 MART 1913)

1913 yılında gecici kanun hükmünde çıkarılmış olan vilayat kanunu 1871 nizamnamesinin tamamlayıcısı niteliğindedir. 1871 nizamnamesinde belirtilmiş olan maddelerin içi bu kanunda daha fazla genişletilmiştir. 149 maddeden oluşan bu kanunun içeriği şu yapıdadır.

Vilayet kanununun giriş kısmında vilayetlerin idarî taksimatının nasıl olacağına dair açıklamalara yer verilmiştir. Vilayetin en yetkili yöneticisinin 1871 nizamnamesinde olduğu gibi vali olacağı belirtilmiştir³⁰.

Vilayet ve vilayetin alt birimlerinde bulunması gereken devlet görevlileri de kanun çerçevesinde belirtilmiştir. Kanundaki bir diğer konu ise devlet görevlilerinin ne gibi nedenlerden dolayı görevlerinden alınacağına dair hususlara yer verilmiştir.

Vilayetin yönetimi konusunda en yetkili kişinin vali olduğunu belirtmiştik. Valinin vazifeleri hakkında verilen bilgiler de kanunda önemli yer tutmaktadır. Kanun çerçevesince vali, vilayetteki askerî ve idarî bakımdan en yetkili kişidir. Valinin temel görevleri şunlardır: Vilayet içinde huzur ve asayişin sağlanması, halka eşit ve adil davranılması, vilayet içinde tarım, hayvancılık ve sanayinin geliştirilmesi, vilayetin sağlık sorunlarıyla ilgilenilmesi. Sancak idaresinin en yetkili idarî amiri olan mutassarıfların ve kaza idaresinin en yetkili idarî amiri olan kaymakamların vazifeleri de kanunda belirtilmiştir³¹. Ayrıca kanunda İdare Meclisleri'nin görevleri ve vilayet bütçesinin hazırlanması gibi konular ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

Kanunda çalışma alanımız olan İl Genel Meclisine ait olan kısım ise Yüzüç-yüzotuzbeş. maddeler arasındadır. Bu kısımda İl Genel Meclisi'nin teşkilât ve görevleri gibi çeşitli konular hakkında hükümlere yer verilmiştir. Bu kısma genel olarak bakılacak olursa; İl Genel Meclisi'nin oluşumunda oturumlara katılacak vekillerin sayısı nüfus oranı esasına göre belirlenmiştir. Nüfusu 12.500'e kadar olan kazaların 1 vekil, nüfusu 12.500 den 31.250 ye kadar olan kazalar 2 vekil, 31.250 kişiden 37.500 kişiye kadar olan kazaların

³⁰ *İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati 1. Madde, Düstur*, 2. Tertip, 5. c. İstanbul, 1916.

³¹ *Düstur*, a.g.k., 20-61. madde.

3 vekil 37.500 den 50.000'e kadar olan kazaların vilayet genel meclisine 4 vekil gönderme hakkı vardı³². Seçilen vekiller 4 seneliğine seçilmekte olup bu sürenin sonunda tekrar seçilme haklarına sahiplerdi³³. Vekilliğin düşmesi için ise vekilin her hangi bir suçla karşılaşması ya da cinayet sonucu hüküm giymiş olması veya 1 senelik içtimaya mazeretsiz katılmaması yeterli sebebi³⁴.

Kazalardan gelen halk kendi vekillerine yol, eğitim, tarım ve ticaretle ilgili sorun ve isteklerini bildiren dilekçelerini verirler, onlar da kazaların temsilcisi olarak vilayet merkezindeki umumî meclis toplantısına katılırlardı³⁵. Yazılan dilekçeler toplantı öncesi valiye sunulur, vali içlerinden lüzumlu gördüklerini gündeme getirirdi. Yani her istek ve görüş gündeme gelmez, valinin süzgeçinden geçenler gündeme getirilirdi. Görüşmeler sırasında kararlar mecliste çoğunluğun olduğu vakit oy birliği ile alınmakta olup yapılan oylama sonucunda eşitlik olursa vali hangi yönde oy kullanmışsa o karar kabul olunmaktaydı³⁶. Mecliste müzakere edilen konulara ait tutanakların vilayet gazetesinde yayınlanması hususu kanunda belirtilmiştir³⁷. Oturumlara ilişkin zabıtların İstanbul'a iletilmesinden de vali sorumluydu. Ayrıca bu meclisin herhangi bir siyasî konuyu görüşme yetkisinin olmayacağı kanunda belirtilmiştir³⁸. Kanunun geri kalan kısmı ise vilayeti ilgilendiren çeşitli konulara ilişkindir.

1.5. MECLİS GELENEĞİNİN OLUŞMASI VE İL GENEL MECLİSİ

Osmanlı Devleti'nde meclis geleneği yüzyıllar boyunca teşkil edilmiş meclisler sayesinde gelişmiştir. Öncelikli olarak bu geleneğin oluşmasında etkili olan belli başlı meclisleri, divanları görmekte fayda vardır.

Osmanlı Devleti'nde ilk meclis oluşumunun Divân-ı Hümâyun'da başladığı bilinmektedir. Divân-ı Hümâyun padişahın şahsında toplamış olduğu yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin kullanıldığı kurul olmuştur. Devletin iç ve dış bütün meseleleri burada

---

³² **Düstur**, a.g.k., 103. madde.

³³ **Düstur**, a.g.k., 108. madde.

³⁴ **Düstur**, a.g.k., 109. madde.

³⁵ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s. 89.

³⁶ **Düstur**, a.g.k., 120. madde.

³⁷ **Düstur**, a.g.k., 122. madde.

³⁸ **Düstur**, a.g.k., 124. madde.

görüülerek karara bağlandı³⁹. Divan örfi hukuk kuralları koyabilirdi, bu bakımdan yasama yetkisi vardı. Ayrıca halk, divana çıkıp bizzat sorunlarını dile getirebilmekteydi. Bu divandan başka sadrazam başkanlığında toplanan İkinci Divanı ve Çarşamba Divanı da meclis geleneğinin oluşmasında temel sayılabilir.

Divân-ı Hümâyûn'un önemini kaybetmesinden sonra padişah başkanlığında, o yoksa sadrazam başkanlığında bütün devlet ileri gelenlerinin katılımıyla oluşturulan Meşveret Meclisleri'nin varlığı bilinmektedir. Danışma meclislerinin sık sık toplanması meclis kültürünün Osmanlı'da daha da yerleşmesinde etkili olduğu görülür.

II. Mahmut döneminde teşkil olunan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye meclis kültürünün oluşması için atılan daha ileri bir adım sayılır. Sultan Abülmecid döneminde bu meclisin durumu ele alınmış, 1839'dan sonra Gülhane Hatt-ı Hümayûn'un içine aldığı genel prensiplere uygun kanun projelerinin hazırlanması görevi, II. Mahmut devrinde kurulmuş olan bu meclise verilmiştir. Meclis bundan başka Tanzimat'a ilişkin bütün problemleri incelemek ve karar vermek durumunda idi. Bu suretle adı geçen meclis bir dereceye kadar Tanzimat Meclisi haline gelmiştir⁴⁰.

Meclis geleneğinin oluşumunda taşraya uzanan en büyük adımı 1871 Nizamnamesiyle Vilayet Umumî Meclisleri adı altında oluşturulan meclisler teşkil etmektedir. Yine bu meclise paralel olarak liva, kaza, nahiye ve köylerde meclisler oluşturulacaktı. Bu meclisler bölge halkını temsilen seçilen müslim, gayrimüslim üyelerin katılımıyla teşkil edilecekti. Bu meclislerle Osmanlı yöneticileri halkı yönetime dahil etmeyi amaçlamıştır. Bu meclislerden en önemlisi burada bahsedilen Vilayet Umumî Meclisi yani İl Genel Meclisi'dir. Çünkü bu meclis Osmanlı Devleti'nin parlamenter sisteme geçişine çekirdek olacak ve toplanan ilk Osmanlı Mebusan Meclisi'nin üyeleri Umumi Meclisin üyeleri olacaktır. Daha sonraları Milli Mücadele Dönemi sırasında ilk T.B.M.M.'nin kurulmasında da Meclis-i Mebusan ve İl Genel Meclisi uygulamalarından beri süre gelen deneyimlerden faydalandığı söylenebilir.

İl Genel Meclisi'nin ana yapısı ve çalışma esasları 1871 Nizamnâmesinde çerçeve için, alınmıştır. Nizamnamede üyelerin nasıl seçileceği ve hangi konunun meclis

³⁹ Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1999, s.15.

⁴⁰ Necdet Hayta, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s. 135.

gündemine nasıl taşınacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatı ile de belirtilmiştir.

Fransız modelinden uyarlanmış olan vilayet meclisi, bütün olarak imparatorluk açısından bir yeniliktir. Fakat bu meclisin oluşumunda daha önceleri bazı özerk ya da ayrıcalıklı eyaletler görülmüştü⁴¹.

İl Genel Meclisi'nin karar verme yetkisi yoktu. Sadece danışma meclisi görevini yürütmekteydi. Bu meclisin toplantıları Vilayet Nizamnamesinde de belirtildiği gibi kapalı oturum şeklinde yapılmaktaydı.⁴²

Meclisin toplantı tutanakları Bab-ı Âliye rapor ediliyor ve vilayetin resmî gazetesinde hatta Takvim-i Vekâyî de bile yayınlanıyordu. Ancak yayınlanan bu kısımlar tartışmadan çok oturuma başkanlık eden valiyi öven kısımlar oluyordu. Kastamonu'da İl Genel Meclisi toplantısına ilişkin bilgilerin Kastamonu vilayet gazetesinde tutanaklar şeklinde yayınlandığı görülmektedir.

1.6. KASTAMONU İL GENEL MECLİSİ ÜYELERİ

1913-1914 yılları arasında Kastamonu İl Genel Meclisi görüşmelerine katılan üyeler hakkında elimizde çok ayrıntılı bilgiler yoktur. Üyeleri meclis tutanaklarında geçen konuşmalarına göre sadece ismen bilmekteyiz. Bazı üyelerin oturumlara katılmaması veya bazı üyelerin meclis oturumları sırasında söz almaması bu kaynağı kısıtlamıştır. Fakat meclis üyelerinin mesleklerine dair yapılmış olan bazı çalışmalarda üyelerin mesleklerinin neler olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin Dahiliye Nazırı Talât Bey'in isteği doğrultusunda "Asârı Terakki ve Ümran" adlı eser bastırılmıştır. Hükümetin bu eseri bastırma amacı, yabancı ülkelere Osmanlı vilayetlerinin tanıtımını sağlamaktır. Bu eserde Kastamonu İl Genel Meclisi üyelerinin sayı ve meslekleri hakkında bilgiler mevcuttur⁴³.

⁴¹ Rodric H. Davison, **a.g.e.**, s.157.

⁴² Bkz., Ek-1, İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyât Nizâm-nâmesi, Faslı Evvel, Mecâlis-i Umûmiyyenin Vezâ'ifi, Madde, 72.

⁴³ Tevfik Çavdar, "1329 (1313) İdare-i Vilâyat Kanunu ve Genel Meclis Üyelerinin Mesleklerine İlişkin Nitelikler", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, Mart 1983, s. 16.

Tablo.1.1 – Kastamonu İl Genel Meclisi Üyeleri (Mesleklerine Göre)

Merkez - Tarımcı - 2 Eski Belediye Başkanı	İnebolu - Müdderis - İlmiyeden - Dava vekili	Araç - Tarımcı - Dava Vekili
Cide - Hafız - Mesleği belli değil	Taşköprü - Eski Meclis-i İdare üyesi - Dava vekili	Daday - 2 Dava vekili
Tosya - Hastane memuru	Çankırı - Emekli Yüzbaşı - Belediye üyesi - Dava vekili - Mesleği belli değil	Çerkeş - Dergah postnişini - Tarımcı
Sinop - Emekli icra memuru	Boyaabad -Emekli Mal Müdürü - Tahsil memuru	Ayancık - Tarımcı - Dava vekili

Genel olarak bakılacak olursa üyelerin çoğunun Kastamonu Vilayeti'nin idarî, ekonomik ve sosyal yaşantısında ön planda olan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Üyeler içinde hakkında elimizde en çok bilgi olan kişi oturumlara başkanlık yapan Vali Reşit Paşa'dır. İl Genel Meclisi görüşmelerinde duruşu ve aydın kişiliğiyle ön plana çıkan, daha sonraları Sivas Valiliği yaptığı sırada Milli Mücadeleye büyük destek vermiş olan Reşit Paşa, Kastamonu'ya geldiği ilk günden itibaren bütün iyi niyetiyle vilayetin refah seviyesini yükseltmeye çalışmıştır. Zaman zaman il dahilinde inceleme gezilerine çıkmış, problemleri bizzat yerinde tespit ederek çözümler aramıştır. Örnek vermek gerekirse, Reşit Paşa 22 Eylül 1913 günü, bir ay sürecek olan ve Daday, Araç, Devrekani, Safranbolu, Çerkeş, Çankırı, Tosya, Taşköprü, Boyabat, Sinop gezisine çıkmıştır. Aynı şekilde ertesi sene de Araç, İnebolu ve Taşköprü'ye teftiş amaçlı bir gezi düzenlemiştir.⁴⁴ Buradan Reşit Paşa'nın Kastamonu'daki çalışmalarını valilik konağında değil, bizzat halkın içine girerek yürüttüğü anlaşılmaktadır⁴⁵.

Meclis tutanaklarında isimleri geçen üyeler ve temsil ettikleri bölgeler şunlardır;

Kastamonu Merkez: Hacı Tevfik Bey, Hacı Necip Efendi, Muhiddin Efendi

⁴⁴ Filiz Gemici, “*Milli Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924)*”, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.s. 28.

⁴⁵ Reşit Paşa'nın valiliği hakkında ayrıca bakınız. Mustafa Eski, **Kastamonu Valileri 1838-2000**, Ankara, 2000, s.86-88.

Taşköprü: Hilmi Efendi, Sabri Efendi, Seyit Efendi

İnebolu: Tevfik Efendi, Ahmet Efendi, Rıza Efendi, Hasan Efendi

Daday: Reşad Efendi, Abdullah Efendi, Tevfik Efendi

Cide: Hacı Şevket Efendi, Abdullah Efendi

Araç: Şükrü Efendi, Hacı Mustafa Efendi

Tosya: Asım Efendi

Sinop: Rüştü Efendi, Ali Rıza Efendi, Lütfü Bey

Boyabat: Osman Efendi, Halil Efendi, Şevket Efendi, Celil Efendi

Ayancık: Hacı Ahmet Bey, Hacı Hamdi Bey, Arif Efendi

Çankırı: Said Efendi, Rauf Bey, Ahmet Efendi, Hasan Efendi

Çerkeş: Şeyh Ataullah Efendi, Hacı Ahmet Bey, Hacı Mehmet Bey

Safranbolu: Ragıp Bey, Mehmet Efendi.

BÖLÜM II

İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE 1913 - 1914 YILLARINDA KASTAMONU

Bu bölümde meclis tutanaklarına geçmiş olan kayıtlardan, Kastamonu'da eğitim, bayındırlık ve ulaşım alanındaki faaliyetler, tarım, hayvancılık, ziraatin canlanması, sağlık meseleleri ve sosyal yaşantı incelenmiştir. Lakin 1913 ve 1914 yıllarında Kastamonu Vilayeti deyince akıllara bu günkü Kastamonu il sınırları gelmemelidir. 1913 ve 1914 yıllarında Kastamonu Vilayeti bu günkü Kastamonu, Sinop ve Çankırı illerinde içine alıyordu. Bu sebepten dolayı Kastamonu Vilayeti, adı geçen bu ilerle birlikte düşünülmelidir.

Bizlere İl Genel Meclisi tutanakları gibi çok önemli bir belgeye kaynaklık eden Kastamonu gazetesinin tarihi hakkında bilgi vermemiz gerekmektedir.

Sultan Abdülaziz'in padişahlığı sırasında ve 1867-1871 yılları arasında Kastamonu'da vali olarak bulunan Mehmet Reşit Paşa 1868 yılında Kastamonu Vilayet Matbaası'nı kurmuştur⁴⁶.

Açılışından dört yıl sonra 1872'de Vali Edhem Pertev Paşa zamanında Kastamonu'nun ilk gazetesi olan "Kastamonu" basılmaya başlamıştır⁴⁷. Kastamonu gazetesi yaklaşık 66 yıllık bir geçmişe sahiptir.

Kastamonu gazetesinin 426. Sayısına kadar olan kısmı Türkiye kütüphanelerinde yoktur. Bu yüzden gazetenin çıkış tarihi olarak 1872 yılı kabul edilmektedir⁴⁸.

Gazetenin başlangıçta kaç günde bir çıkarıldığı bilinmemektedir. Zaman zaman gazete, yayınına ara vermiş, başlangıçtan bir müddet sonra da on beş günde bir çıkarılmıştır.⁴⁹

---

⁴⁶ Aziz Demircioğlu, **100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1973 s. 2.

⁴⁷ Aziz Demircioğlu, **a.g.e.**, s.12.

⁴⁸ Aziz Demircioğlu **a.g.e.**, s.18.

Matbaa çalışmaları arasında vilayete hiçbir maddî yük getirilmeden çıkarılan Kastamonu gazetesi, yayınlandığı müddet içinde resmî tamimlerin, kanunların halka duyurulmasını sağlamış, devletin ve valilerin resmi ağzı olarak yayın yapmıştır. 1937 yılında Doğrusöz gazetesinin çıkması üzerine Vali Avni Doğan tarafından kapatılmasına karar verilmiştir. 30 Mayıs 1938'de gazetenin yayın hayatı sonlanmıştır⁵⁰.

2.1. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA EĞİTİMİN DURUMU

1913-1914 yılları arasında Kastamonu Vilayet Meclisi'nde ele alınan ve üstünde en çok durulan konuların başında eğitim gelmektedir. Tutanaklardan hareketle devrin kısıtlı imkânlarına rağmen bu konuda yapılacak olan, yapılması düşünülen harcamalardan fedakârlık yapılmayıp Kastamonu'da eğitim almak isteyen öğrencilerin, bu imkandan mahrum edilmemek istendiği söylenebilir.

Kastamonu'daki eğitim durumunu daha net bir şekilde anlayabilmek için burada meclis tutanakları, içtimalar halinde ele alınmıştır.

Üçüncü içtimada ele alınan ilk gündem maddesi Dâr-ül-Muallimîn bütçesi olmuştur. Burada en önemli mesele öğretmen maaşlarıdır. Görüşmede söz alan Taşköprü'den Hilmi Bey, eğitimin insanın ayırt edici bir özelliği olduğunu eğitim veren hocanın aldığı maaşın yeterli olduğunu, verilen ücretin makul olarak gördüğünü kabul edip, muallimin gecesini gündüzüne katıp talebelere her şeyi öğretmesi gerektiğinden hareketle ideal bir memur olarak Ziraat Müdürü'nü örnek göstermektedir. Onun bizzat sabanı kullanıp nasıl örnek olduğunu, köylüye ziraati nasıl öğrettiğini anlatmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmen maaşının yeterli olduğu ve herhangi bir kesintiye gidilmemesi karara bağlanmıştır⁵¹.

---

⁴⁹ Aziz Demircioğlu, a.g.e., s.20.

⁵⁰ Aziz Demircioğlu, a.g.e., s.26. Kastamonu gazetesi hakkında ayrıca bakınız. Mehmet Serhat Yılmaz, **II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918)**, Ankara, 2008, s. 16- 35.

⁵¹ **Kastamonu**, Sayı:2002, (30 Haziran 1329), I. Devre I. Sene, III. İçtima Tutanağı, (16 Haziran 1329).

Bu içtimada ele alınan diğerk bir konu ise yatılı öğrencilerin iaae ve giyecek meselesidir. İaae bütçesi görüşülürken Maarif Müdürü'nden bilgi alınmış ve Maarif Müdürü geçen sene bütçenin azaltıldığını ve yetmediğini, öğrencilere günlük 2 kuruşluk yemek yardımı yapıldığını meclis üyelerine söylemiştir.

Çamaşır konusunda Meclis Başkanı bütçede bir azalmanın olduğunu, bunun nasıl olacağını Maarif Müdürüne sormuştur. Maarif Müdürü, yatılı kalan öğrencilere iki kat çamaşır verdiklerini, bunun dört bin sekiz yüz kuruşa denk geldiğini söylemiştir. Bunun üzerine başkan, öğrencilerin çoğunun vilayete bağlı yerlerden, fakir ailelerden geldiklerini ve değiştirecek çamaşır konusunda sıkıntı yaşayacaklarını bu sebeple bütçenin azaltılmasının doğru olmayacağını belirtmiştir. Meclis üyeleri de başkan ile aynı görüşü bildirmişlerdir. Buradan devletin maddî durumu iyi olmayan öğrencilere yiyecek ve giyecek konusunda yardım elini uzattığı ve sosyal devlet anlayışının olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim konusunda kırtasiye masrafı ve öğrencilere verilecek kitaplar için ne kadar para gerekeceği de görüşülen konular arasındaydı. Başkan kitap için ayrılacak bütçenin dört bin lira olduğunu, bunun 50 öğrencinin kitap masrafını karşılayıp karşılamayacağını Maarif Müdürüne sormuştur. Maarif Müdürü, bir üst sınıfa geçip veya mezun olan öğrencilerden kullanılan kitapların alınıp alt sınıfa verilebileceğini ve yarı yarıya tasarruf sağlanabileceğini belirtmiştir. Daday'dan Reşat Efendi, fen ilminin sürekli değiştiğini, yeni kitaplara ihtiyaç olacağını söylemiştir. Buna cevap olarak Maarif Müdürü, program değişikliğine göre kitapların da değiştirilebileceğini söylemiştir. Yapılan oylama sonucu bu bütçe kaleminin yarı yarıya indirilip iki bin kuruşa getirilmesine karar verilmiştir.

Dördüncü içtimada, merkez ve mülhakat Rüşdiyeleri ile İnas Rüşdiyelerinin bütçeleri, Kız Sanayi Mektebi bütçesi ele alınmıştır. Bütçe konuları içinde en önemlisinin İnas Rüşdiyeleri bütçesi olduğu söylenebilir. Çünkü burada, kadınlardan çocuk eğitimi sırasında ne gibi beklentilerin olduğu ve kadın eğitiminin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Taşköprü'den Hilmi Efendi, bir evladın validesi nasıl terbiye görürse o da evladını aldığı terbiye ile yetiştirir, bazı validelerin bağırma, çağırma ile çocuklarını eğittiğini, bunun da validenin eğitim eksikliğinden ileri geldiğini ve bu sebeple kız çocuklarına ahlak

dersi okutularak eğitimin sağlanabileceğini dile getirmiştir. Ayrıca İnas Rüşdiyeleri'nin durumu ve muallimelerin haftada kaç saat derse girdiğini sorgulayarak bunun çok fazla olduğunu, eğitim kalitesinin düştüğü görüşünü savunmuştur. Hilmi Efendi çözüm önerisi olarak, bu okula bir iki muallimenin daha dahil edilmesini istemektedir.

Meclis Başkanı, Hilmi Beyin görüşüne katılıp 6 tane sınıf olduğunu ve 3 muallimenin yetersiz kaldığını, onların derste iken boş kalan 3 sınıfın çocuklarının birbirleriyle didişeceğini söylemektedir. Ayrıca bir de nakış muallimesinin olduğunu ve boş kalanların nakış dersine girebileceğini, bu sebeple 2 muallimenin buraya kâfi geleceğini ifade etmiştir. Bu muallimelere ödenecek maaş konusunda ise Muallime-i Salise derecesinde olunmadığı için, 150 kuruş verilebileceğini ve bu muallimelerin İnas Rüşdiyesi mezunu olup İnas Rüşdiyelerinde alt sınıflarına bazı dersleri gösterip, onların zamanını değerlendirebileceğini ifade etmiştir.

Çankırı'dan Said Bey, 3 muallime, 1 de nakış muallimesiyle 4 muallimenin olduğunu, bu kadroya bir muallime daha ilave edilmesini, geri kalan bir boş sınıfa da ebenin nezaret edebileceğini, bu ilave olunacak muallimeye de 150 değil 300 kuruş verilerek tam donanımlı bir muallim olması görüşünü meclise sunmuştur. Bu önerilerin ardından yapılan oylama sonucu 150'şer kuruştan 2 muallimenin daha alınmasına karar verilmiştir.

Burada konuşulanlar, Kastamonu halkının kız çocuklarından ne tür bir beklenti içinde olduklarını, ileride evlenip anne olunca çocuklarının ilk öğretmenleri olacakları düşüncesinin hakim olduğunu göstermektedir. Ayrıca on beşinci içtimada, 1330 (1914) bütçesi görüşmelerinde yine kız çocuklarının eğitimi konusu gündeme gelmiş, aynı şekilde bu konu üzerinde önemle durulmuştur. Bu içtimada başkan, bizim başımıza gelen her felaket cahillikten geldi. Bu sebeple muallimlerimizi ve muallimelerimizi rahat ettirelim, özellikle kız çocuklarına iyi eğitim verelim, onlar ileride valide olacaklar ve çocuklarını eğitecekler diyerek kız çocuklarının okutulmasını teşvik etmiştir⁵². Bu da o yıllarda Kastamonu'da kızların eğitimine önem verildiğini, bunun için okula gönderilmeleri gerektiğini açık bir şekilde göstermektedir.

---

⁵² **Kastamonu**, Sayı:2002, (30 Haziran 1329), I.Devre I.Sene, IV. İçtima Tutanağı, (17 Haziran 1329).

Yedinci içtimada Ziraat Mektebi'nin durumu görüşülmüştür. Meclise sunulan encümen raporunda mektepten gerekli faydanın sağlanamadığından bahsedilmiştir. Bu rapora Taşköprü'den Hilmi Bey itiraz etmiş, esas itibariyle Kastamonu'nun orman ve maden memleketi oluşunu, ayrıca ziraat faaliyetlerin temelini İslam devletlerinden geldiğini, bundan yüz, yüzelli yıl öncesine kadar tarım konusunda kendisine yetemeyen Norveç, Danimarka gibi ülkelerin ziraat alanda bilimsel faaliyetler sayesinde gelişip ihracata başladığını, tarımsal yüz ölçümü Kastamonu kadar olan İsviçre'nin de ne denli geliştiğini söylemiştir. Her İsviçre vatandaşının 16 yaşına gelince ziraat alanda eğitim aldığı, bu sebeple ilim ve bilime harcanacak paranın boşa gitmeyeceğini, bilakis buna ihtiyaç olduğunu hatta bu mektebin kapatılması bir yana yeni mekteplerin açılması gerektiğini dile getirmiştir⁵³.

Hilmi Bey, mektepteki hocaların maaş konusunda ise, maaşların kesilmemesi gerektiğini, bu hocaların bu noktaya gelmek için emek harcadıklarını ve memleketin ilerlemesinin bunlar sayesinde olacağını, daha fazla yatırım gerektiğini, ancak bu yatırımların faydasının kısa vadede değil, uzun vadede görüleceğini sözlerine eklemiştir.

Boyabat'tan Şevket Efendi, maarifsiz bir milletin ticaret ve ziraat sahasında başarılı olamayacağını, lakin bu mektebin ilim alanında yetersiz kaldığını bu sebepten faydasız olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca kendilerinin Avrupa'da eğitim almayı halkın kendilerini buraya, onların sorunlarını anlatsın diye gönderdiklerini sözlerine eklemiştir. Başkan bu konuşmaların ardından biz Avrupa'nın iyi şeylerini almalıyız, yani ilmini ülkemize getirmeliyiz, birahane, gazino gibi fena şeyleri almamalıyız şeklinde görüş bildirmiştir.

İnebolu'dan Rıza Efendi, hocalara verilen maaşın münasip olduğunu; çünkü hocaların ailelerinden uzak olup masraflarının çok olduğunu dile getirmiştir. Buna cevaben Taşköprü'den Sabri Efendi memurlara verilen maaşın az olduğunu, ancak bu parayı ödeyen halkın da yiyecek ekmeğinin, giyecek çarığının olmadığını söylemiştir. Bu sözler halkın o yıllarda ne denli zorluklar içinde yaşadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Mecliste Ziraat Mektebi'nin kapatılması yönünde sesler yükselince Başkan Reşit Paşa, bu mektepten çıkanların köyüne gidince babasının, amcasının tarlasını öğrendiği

---

⁵³ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VII. İçtima Tutanağı, (23 Haziran 1329).

modern usullere göre sürüp köyündekilere anlatması gerektiğini, ancak bu kişilerin bir memurluk bulunca bunları unutup memurluğa odaklandığını, bu durumun önüne geçilmesi gerektiğini söylemiştir.

Tahsin Efendi mektebin fen namına birçok şeyler yaptığını; kimyasal gübrelerin kullanımı, hububat tohumlarının ve hayvanat cinsinin ıslahı vb. şeylerin yapıldığını, yabancı memleketlerden çeşit çeşit tohumlar bulunduğu, bunların vilayet için çok önemli olduğunu dile getirmiştir. Bir diğer mevzu olan ziraat müdürünün maaşının düşürülmesine Tahsin Bey karşı çıkmıştır. Fakat diğer üyeler aksi yönde karar verince maaş düşürülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda mektebin kapatılmayıp müdür ve yardımcısının maaşlarının indirilmesine karar verilmiştir. Bu bütçe görüşmeleri sırasında söz alan azaların dünyadaki çeşitli memleketlerdeki ilerlemeleri yakından takip ettikleri ve bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. O devrin iletişim imkânlarının kısıtlı olmasına rağmen genel kültürün ne denli yüksek olduğu takdire şayan bir durumdur.

Sekizinci içtimada, eğitimle ilgili bir konu olan Mekteb-i Sanayi bütçesinin görüşülmesi vardır. Mazbatanın okunmasından sonra söz alan İnebolu'dan Rıza Efendi, Mekteb-i Sanayi'nin, keşif yapılmadan ve gerekli incelemeleri tamamlanmadan yapılmakta olduğunu söylemiştir. Başkan da bu görüşe katılmıştır. Daha sonra Ali Rıza Bey bu mektebin inşaatına, Ticaret Nezareti'nin her sene vereceği tahsisat sözüne güvenilerek başladığını meclise anlatmıştır. Bu nedenle inşaatın tamamlanması gerektiğini, böylece vilayetin önemli bir eğitim kurumuna sahip olacağını sözlerine eklemiştir⁵⁴.

Taşköprü'den Sabri Efendi, bu mektep için şimdiye kadar 150 bin kuruş harcandığını, eğer bu inşaatın tamamlanmayıp, kendi kaderine bırakılırsa bunun meclisin saygınlığı açısından iyi olmayacağını dile getirmiştir. Başkan ise iki farklı fikrin olduğunu; Ali Rıza Efendinin, inşaatın tamamlanması için gerekli olan 360 bin kuruşu Ticaret ve Ziraat Nezareti'nden istenmesinin mi, yoksa Sabri Efendi'nin dediği gibi bütçeye mi dahil edilmesi gerektiğini meclise sormuştur. Farklı görüşlerin devam etmesi üzerine Başkan, bu mektebe vilayetin her yerinden gelen öğrencilerin olacağını ve bu sebeple inşaatın tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir.

---

⁵⁴ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VIII. İçtima Tutanağı, (24 Haziran 1329).

Vilayet Merkezi'nden Hacı Tevfik Bey, memleketin her yerinden gelen çaresiz çocukların bu mektepte zanaat ve maarif öğreneceğini, bunun için mektebin tamamlanmasının Kastamonu için çok önemli olacağını dile getirmiştir.

Taşköprü'den Sabri Efendi, bu binanın İsviçre'den getirilen bir resme göre yapıldığını söylemiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Avrupa'yı şeklen örnek alma sadece İstanbul'da değil, Kastamonu'da da görülüyordu. Yapılan oylama sonucunda oy birliği ile mektebin tamamlanmasına ve bütçeye dahil edilmesine karar verilmiştir.

Onuncu içtimada Kastamonu'da yaşayan gayrimüslim tebaa hakkında bilgiler de edinilmektedir. Bazı mektep hocalarının maaşları hakkındaki görüşmeler sırasında Kastamonu Rum Mektebi Türkçe muallimi için 200 kuruşun kabul edildiği anlaşılmaktadır. Yine Ermeni Mektebi Türkçe muallimi için de 200 kuruş ücret kabul edilmiştir⁵⁵.

Başkan, Patrikhanenin ve hükümetin bu mekteplerin nereye bağlı olacağı konusunda itilaf içinde olduğunu, ancak Rum ve Ermeni tebaanın Türkçe öğrenmek isteği içinde olduklarını söylemiştir. Bu hususta Merkezden Hacı Necib Efendi söz alarak; Rumların vilayette daha çok nüfusa sahip olduklarını ve Rumların isteklerinin daha çok dikkate alınması gerektiğini dile getirmiştir.

Gayrimüslim tebaa içinde olan Rumların, Çankırı, İnebolu ve Tosya'da mektep açtıkları on altıncı içtimadaki görüşmelerden anlaşılmaktadır. Kastamonu merkezinde olduğu gibi adı geçen yerlerde de hatırı sayılır bir rakamda Rum tebaasının yaşadığı bilinmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Kastamonu Vilayetinde, gayrimüslim unsurlar arasında en fazla sayı Rumlarındı. Yapılan bütçe görüşmelerinde gerek Rumlara, gerekse Ermenilere karşı en ufak bir haksızlık yapılmadığı, Müslüman tebaaya nasıl hizmet ediliyorsa bu unsurlara da aynı şekilde hizmet edildiği ve devletin bütün imkânlarından faydalanmaları için çalışıldığı anlaşılmaktadır.

On birinci içtimada ise bazı mekteplerin vakıf yoluyla ayakta kaldığı ifade izlenimi edinilmektedir. Merkezden Hacı Tevfik Bey, Maarif Müdürüne bazı mekteplerin vakfi olduğunu, vakıftan gelen kaynağın nasıl kullanıldığını sormuştur. Bu cümleden

---

⁵⁵ **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, X. İçtima Tutanağı, (30 Haziran 1329).

Kastamonu’da mektepler için dükkân, hamam gibi vakıfların oluşturulduğunu ve bunların, ait olduğu mektebe büyük katkılar sağladığı kanaati hâsıl olmaktadır⁵⁶.

On üçüncü içtima tutanaklarında o günün şartlarında Kastamonu’daki medreselerin eğitim ve fiziki koşulları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında medreselerin ıslah edilmesi konusunda yapılan önerilerde Başkan’ın söyledikleri, o günkü medrese profilini gayet net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Başkan’ın anlattığına göre, çaresiz talebelerin köhne, etrafı örümcek bağlamış bir yerde hem eğitim görüp hem de karınlarını doyurmak için ateş yakıp kuru fasulye pişirmeye çalıştığı ve tam bir sefalet içinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Başkan, eğitim olarak da medreseden çıkan birinin ilim ve fen bilmesi, ülke meselelerine kafa yorması gerektiğini fakat medrese eğitiminde talebelere bu yetilerin verilmediğini, bundan dolayı da medreseden çıkan talebelerin bir vasfının olmadığını dile getirmiştir. Vali Reşid Paşa’nın konuşmalarından, Kastamonu’da epeyce miktarda medresenin olduğuda anlaşılmaktadır. İfadelerden de anlaşılacağı üzere medreselerin o günün bilimsel ihtiyaçlarına cevap veremeyen eğitim kurumları halini aldığı görülmektedir.

On beşinci içtimada, 1914 yılı bütçesi planlanırken Dâru’l-muallimîn hocalarının ve görevlilerin yıllık ne kadar maaş aldıklarını anlamaktayız. Bütçeye göre müdür, muallim muavini, dâhiliye müdürü, muallimler ve hizmetlilerin senelik aldıkları maaş miktarları aşağıda verilmiştir.

Tablo.2.1. Dâru’l-muallimîn Görevlilerinin Maaşı

Unvan	Maaş
Müdür	1200 Kuruş
Muallim Muavini	800 Kuruş
Dahiliye Müdürü	800 Kuruş
Muallimi Evvel	800 Kuruş
Muallimi Sâlis	700 Kuruş
Seyyar Muallim	604 Kuruş
Hademe	106 Kuruş

1330 (1914) bütçesi görüşmelerinde Merkez Rüşdiyesi bütçesi meclise geldiğinde; bu mektepte 150 civarında öğrenci olduğu bir muallimin günde 4 derse girdiği ve eğitim

⁵⁶ **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, XI. İçtima Tutanağı, (01 Temmuz 1329).

müfredatında Fransızca dersi bulunduğu görülmektedir. Fransızca dersinin olması bu mektepten çıkanların niteliklerini arttırmıştır.

Yine aynı oturumda Mekteb-i İdadî için Kuran-ı Kerim ve Ulûm-i Diniye mualliminin maaşı hakkında görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde din dersi öğretmeninin yıllık 800 kuruş maaş aldığı anlaşılmaktadır. On altıncı içtimada muallim sıkıntısından bahsedilmiş, vilayet içindeki Dâru'l-muallimîn'den mezun olan öğretmenlerin sayısının vilayetin ihtiyacını karşılayamayacağı, bu durumda başka vilayetlerden muallim talep edilebileceği gündeme gelmiştir. Muallimlerin yetmemesi bize eğitimde binalaşmanın hoca yetiştirmeden önde olduğunu göstermektedir. Hacı Necip Efendi'nin bir sene içinde vilayet genelinde 130 mektep açtık demesi bu fikrimizi doğrulamaktadır. O yıllarda devletin içinde bulunduğu savaş ortamını ve yoksulluğu düşünürsek 130 mektep sayısı gerçekten çok büyük bir rakamdır.

1. Devre, 2. Sene, 3. içtimada, Dâru'l-muallimîn ile Çiftlik Mektebi'nin birleştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu fikir teftiş için bir ziraat müfettişinin Kastamonu'ya gelmesinden sonra öne sürülmüştür. Bu fikre göre her iki okulun birleştirilmesi ile köylerdeki az bilgili hocaların elinden çocuklar kurtarılacak ve aynı zamanda halkı da tarım konusunda eğitip bilgilendirecek muallimlerin yetişmesi sağlanacaktı. Bu muallimler hangi toprakta neyin yetişeceğini, nasıl bir şekilde yetiştirileceğini anlatacaklardı. Ancak bu mekteplerin birleştirilmesi için ilgili nezaretlerin onayı gerekmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda bu fikir hakkında ilgili nezaretlere yazı gönderilmesine karar verilmiştir.

Bu içtimada eğitim konusunda göze çarpan diğer bir konu ise karma eğitime geçiş meselesidir. Başkan, Amerika'daki bir okulda kızların ve erkeklerin derslerde yan yana oturduklarını ancak bu durumun Osmanlı ülkesinde olamayacağını dile getirmiştir. Buradan o devrin en bilgili ve dünya görüşü ileri olan bazı insanların karma eğitime karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan bu görüşmeler 1913-1914 yılları arasında Kastamonu'da eğitime büyük önem verildiğini ve eğitim için zor şartlarda olsa bile fedakârlık yapıldığını bize anlatmaktadır. Ayrıca devletin savaş koşullarında olmasına rağmen meclisin eğitim konusunda hemen hemen hiçbir kısıtlamaya gitmediği görülmektedir. Özellikle kız

çocuklarının okutulması konusunda sarf edilen çaba, kız evladının sanıldığından çok daha fazla kıymetli olduğunu göstermektedir. Eğitimde kitapların dağıtılması, yatılı okullarda az sayıda olsa da öğrencilere giyecek yardımında bulunulması, Kastamonu’da eğitim konusunda çok hassas davranıldığı göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı meclis üyelerinin modern ilim ve fennin öneminin farkında olan insanlar olduğu anlaşılmaktadır⁵⁷.

2.2 İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU’DA BAYINDIRLIK VE ULAŞIM ALANINDAKİ FAALİYETLER

Bir bölgenin gelişmesi için ulaşım ve iletişim altyapısının iyi olması gerekmektedir. Eğer bunlar zayıf ise o bölgenin kalkınmasından, gelişmesinden asla söz edilemez. Ulaşım altyapısı zayıf olan bölge ne üretebilir nede çevresel imkânlardan yeterince faydalanabilir. Bu durum 1913-1914 yılları arasında da geçerliydi. Bunu bilen İl Genel Meclisi üyeleri Kastamonu’da yollarının yapılarak vilayetin bayındır bir hale gelmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar tutanaklarda açıkça görülmektedir. Sekizinci içtimada, Seydiler’de bir belediye teşkiline dair mazbatanın görüşülmesi sırasında, burada bir postane kurulması meselesi gündeme gelmiştir⁵⁸.

Meclise gelen bu mazbata tartışılırken İnebolu’dan Ali Rıza Efendi, Seydiler’in Küre’ye 6, merkeze 6, Devrekani’ye ise 2 saat uzaklıkta olduğunu söylemiştir. Bu bize o yıllarda ulaşımın ne denli zor ve meşakkatli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Ali Rıza Efendi; Seydiler’de her hafta pazar kurulduğunu, epeyce dükkânın ve hamamın olduğunu ve İnebolu’dan Kastamonu’ya gelen postanın 3 kez Seydiler’den geçtiğini; ancak açık geçmeyip dağıtım yapılmadığını, bu sebeple ahalinin burada bir telgraf memurunun bulunmasını, hem posta hem de telgraf işleriyle ilgilenmesini istediklerini söylemiştir. Ancak encümenin buranın Devrekani’ye yakın olmasını sebep göstererek bu isteği kabul etmediğini, fakat Devrekani ile aralarının 2 saat olduğunu, bu sebepten Seydiler halkının mutlu edilmesi için bu isteklerinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

⁵⁷ Kastamonu Vilayetinin eğitim tarihi hakkında bilgi için bakınız, Mehmet Serhat Yılmaz – Mustafa Eski – Cevdet Yakupoğlu, **Selçuklu’dan Günümüze Kastamonu Eğitimine Genel Bir Bakış**, Kastamonu Valiliği, Kastamonu, 2008. s. 14 - 35.

⁵⁸ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VIII. İçtima Tutanağı, (24 Haziran 1329).

Bu isteğe cevaben Taşköprü'den Sabri Efendi daha bazı nahiyelerde postane yokken burada açmalarının diğer yerlere örnek teşkil edeceğini ve onların da postane istemelerine sebep olacağını söylemiştir. Başkan ise bu isteğin vilayet bütçesinde yeri olmadığını, Posta, Telgraf ve Telefon Nezaretine müracaat edilip bu bölgeye bir memur istenilebileceğini, ancak postane binasının ahali tarafından verilmesinin veya yapılmasının Nezaret tarafından şart koşulacağını ifade edilmiştir. Başkan bundan dolayı bu işin zora gireceğini ama postaların İnebolu'dan Kastamonu'ya giderken Seydiler için ayrı bir posta çantası hazırlanarak jandarma karakoluna bırakılıp, dağıtımın da jandarma tarafından yapılabileceğini veya 3-5 süvarinin postayı köylere dolaşarak dağıtabileceğini meclis üyelerine söylemiştir. Yapılan görüşmeler sonunda Başkan'ın fikri kabul edilmiştir. Posta ve telgraf haberleşmesinin o yıllar için çok büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

On üçüncü içtimada meclisin gündemine gelen ilk konu olan vilayetteki telefon meselesi de bunun ehemmiyetini göstermektedir. Yapılan konuşmalar sırasında telefonun o yıllarda Kastamonu'da kullanıldığını, hatta vilayetin bazı yerlerinde halkın telefonu kullanıp telgrafi kullanmayarak, devleti telgraf gelirinden mahrum bıraktığı bile iddia edilmiştir. Bu açıdan bakılacak olursa o yıllarda telgraf geliri devlet için önemli kaynaklardan biridir.

On birinci içtimada ise Tosya'nın bazı yerlere uzaklığı hakkında bilgiler verilmiştir. Tosya taburunun nakli konusundaki görüşmeler sırasında Tosya'nın o günün şartlarında Ankara'ya 36, İnebolu'ya ise 30 saat uzaklıkta olduğu anlaşılmaktadır⁵⁹. Bu bize ulaşımın o yıllarda ne denli zor olduğunu ve bir yerden bir yere gitmenin günler alabileceğine dair bir kanıt olmaktadır.

On birinci içtimada yolların sıkılaştırılması için gerekli görülen silindirin alınması meselesi gündeme gelmiştir. Alınacak silindirle yolların sağlam bir şekilde yapılacağı ancak silindirle birlikte Avrupa'dan su arabasının da alınması gerekeceği, bunlar için bütçeden paranın verilip verilmeyeceği meclis üyelerine sorulmuştur. Yapılan oylama sonucunda bütçeden para çıkarılamamıştır. Silindirin kullanılması bize o yıllarda yolları sağlamlaştırma konusunda ne tür çalışmaların yapıldığını göstermesi açısından önemlidir.

---

⁵⁹ **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, XI. İçtima Tutanağı, (01 Temmuz 1329).

On birinci içtimada Çatalzeytin'in kaza yapılması isteği meclis gündemine getirilmiştir. Konu hakkında yapılan görüşmeler sırasında İnebolu'dan Tevfik Efendi, buranın kaza olması için adliyenin olması gerektiğini söylemektedir. Merkezden Hacı Tevfik Bey ve Taşköprü'den Hilmi Efendi ise Çatalzeytin'in henüz tam gelişimini sağlayamadığını, kaza yapma isteğinin ve çalışmalarının boşa olacağını dile getirmişlerdir. Bu konuda, Daday'dan Reşad Efendi ise Çatalzeytin'in İnebolu ve Ayancık arasında bir yer olduğunu ve buranın kaza yapılıp yapılmamasının ne gibi fayda ve zarar teşkil edeceğini etrafındaki kazalara sorulması gerektiği söylemiştir. Yapılan oylama sonucu Reşad Efendi'nin bu görüşü kabul görmüş ve Çatalzeytin'e komşu kazalara bu durumun sorulmasına karar verilmiştir.

On ikinci içtimada Cide yolu gündeme gelmiştir. Yapılan konuşmalardan 12 km yol yapılacağı anlaşılmaktadır. Başkan ısrarla yolun keşif çalışmasının başmühendis tarafından tekrar yapılmasını ve amelenin bundan sonra oraya gönderilmesini istemiştir. Başkan'ın bu konuda çok titiz bir çalışma yapılmasını istediği anlaşılmaktadır.

Diğer bir ulaşım konusu ise Kastamonu-Tosya arasındaki 10 km'lik yolun ihale ve yapım çalışmasıdır. Tosya'dan Asım Efendi konuya müdahil olarak Tosya ahalisinin bu yolu kullanıp merkeze gelemediğini, yolun çamur içinde olduğunu ve yer yer çöktüğünü meclis üyeleriyle paylaşmıştır. Merkezden Hacı Necib Efendi'ye göre Tosya ahalisi eski yollarının tamir ve bakımdan geçirilmesini, eğer daha sonra şartlar uygun olursa bu 10 km'lik yeni yolun yapılmasını istediklerini dile getirmiştir. Başkan o yıllarda Tosya'nın vilayet için önemine değinmiştir. Ona göre Tosya, vilayetin tahıl ambarı konumundadır. Bu özelliği Tosya'yı diğer ilçelerden farklı kılmaktadır. Bazı itirazlardan 10 km'lik yol ihalesinde yolsuzluk yapıldığı anlaşılmaktadır. Başkan ise kendinden önceki kişilerin böyle bir şey yapmadığını, amacın sadece Tosya'ya güzel bir yol yapmak olduğunu vurgulamaktadır. Oylama sonucunda 3'e karşı 27 oy ile ihalenin kanuna uygun olduğu kabul edilmiştir.

1. Devre 2. Sene 4. İçtimada yeniden yol yapımı konusu gündeme gelmiştir. Bu toplantıda da yolun bir memleket, bir bölge için ne kadar önemli olduğu; bölgenin refah seviyesinin artması için öncelikle yollarının düzgün olması gerektiği belirtilmiştir. Bu

içtimada vilayet içinde yapılacak bazı yol çalışmaları için vilayette müteahhidin kolay bulunmadığı ve İstanbul'dan müteahhidlerin davet edildiği anlaşılmaktadır.

Yapılacak yollarda çalışacak işçi bulma konusunda da sıkıntıların olduğunu önceki içtimalarda görülmüştü. Bu içtimada ise kullanılacak işçilerin jandarma gözetiminde tutuklulardan oluşturulması gündeme gelmiştir. Yapılan görüşmeler sonucu bu husus kabul edilmiştir. Tutukluların kullanılması hem onların para kazanması hem de yol yapımının daha hızlı bir şekilde tamamlanabilmesi için kabul edilmiştir de denebilir. Ayrıca Kastamonu Vilayet Hapishanesi'nin mevcudunun 762 kişi olduğu görüşmeler sırasında konuşmalarda geçmiştir.

Meclis üyelerinden bazıları yola en çok köylülerin ihtiyacının olduğunu, çünkü ürettikleri ürünlerin satılmasında ve nakliyesinde büyük sıkıntılar çektiklerini vurgulamışlardır. Diğer yandan Kastamonu'nun dağlık coğrafi şartlarından yol yapımının çok zahmetli ve emek gerektiren bir mesele olduğu anlaşılmaktadır.

İçtimalarda tartışılan konulardan Kastamonu'da bir ilçeden başka bir ilçeye ulaşımın çok uzun ve meşakkatli bir iş olduğu, ayrıca yolların yeterli görülmediği ve çoğu yolun yer yer çöktüğü de anlaşılmaktadır. Buna benzer sıkıntılardan dolayı ulaşım meselesinin o yıllarda meclisin önemli gündem maddelerinden birisi olduğu söylenebilir.

2.3. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA TARIM, HAYVANCILIK VE EKONOMİ

II. Meşrutiyet dönemi içerisinde Kastamonu Vilayeti'nde yaşayan halk genel itibariyle tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle yoğun bir şekilde uğraşmaktaydı. Lakin Kastamonu Vilayeti coğrafi şartlardan dolayı tarıma pek elverişli değildi. Hayvancılık daha iyi bir durumdaydı. Bu sebepten bu bölgedeki tarımsal verimliliğin artırılması ve halkın refah seviyesinin yükseltilmesi için gerek tarım gerekse hayvancılık konusunda meclis gündemine birçok konu gelmiştir. Bunlar toplantılar sırasındaki görüşmelerden anlaşılmaktadır.

Dördüncü içtimada vilayetteki ziraat depolarının durumları konusundaki mazbata meclis gündemine gelmiştir. Okunan mazbatada her kazada ziraat depolarının ve ziraat memurlarının olması istenerek, ziraat fen memurlarının da köy köy gezip yeni sabanların nasıl kullanılacağını köylüye göstermesi önerilmiştir. Buna karşılık ziraat müdürü depoların sadece Çankırı ve İnebolu'da bulunmasını istemiştir⁶⁰.

Merkezden Hacı Tevfik Bey, her kazada nasıl Ziraat Bankası varsa, her kazada bir depo ve fen memuru bulunmasının gerektiğini, deponun ve memurun olmaması halinde kazalarda tarımın sekteye uğrayacağını dile getirilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere o yıllarda çiftçiye, kredi desteği sağlamak için her kazada Ziraat Bankası mevcuttur. Başkan, Ziraat Bankası'nın kendi sermayesinden olmak üzere bir ziraat aletleri deposu açıp, buraya kalbur makineleri, harman makineleri ve sabanlar getirilmesini önermiştir.

Meclisten karşı görüş ileri süren bir kişi bunların köy namına getirileceğini söylemiştir. Başkan ise yeni alınacak aletlerin halk tarafından benimsenerek kullanılıp kullanılmayacağını, eğer kullanılmazsa bu aletlerin çürüyüp gideceğini, yeni aletler alınırsa da bunların kullanımının ancak fen memurları tarafından yapılabileceğini, bu suretle ziraat deposu açılmasıyla fen memuru atanmasının beraber düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Eğer bütçeden her yere memur çıkmazsa, memurların köy köy gezip bu aletlerin nasıl kullanılacağını halka anlatması gerektiğini ve köylerdeki ziraat işlerinde ileri gelenler içerisinde bir komisyon kurularak bu kişilerden fikir alınıp fayda sağlanabileceği meclis üyelerine ifade edilmiştir.

Başkan ayrıca Cide'den gelen şikâyetleri de meclis ile paylaşmıştır. Şikâyete göre Cide Kaymakamı köylüleri teşvik ederek kalbur makinesi getirmiştir. Şikâyet sahibi, halkın bundan rahatsız olduğunu, çünkü mahsullerinin azlığından dolayı bu makinenin bir faydasının olmadığını, bu durumu kaymakama sorduğunu ancak kesin bir cevap verilemediğini ifade etmiştir. Tahminince bunun temiz buğday elde etmek için faydalı olduğu cevabını alacağını dile getirmekteydi. Başkan'a göre henüz halk bu yeni aletlerin faydasını tam olarak anlayamamıştır.

---

⁶⁰ **Kastamonu**, Sayı:2002, (30 Haziran 1329), I.Devre I.Sene, IV. İçtima Tutanağı, (17 Haziran 1329).

Taşköprü'den Sabri Efendi henüz Ziraat Müdürünün yüzünü görmediğini, müdürün halkı bilgilendirmesi gerektiğini söylemiştir. Başkan, Sabri Efendi'nin haklı olduğunu, ziraat memurlarının merkezde oturmaması gerektiğini, konferanslarla halkın bir şey anlamayacağını, bu memurların bizzat köy köy dolaşarak ve uygulamalı bir şekilde bu aletlerin faydalarını halka anlatması gerektiğini ifade etmiştir.

Ayrıca Başkan'a göre, diğer bir önemli konu da yeni alınacak sabanların ağır olması, bundan dolayı da öküzlerin çekmeye güçlerinin yetmeyeceğidir. Bu sebepten dolayı köylülerin ortak öküz alıp sırasıyla kullanabileceği, fakat bunun kalıcı bir çözüm olmayıp hayvanların ıslah edilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere o yıllarda Kastamonu'daki hayvanların devrin modern tarım aletlerini kullanmaya uygun olup olmadığı anlaşılmaktadır.

Hayvancılık konusunda çeşitli sıkıntılar varken vilayete ekonomik girdi sağlamak için, çift hayvanlarının Kastamonu Vilayeti dışına satılması meselesi görüşülmüştür. Bu konuda yapılan konuşmalarda bazı üyeler hayvanların genç ve diriyeken yani tam işe yararlıken satıldığını, bunun da Kastamonu'daki hayvancılığa ve tarıma büyük zarar verdiğini dile getirmişlerdir. Buna karşılık olarak bu hayvanların ülke dışına çıkmadığı, ülke içinde kaldığı, ticaretin serbest olduğu, kimsenin buna engel olamayacağı söylenmiştir. Görüşmeler sonunda satışların serbest bir şekilde yapılmasına karar verilmiştir.

Ayancık'tan Hacı Ahmet Bey, bu konuşmaların boşa yapıldığını, daha arazinin yapısının nasıl olduğu, hangi mahsulün yetişeceğinin bilinmediği, bu sebeple bunları bilmeden, konuşmanın anlamsız olacağını meclis üyelerine söylemiştir. Diğer taraftan mecliste, sabanların numunelik olarak getirilip nasıl kullanılacağını gösterilip faydasının anlaşılmasından sonra zamanla alınmasının daha uygun olacağı görüşü de ortaya atılmıştır.

Eldeki sabanların pek faydalı bir şekilde kullanılamamasının sebebini ise Merkezden Hacı Tevfik Bey şu şekilde açıklamıştır: "Sabanlar Kastamonu arazisine uygun değildir. Çünkü bu sabanlar Rumeli, Şam ve Halep gibi mahallerin toprak yapısına uygundur." Hacı Tevfik Bey'in konuşmasından tarım aletlerinin Kastamonu'ya uygun olup olmadığı düşünülmeden, plansız ve araştırma yapılmadan alındığı anlaşılmaktadır. Bu eleştiriler

üzerine Ziraat Müdürü, kim hangi aleti isterse getirmeye hazır olduklarını ifade ederek meclis üyelerine teminatta bulunmuştur.

Merkezden Hacı Tevfik Bey, hangi kazaya hangi cins sabanın lazım geldiğini, hangi toprakta neyin yetişeceğini müdür beyin meclise izah edip meclisin de buna göre karar vermesinin daha uygun olduğunu söylemiştir. Başkan, eğer depo açılacaksa, alet verilecekse, köylünün sabanı kırıldığında bunu yapacak demirci ustasının da bulunması gerektiğini aksi takdirde kırılan aletin hiçbir işe yaramayacağını, atılıp heba olacağını meclis üyelerine anlatmıştır. Yapılan bu konuşmalar bize Kastamonu halkının tarımda meydana gelen yeni gelişmelere uyum sürecinde olduğunu, tarımdaki modernleşme çabalarına paralel olarak geleneksel üretimin de devam ettirildiğini, bunun da meclis üyelerince gelişmeye engel olarak görüldüğünü göstermektedir.

Sekizinci içtimada Kastamonu köylüsü ve çiftçisi için Merkezden Hacı Tevfik Bey'in söyledikleri bize halkın durumu hakkında daha net bilgi vermektedir. Tevfik Bey konuşmasında, “Bizim rençperlerimiz tembel olduğundan yeni gelen aletleri kullanmakta müşkülât çıkartıyor, mümkün olsa mecburî yapacağız yeni aletlerin alınmasını...” diyerek halkın tarımda geleneksel yöntemleri kullanmaya devam ettiği ve yeni gelişmelere çok açık olmadığına dair görüşümüze destek olmaktadır⁶¹.

Onuncu içtimada Ilgaz'daki çoban meselesi gündeme gelmiştir. Meselenin özü ise şöyledir: Ilgaz'a yakın köylerdeki köy halkı orada hayvan otlatmak isteyenlere “burada çoban biziz, hayvan sayınıza göre para verip hayvanlarınızı bize otlattıracağız” şeklinde sözler söyleyerek yöre halkını zor durumda bırakmışlardır. Bunu kabul eden hayvan sahiplerinin mallarına bir şey olunca da, bu köy halkının “bana ne !” deyip işin içinden çıkmaları bir problem oluşturmuştur. Bu durumun kontrol edilip hayvan sahiplerinin mağdur edilmemesi gerektiği konusunda meclis tarafından tedbir alınması kararlaştırılmıştır. On birinci içtimada Merkezden Necip Efendi'nin gündeme getirdiği bir diğer konu olan Ilgaz'daki hayvanların vahşi hayvanlarca telef edilmesi konusu görüşülmüştür. Boyabat'tan Şevket Efendi en çok telef edilen hayvanın manda ve karasığır olduğunu söylemiştir. Buna Araç'tan Hacı Mustafa Bey itiraz etmiştir, Mustafa Bey'e göre Ilgaz'a karasığır değil sadece mandalar çıkarılmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda

---

⁶¹ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VIII. İçtima Tutanağı, (24 Haziran 1329).

hayvan başına 10 kuruş alınarak Ilgaz'da otlayan hayvanların korunmasına karar verilmiştir. Bu cümlelerden Ilgaz'ın Kastamonu hayvancılığında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır⁶².

On birinci içtimanın diğer bir konusu ise iki tekerlekli ve dört tekerlekli arabalardır. Mecliste iki tekerlekli arabalar hakkında bir tahrir okunmuştur. Başkan tekerlekli arabalar hakkında meclise bazı bilgiler vermiştir. Gerede'den arabacı ustalarına 400-500 adet dört tekerlekli araba siparişi verilip vilayet merkezine getirildiği, ancak bunların en fazla 100 tanesinin satıldığını, neden öyle olduğunu anlamak için halka sorulduğunu, halkın ise dağlık alanlarda bu arabaları kullanamadıklarını söylediklerini ifade etmiştir. Rumeli'de bu arabaların çok rahat kullanıldığı, bu sebeple Kastamonu'da da kullanılabileceğini, hatta hayvanların ıstırabının bu arabalar sayesinde azaltılacağını, bundan dolayı halkın bu arabaları kullanmasının sağlanması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca iki tekerlekli arabaların yollara zarar verdiği, dört tekerlekli arabaların ise daha az zarar vereceği görüşü ileri sürülmüştür. Yapılan tartışmalar sonunda iki tekerlekli arabaların zamanla ortadan kaldırılmasına, onun yerine dört tekerlekli arabaların cemiyet hayatına sokulmasına karar verilmiştir. Buradan Kastamonu halkının bir yenilik olarak sayılabilecek araba konusuna olumsuz yaklaştıkları, bu durumun ise arazinin yapısıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır⁶³.

On altıncı içtimada halkı, tarım ve hayvancılıkta modern usullere yönlendirecek bir tedbir olarak az miktarda mükâfatlandırma konusu görüşülmüştür. Misal olarak fennî kovanlı bal üreticileri ya da fennî yayıklarda ilk yağı çıkarana 1 Mecidiye veya 50 kuruş verilebileceği dile getirilmiştir. Görüşmeler sonucunda böyle fennî usullere dönenlere 100 kuruş mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır. Az bir miktar da olsa mükâfatla verimliliğin artırılmak istenmesi tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi konusunda bir arayışın ve çeşitli düşüncelerin olduğunu göstermektedir.

On altıncı içtimada Kastamonu Vilayeti'nde üretim çeşitliliğinin artırılması için çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Kastamonu'da dut yetiştirilebileceği ayrıca ipek böcekçiliğinin de yapılabileceği üyeler tarafından öne sürülmüştür.

---

⁶² **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, X. İçtima Tutanağı, (30 Haziran 1329).

⁶³ **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, XI. İçtima Tutanağı, (01 Temmuz 1329).

Kastamonu'yu zenginleştirme, bayındır hale getirme düşüncesi etrafında zamanla bazı yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Sekizinci içtimada bunu gerçekleştirmek için şahsî teşebbüsün önünün açılmasının gerektiği dile getirilmiştir. Buna cevaben başkan, bu vakte kadar kimseden böyle şahsî teşebbüs anlamında bir isteğin gelmediğini söyleyerek, eğer gelseydi memnuniyetle karşılayacağını belirtmiştir. Bu hususta Taşköprü'den Sabri Efendi çok önemli bir öneriyi meclis gündemine sunmuştur. Bu öneri Kastamonu Bankası'nın kurulması konusudur. Bu banka 40-50 bin lira sermaye ile anonim ortaklığı şeklinde kurulup Kastamonu ahalisinin iktisadî hayata alıştırılabileceğini, hatta meclisin memleket namına bu bankadan borçlanma yapıp vilayete daha iyi hizmetler yapabileceği fikrini içermektedir. Sabri Efendi'nin bu görüşüne Taşköprü'den Hilmi Efendi de katılmış ve demiştir ki; "Az çok hepimiz erbab-ı servetimiz para veririz, hatta dışardan da alırız". Buradan meclis üyelerinin banka kurma gibi önemli bir düşünceye sahip oldukları anlaşılmaktadır .

Boyabat'tan Hacı Şevket Efendinin banka konusunda, bu 40 bin liranın halktan nasıl toplanacağı sorusu üzerine Sabri Efendi, "dileyen anonim şirketten hisse senedi alır, böylelikle elinde parası olan parasını değerlendirmiş olur" şeklinde cevap vermiştir. Başkan ise Kastamonu Bankası'nı kurma fikrinin çok güzel bir fikir olduğunu, böyle bir teşebbüsün Kastamonu'yu ihyâ edeceğini, fabrikaların kurulup memlekete faydalı şeylerin yapılabileceğini, ancak böyle büyük bir oluşum için dışardan bu işin uzmanı kişilerden yardım alınması gerektiğini ve uzmanların bu iş için davet edilebileceğini dile getirmiştir.

On sekizinci içtimada iskele rüsumlarının kimin tarafından toplanacağı gündeme gelmiştir. Konu esas itibariyle Sinop ve diğer limanlardan rüsumun belediyeler tarafından mı, yoksa Vilayet Encümeni tarafından mı toplanacağıdır. Rüsumun vilayetçe toplanmasını isteyenler böylelikle bütçe açığının kapatılabileceğini öne sürmüşlerdir. Belediyelerin toplamasını isteyenler ise bu kaynağın belediyeler için hayatî önem taşıdığını, belediyelerin elinden alınması durumunda sokakların gece aydınlatılması vb. hizmetlerin aksayacağını, kaldı ki iskeleleri belediyelerin kurduğunu ve her türlü bakım ve onarımını belediyelerin yaptığını, bu sebepten ötürü de vilayetin rüsumda hakkı olmadığını dile

getirmişlerdir. Yapılan oylama sonucunda iskele rüsümünün belediyelerce toplanmasına karar verilmiştir⁶⁴.

1. Devre 2. Sene 3. içtimada, odun ve kömür fiyatlarının özellikle ormanı olmayan İstanbul'da pahalı olduğunu, bunun orman memleketi olan Kastamonu'dan İstanbul'a odun satılarak çözülebileceği ileri sürülmüştür. Meclis üyeleri böylelikle fiyatların düşeceğini düşünmüşlerdir. Odunların İstanbul'a nakli ise sahillerdeki limanlardan yapılacak ve böylece hem ticaretin canlanacağı hem de halkın bir nebze de olsa ekonomik olarak rahatlayacağı dile getirilmiştir. Görüleceği üzere o yıllarda da Kastamonu ekonomisinde orman ürünleri önemli bir yer tutmaktaydı.

Görüşmelere genel olarak bakıldığı zaman Kastamonu halkının tarımda modernleşmeye pek sıcak bakmadığı, bunun da tarımda gelişimi ve üretimi sekteye uğrattığını söylenebilir. Ayrıca meclis görüşmelerinden anlaşıldığı kadarıyla vilayetinin 46-47 bin liralık bir bütçeye sahip olduğu, bunun da Vilayetin istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği anlaşılmaktadır. Fakat bütün bu kısıtlı bütçe imkanına karşın tutanaklarda meclis üyelerinin Kastamonu'ya en iyi şekilde hizmet etmek için çalıştıklarına şahit olunmaktadır.

2.4. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINA GÖRE KASTAMONU'DA SAĞLIK VE SOSYAL KONULAR

Meclis tutanaklarından elde edilen veriler doğrultusunda ele alınan diğer bir konu ise Kastamonu'daki sağlık meselesi ve sosyal durumdur. Devletin içinde bulunduğu savaş yılları olsun, toplumsal yorgunluk olsun, o yıllar içerisinde Türk halkının ne türlü zorluklar çektiği, gündelik yaşamlarının nasıl olduğu meclis tutanaklarında görülmektedir.

Yedinci içtimada bütçe görüşmeleri sırasında İnebolu'dan Ali Rıza Efendi'nin söylemiş oldu sözler o yıllarda Kastamonu halkının nasıl bir sıkıntı içinde olduğunu bizlere göstermektedir. Ali Rıza Efendi; "Bütün kâinat bilmelidir ki Kastamonu Vilayeti fakir ve ihtiyaç içindedir, bizim vilayetimizin bir kısım yerlerinde ahâlimiz buğday ekmeği değil

---

⁶⁴ **Kastamonu**, Sayı:2014, (16 Eylül 1329), I.Devre I.Sene, XVIII İçtima Tutanağı, (20 Temmuz 1329).

arpa ekmeği de bulamıyor, mısır samağını taşın altında dövüyor, erik çekirdeği, armut çekirdeği demiyor ekmek yapıyor yiyor...” Ali Rıza Efendi mecliste bunları anlatarak halkın ağlıkla mücadele ettiğini dile getirmiřtir⁶⁵.

Sekizinci içtimada Başkan konuşmasında ülkenin genel durumuna ve Balkan Savaşı’na dair sözler söylemiştir. Bütçe için nezaretlerden para istemenin uygun olmayacağını, çünkü bu gün hâlâ savaşta bulunduğunu, sulhun akdedilmediğini, Balkan devletlerinin neler yapacağının bilinmediğini, bu durumda hükümetten para istemenin doğru olmayacağını meclis üyelerine izah etmiştir. Meclis üyeleri de durumun ehemmiyetinden ötürü Başkan’ın görüşüne katılmıřlardır⁶⁶. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı’nda ağır yenilgiler almış, büyük miktarda toprak kaybetmiş, gerek Rumeli’deki gerekse Anadolu’daki halk bu savaş sonucunda zor duruma düşmüştür.

On birinci içtimada bütçe görüşmeleri sırasında Sabri Efendi, Kastamonu’da 2500 köy bulunduğunun, bunların ihtiyacının 75 bin lira olduğunu, ancak meclisin bu miktarda bir parayı karşılayamayacağını ifade etmiştir. Sabri Efendi çözüm önerisinde de bulunmuştur. Sabri Efendi, bu açığın kapanmasının iki yolu olduğu görüşündedir. Bunlardan, birincisi merkezî hükümetten ek bütçe talep edilmesi hususudur. Ancak düşmanların hâlâ saldırı halinde olduğu gerekçesiyle böyle bir ortamda hükümetten para istemenin uygun olmayacağı düşünölmüştür. İkinci seçenek ise halktan ek vergiler alınması meselesidir. Ancak halkın elinde zaten pek bir şey olmadığından bu vergilerin halkı müşkül duruma sokacağı dile getirilmiştir. Sabri Efendi bu iki yoldan fayda sağlanamayacağını, bir yerden borç alınabileceğini fakat bunun da borç verecek kimsenin olmamasından dolayı imkânsız olduğunu, zor olsada halka dönüp, halktan yardım alınmasının en mantıklı seçenek olduğunu meclis üyelerine söylemiştir. Başkan, Sabri Efendi’ye katıldığını ve meclis içinden bir grup seçilerek, halktan ne kadar vergi alınabileceğini, halkın gücünün neye yetebileceğini ve ne türlü zorluklarla karşılaşabileceğini rapor halinde meclise sunmalarını önermiştir.

Cide’den Abdullah Efendi, tek tip vergi alınmasının adaletsizliği doğuracağını, bundan dolayı kişilerin maddî durumuna göre vergi alınmasının daha uygun olacağını

⁶⁵ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VII. İçtima Tutanağı, (23 Haziran 1329).

⁶⁶ **Kastamonu**, Sayı:2003, (1 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, VIII. İçtima Tutanağı, (24 Haziran 1329).

önermiştir. Başkan ise, bunun daha mantıklı olduğunu ancak uygulanamayacağını söylemiştir. Başkan'a göre Vilayetin gelirlerini arttırmak için halka hissettirmeden cüzi bir miktarda vergi artışına gidilebilirdi. Bu artış vilayete gelen malların üzerine az oranda vergi uygulanması şeklinde düşünülmüştür.

Meclis Başkan'ı bu konu doğrultusunda örnek vermiştir. Örneğinde bazı memleketlerde ecnebî tüccarın bulunduğunu, bunların getirdiği mallardan rüsum alınması gerektiğini, ancak ecnebî tüccarların buna itiraz ederek sefaretlerine müracaat edeceğini, bunun da sorun çıkartacağını, lakin Kastamonu'da bütün tüccarların Osmanlı olduğunu yani Müslüman ağırlıklı bir tüccar yapısının bulunduğunu, bunların da sorun çıkarmayacağını dile getirmiştir. Bu cümleden yabancıların vergisiz ya da çok düşük vergilerle ticaret yapabildiği, bu durumun rekabeti olumsuz yönde etkileyip Osmanlı tüccar ve esnafını zor duruma soktuğu anlaşılmaktadır. Maalesef bu durum Osmanlı ekonomisinin bozulmasının nedenlerinden birisi olmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda Başkan'ın öne sürdüğü meclis içinden grup oluşturup vergi oranının belirlenmesi düşüncesi kabul görmüştür. Meclis içinden heyetin seçimi ise kapalı usul ile yapılmıştır. Yapılan oylama sonucunda Taşköprü'den Sabri Efendi, Çankırı'dan Said Bey, Merkezden Hacı Necib Efendi, İnebolu'dan Ali Rıza Efendi, Tosya'dan Asım Efendi, Merkezden Hacı Tefvik Bey vergi tespit ve değerlendirme komisyonuna seçilmiştir⁶⁷.

Balkan Savaşları, Kastamonu Vilayeti'ndeki sosyal durumu olumsuz yönde etkilemiştir. Başkan bir konuşmasında o yıllarda Kastamonu'da yaşayan insanların dağılımına değinmiştir. Erkeklerin savaşta olmasından dolayı vilayette kadın, çocuk ve ihtiyarların kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun birkaç içtimada daha dile getirildiği görülmektedir. On beşinci içtimada Kastamonu'da eli silah tutabilen her erkeğin Balkan Savaşı'nda cephede olduğu, bu suretle 1914 bütçesi hazırlanırken vergilere zam yapılmasının pek uygun olmayacağı, halktan başka türden para toplanamayacağından ötürü bütçede bir miktar da açık meydana gelebileceği meclis üyeleri tarafından dile getirilmiştir.

On yedinci içtimada, silah altında bulunan erkeklerin sulh sağlandıktan sonra geldiklerinde ekonomiye tekrar canlılık getirecekleri, lakin bir süre onların çeşitli vergilerden muaf tutulmaları istenmiştir. İçtimalar sırasında Balkan Savaşı nedeniyle

---

⁶⁷ **Kastamonu**, Sayı:2005, (15 Temmuz 1329), I.Devre I.Sene, XI. İçtima Tutanağı, (01 Temmuz 1329).

yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan 600 hane kadar muhacirin iskânı hakkında görüşmeler yapılmıştır. Bu 600 hane tahminî 2400-2600 civarında bir nüfusa sahiptir. Bunlara yer bulunacağına dair İstanbul'a söz verilmiştir. Ancak Kastamonu'da bu sayıdaki muhacirin yaşamasına elverişli yer bulmakta zorluk çekilmiştir. İlk olarak Çankırı-Ankara arası bir mevki uygun görülmüş, ancak içme suyunun yetersiz olması sebebiyle bu yerden vazgeçilmiştir.

Meclisteki görüşmelerde Başkan'ın ifadesine göre, bu muhacirlerin tam olarak yerleşik hayatı benimseyemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Boyabat'tan Şevket Efendi bu ahalin hayvan hırsızlığı yaptığını, bundan dolayı yerli ahalinin gelen muhacirlerden rahatsız olduklarını dile getirmiştir. Diğer üyeler de benzer şekilde şikâyetlerin kendilerine geldiğini ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmeler sonucunda Dâhiliye Nezareti'ne bu muhacirlere uygun bir yer bulunamadığının bildirilmesine karar verilmiştir⁶⁸.

İçtimalarda görüşülen konulardan birisi de rüşvet meselesidir. Bütçe görüşmeleri sırasında bazı memurların maaşlarının indirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Başkan, bu durumun sakıncasını örnekler vererek açıklamıştır. Verdiği örnekte bugün de büyük bir sorun olan rüşvet konusuna değinmiştir. Başkan'ın ifadelerine göre, eskiden 150-200 kuruşa polis kullandıklarını, bu polislerin bir suç işleyeniyi yakalayıp 1 lira ya da 2 Mecidiye alıp salıverdiklerini, gece saat 2'den sonra meyhanelerin kapatılmasının hükümet kararı olduğunu, ancak bunların meyhane sahiplerinden 3 Mecidiye alıp sabaha kadar meyhanelerin açık tutulmasını sağladıklarını, böylece kendilerine haksız kazanç temin ettiklerini söylemiştir. Başkan bunun önlenmesi için memurların karınlarının doyurulması gerektiğini, bunun da maaşların yeterli miktarda verilmesiyle olacağını, yeterli maaş alıp hâlâ böyle haksız kazanç peşinde koşan olursa bizzat kendisinin onu görevden alacağını dile getirmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere rüşvet, haksız kazanç o yıllarda da sorun halindeydi. Diğer göze çarpan konu ise alkollü içki tüketiminin yapıldığı mekânların gece 2'ye kadar açık tutulmasına hükümet tarafından izin verildiğidir.

İçtimadaki diğer bir konu ise sıhhiye bütçesidir. Bu bütçe esas itibariyle aşı memurunun maaşının kimin tarafından karşılanacağı meselesiydi. Yapılan görüşmeler sırasında Cide'den Hacı Şevket Efendi, Cide'nin maaş konusunda destek olamayacağını,

---

⁶⁸ **Kastamonu**, Sayı:2014, (16 Eylül 1329), I.Devre I.Sene, XVII İçtima Tutanağı, (19 Temmuz 1329).

zira belediye bütçesinin bunu karşılamada yetersiz kalacağını belirtmiştir. Buna bazı meclis üyeleri itiraz etmişlerdir. Aşı memurlarının köy köy dolaşıp çocuklara aşı yaptığını ve nereye giderse oranın bu memurların maaşını karşılaması gerektiğini söylemişlerdir.

Görüşmeler sırasında aşı memurlarına yapılacak masraf için Daday'ın da Cide gibi bütçesinin aşı yeterli olmadığı dile getirilmiştir. Meclis üyelerince sunulan öneri, maaşın Cide ve Daday arasında yarı yarıya ödenmesiydi. Ancak Daday azası zaten belediyenin 8 bin kuruş bütçesi olduğunu bu maaşı karşılayamayacaklarını dile getirmişse de yapılan görüşmeler sonucunda bu maaşın belediyeler tarafından verilmesine karar verilmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere Cide ve Daday belediyeleri bütçe olarak kısıtlı ve muhtemelen o günün şartlarında Kastamonu'nun fakir ilçelerindendi.

Bu içtimain diğer bir konusu ise maaşı 500 kuruştan fazla olan memurların vilayet gazetesi almasının zorunlu tutulması meselesidir. Böyle bir uygulamaya geçilmesinin sebebi ise, halkın gazeteye ilgi göstermemesi ve gazetenin kendi giderlerini bile karşılayamayacak duruma gelmesidir. Önceleri memurların gazete almasının zorunlu tutulduğu, gazete ücretinin defterdarlık tarafından maaşlardan kesildiği; fakat zorla gazete alınmaz diye bu uygulamadan vazgeçildiği, ama tekrardan bu uygulamaya mecburî tutulması görüşülmüştür. Daha sonraki içtimalarda da bu mesele görüşülmüştür. On yedinci içtimada bu sefer 300 kuruştan fazla maaş alan memurların vilayet gazetesi almasının zorunlu tutulması gündeme getirilmiştir. Söz alan bazı üyeler böylelikle vilayet gazetesinin maddî olarak rahat bir nefes alacağını ve yayın hayatını sürdürmesinin sağlanmış olacağını dile getirmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere Kastamonu halkı gazeteye yeterince ilgi göstermemiş bir bakıma gazete kendi kaderine terk edilmiştir. Meclis üyeleri tarafından gazetenin varlığını sürdürebilmesi yolunun memurların gazete almaları ile mümkün olabileceği şeklinde bir yargıya varılmıştır.

Toplantı tutanaklarında vilayet gazetesi yazarları ve yazıları hakkında da bilgilere yer verilmiştir. On altıncı içtimada matbaa bütçesi görüşülürken, vilayet gazetesi (Kastamonu gazetesi) yazarları hakkında bazı tespitlerde bulunulmuştur. Buna göre yazarların istedikleri şekilde yazamadıkları, yazma özgürlüklerinin olmadığı konusu dile getirilmiştir. Bu durum gayet normal karşılanmalıdır. Çünkü bu gazete vilayetin resmî gazetesidir ve

özel bir teşebbüs sonucu yayın hayatına devam eden gazete değildir. Bu durumda vilayetin belirleyeceği esaslar dairesinde yazılar yazıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

1. Devre 2. Sene 3. içtima görüşmelerinden hareketle o yıllarda gençlerin ve erkeklerin genel olarak kahvehanelerde zamanlarını geçirmekte oldukları anlaşılmaktadır. Başkan görüşmeler sırasında bu durumdan dolayı rahatsızlığını şöyle dile getirmiştir: “Yol yapımı için çalışması gereken gençlerimiz miskin miskin duman altında oturuyorlar...”. Başkan konuşmasının devamında yabancıların kara yolunu bırakıp artık güvenle uçakları kullandığını, bizim ise hâlâ karada bile korkarak yolculuk yaptığımızı, bunun sebebinin ise milletimizin çalışmamasından, yollarımızın kötü olmasından ileri geldiğini söylemiştir.

Meclis tutanaklarından hareketle görüşmeler sırasında İl Genel Meclisi'nin yapısı hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Meclisin çalışma süresinin kanunda belirtildiği üzere 40 gün olduğu, buna ek olarak 6 günün daha konabileceği, şayet bu sürede yetersiz kalırsa meclisin çalışma saatlerinin uzatılabileceği konusunda düşünceler ileri sürülmüştür. On yedinci içtimada bu 40 günlük süreye vurgu yapılarak Ramazan ayı nedeniyle bu sürenin aşılamayacağı dile getirilmiştir. Ayrıca her meclis üyesi için belli bir miktarda yevmiye verildiği de anlaşılmaktadır. Üyeler için ayrılan yevmiye 6 bin kuruştur. Bunun 10 bin olması istenmişse de 1914 bütçesine 6 bin kuruş olarak yazılmıştır.

Valinin toplantılar bittikten sonra 15 gün içinde Dâhiliye Nezaretine, meclis raporunu sunması gerektiğinin yasalarca belirtildiği tutanaklardan anlaşılmaktadır. Yasanın da belirttiği gibi her bölge kendine uygun bir vakitte meclisi toplayabilir hükmünden, 1. senenin son oturumu olan on sekizinci içtimada meclisin bir sonraki sene hangi tarihte toplanacağı konusu görüşülmüştür. Yapılan oylama sonucunda 15 Nisan tarihinde oturumun başlamasına karar verilmiştir.

Başkan bu oturum sonunda; savaşın biteceğini, Kastamonu'nun evlatlarına kavuşacağını umut ettiğini dile getirmiştir. Ayrıca meclis kendi alanında başarılı olanları mükâfatlandırma gibi bir işe de öncülük etmiştir. Buna örnek olarak eski Matbaa Müdürü Hüsnü Efendi'ye Kastamonu için yaptığı çalışmalardan ötürü çift maaş verilmesine karar

verilmiştir⁶⁹. Diğer bir örnek ise İl Genel Meclisi'nde görevli olan bazı kişilere çalışmalarından dolayı takdirname verilmesidir. Buradan da anlaşılacağı üzere insanların daha verimli çalışmalarını sağlayarak Kastamonu'ya iyi hizmet etmeleri için İl Genel Meclisi tarafından çeşitli mükâfatlar verilmiştir.

1. Devre 2. Sene 4. İçtimada, anne ve bebek sağlığına dair görüşmeler yapılmıştır. Anne ve bebek ölümlerinin azaltılması için 3 bayanın ebelik eğitimi alması için İstanbul'a gönderilmesi hakkındaki mazbata mecliste okunmuştur. Başkan bu konunun önemini vurgulayan konuşmasında; fenne vakıf olmayan bir takım cahil ebelerin elinde bir çok loğusa ve çocuğun öldüğünü, bunun azalması için bu işin eğitimini almış olan ebelerin görev alması gerektiğini, fakat bir ebeye hademe maaşından daha aşağı maaş verildiğini, bir ebenin maaşının 200 kuruşa bile çıkartılmadığını söylemiştir. Bu durumun düzeltilmesi için bir çözüm olarak okuma yazma bilen fen bilimi derslerini anlayabilecek 25 yaşını aşmamış 3 bayanın ebelik eğitimi alması için gönderilmesini, giden 3 bayanın her türlü masrafının da vilayet bütçesinden karşılanmasını meclisten talep etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda 3 bayanın eğitim için gönderilmesine ve tüm masraflarının vilayet bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir.

Yukarıdaki ifadelerde belirtildiği üzere 1913-1914 yıllarında Kastamonu'da doğum sırasında anne ve bebek ölüm oranları yüksektir. Bu sebepten dolayı konunun meclis gündemine getirildiği ve üzerinde hassasiyetle durulduğu anlaşılmaktadır. Anne ve bebek ölümlerinin çok sayıda olmasının bu işin eğitimini almamış bayanların ebelik yapmasından ve devrin sağlık koşullarındaki kötü durumundan ileri geldiği söylenebilir.

1. Devre 2. Sene 5. İçtimada “Seyyar Hastaneler” konusu yeniden meclis gündemine gelmiştir. Sağlık Müfettişi Suad Bey söz alarak sağlık hizmetinin tekrar hayata geçirilmesi gerektiğini anlatmıştır. Çünkü bu hastaneler frengi hastalığıyla mücadelede çok önemli bir yer tutmaktadır. Suad Bey, bu hastalığın nasıl ortaya çıktığını da meclis üyelerine şu şekilde açıklamıştır: Bu hastalık Kristof Kolomb'un Amerika Kıtası'nı keşfedene kadar Avrupa ve Asya'da görülmemiştir. 420 sene öncesinde İtalyanlar ile Fransızlar arasında yapılan savaştan sonra bu hastalık bütün Avrupa'ya yayılmaya başlamış, asırlar boyunca

---

⁶⁹ Hüsnü Efendi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kastamonu Meşâhiri**, (Yayına Hazırlayan: Mustafa Eski), Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1990, s. 27-30.

çeşitli uluslar arasında yapılan savaşlar neticesinde de tüm dünya da yaygın bir hal almıştır. Suat Bey'e göre Osmanlı ülkesine bu hastalığın Garp'tan gelmesinden dolayı hastalığın adına frengi denilmektedir.

Kastamonu'da frengi hastalığının görülmesi buradaki geçim sıkıntısına bağlanmaktadır. Kastamonu'nun arazisinin dağlık, taşlık ve tarıma elverişli olmamasından dolayı halkın kendi geçimini bu topraklarda sağlayamadı vurgulanmıştır, Suad Bey Kastamonu halkının bu sebepten dolayı vilayet dışına özellikle İstanbul'a çalışmak için gittiğini, burada bekâr hayatı yaşamalarından dolayı cinsel yolla bu hastalığı kaptıklarını, biraz para kazanıp Kastamonu'ya dönünce de hastalığı yaydıklarını ifade etmiştir. Özellikle 50-60 yıldan beri bu hastalığın Kastamonu için bir bela olduğunu, Kastamonu'nun eski valisi Abdurrahman Paşa'nın frenginin önlenmesi için vilayet genelinde bir çok sağlık kurumunu tesis ettiğini de söylemiştir.

1896-1897 (1312-1913) yıllarında Anadolu'da bir çok vilayeti ve Irak'ı gezmiş bulunan bir paşanın Kastamonu'daki frengi sorununu görünce Meclis-i Vükelâ'ya bu konu hakkında raporlar gönderdiği ve meclisin de bu işin ciddiyetini anladığı, hastalığın önlenmesi için, hastaneler ve seyyar hastaneleri teşkil ettiği, lakin halkın hastanelere müracaat etmek yerine kendilerince tedavi yöntemleri uyguladıkları, halen de böyle davrandıkları ve hastanelere müracaatın çok az sayıda olduğu tutanaklara yansımıştır.

Halkın sağlığının korunması için daha önceki yöneticilerin, hastanelerin ve seyyar hastanelerin sayılarını artırdığı, Kastamonu ve Bolu vilayetlerine 6 tane hastane açıldığını sonuçta hastalığın tedavisi konusunda çok önemli gelişmeler sağladığı ve halkın bu hastanelere çok müteşekkir olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Suad Bey konuşmasında diğer bir sağlık konusu olan çocuk ölümlerine de değinmiştir. Her ailenin 7 ile 12 arası çocuğunun dünyaya geldiğini ama bunlardan çok azının hayatta kaldığını ifade eden Suad Bey özetle şunları söylemiştir: Bize komşu olan milletlerin sağlık imkanları çok iyi olduğundan bu sayının çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Almanların 42 sene önce Fransız'ları çok ağır bir şekilde yendiği savaşta (1870 yılındaki Sedan Savaşı'nda bilinen adıyla Alsas Loren meselesi) nüfusu 43 milyon iken, bugün nüfusu 60 milyona dayanmaktadır. Keza İsveç ve Norveç'de hızlı bir nüfus artışı içindedirler. Suad Bey ayrıca Rusya'nın 114 sene evvel yani 1800 tarihinde

nüfusunun 102 ile 105 milyon, bugün ise 148 milyon nüfusa sahip olduğunun, Osmanlı nüfusunun ise türlü türlü hastalıklar, felaketler yüzünden 18 milyonda kaldığını dile getirmiştir.

Bu durumdan da anlaşılacağı üzere o yıllarda nüfus sayısının fazlalığı bir devletin gücünü doğrudan etkilemektedir. Bu rakamlara genel olarak bakılacak olursa Osmanlı Devleti'nin, sağlık koşullarında, beslenmede ve yaşam standartlarında ne kadar düşük seviyede olduğunu tahmin etmek güç değildir.

2.5. İL GENEL MECLİSİ TUTANAKLARINDA 1914 YILI BÜTÇESİ

İl Genel Meclisi'nin en önemli görevi vilayetin bütçesini hazırlamaktır. Bu bütçe vilayetin bütün giderleri dikkate alınarak yapılmaktaydı. Bütçedeki açıklık doğrudan yapılacak çalışmaları engelleyeceği için bütçe büyük titizlikle hazırlanmıştır. Uzun uzadıya bütçenin tamamının yazılması yerine, en önemli bütçe kalemlerinin ve gündemde olan konuların değerlendirmesi burada yapılmış ve 1914 yılına ilişkin bütçe konuları aşağıdaki maddeler halinde verilmiştir:

a. İstanbul'a gönderilen yazıda Ziraat ve Maarif Müdürleri vs. gibi memurların maaşının umumî bütçeden ödenmesi talep edilmiştir. Ancak bu görüş 1913 senesi için kabul görmüştür. 1914 bütçesi için sadece başmühendisin maaşı umumî bütçeden karşılanacaktı.

b. Levâzım-ı Hendesenin 12 bin liralık bütçesi 8 bin liraya indirilmiştir.

c. Nafia Dairesi odacısı maaşının kendi nezaretince ödenmesi kararlaştırılmıştır.

d. Yollar için ağır tonajlı buharlı silindirleri kullanacak makinistlerin maaşı bütçeden çıkartılmıştır.

e. Çankırı su yolları için bütçeden 250 lira verilip verilmeyeceği oylamaya sunulmuştur. Toplam olarak 2250 liraya mal olacak bu su yolu için yapılan oylama sonucu 250 lira verilmesi kabul edilmemiştir. Tifo ve benzeri hastalıklar içime sularının temiz

olmamasından kaynaklandığı için başkan, bu paranın verilmesini istemiş fakat bütçeye bu meblayı koyduramamıştır.

f. Taşköprü'deki bir köprünün tamiri ve onarımı için bütçeden 1700 lira talep edilmiştir. Yapılan görüşmelerde köprünün tehlike gösteren ayaklarının korunması ve bir sene sonraki bütçeye göre esas tamirinin yapılması fikri mühendise sorulmuştur. Ancak mühendis köprünün yıkılacağını dile getirmiştir. Başkan, 30-40 bin lira boşa gitmemesi için 1700 liranın verilip köprünün kurtarılmasını istemiş olsa da yapılan oylama sonucu bütçeden ödenek çıkarılamamıştır. Bunun üstüne Taşköprü'den Sabri Efendi, bu bütçenin çıkmasına itiraz edenlerin isimlerinin kaydedilip ileride "tarih bu kişileri yazsın" şeklinde sitemde bulunmuştur. Bu itiraz meclis içi muhalefet ve demokratik düşünce açısından son derece önemlidir.

g. Seyyar Hastaneler için ayrılacak tahsisatın bütçeden ödenip ödenmeyeceği konusundaki görüşmelerde dikkate değer sözler söylenmiştir. Bu gezici hastanelerin ağırlıklı olarak frengi hastalığının tedavisi ve yayılmasının önlenmesi için oluşturulduğu, ancak gerek halkın, gerekse doktorların işin ciddiyetinde olmadıkları ve tedavi sürecinde beklenen başarının sağlanamadığı dile getirilmiştir. Bu sebeple hastanelerde tedavi konusunda belirli bir düzen sağlanacağından en iyi tedavinin hastanede olacağı açıklanmıştır. Ayrıca Merkez'den Hacı Necib Efendi'nin ifadesine göre vilayette 195 frengili hastanın olduğu söylenmekte olup, bu sayının daha da fazla olabileceği ifade edilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere o yıllarda Kastamonu'da frengi hastalığı önemli sağlık sorunlarından. Yapılan oylama sonucunda seyyar hastane hizmetinin kaldırılmasına karar verilmiştir.

h. 1914 bütçesi görüşmelerinde hangi kazaya ne kadar mektebin açılması gerektiği konusu tartışılmıştır. Bu görüşmeler sırasında üyelerin kendi kazaları için tartışmaya girmekten kaçınmadıkları görülmektedir. Safranbolu'nun 65 bin, İnebolu'nun 90 bin nüfuslu olduğu, ayrıca Kastamonu'nun en önemli liman bölgesi olan İnebolu'nun bu sebepten dolayı Kastamonu'daki en zengin ilçe konumunda bulunduğu da görüşmeler sırasındaki konuşmalardan anlaşılmaktadır.

i. 1914 bütçesinde Çankırı'daki Rum ve Ermeni mektepleri için 200 kuruş maaşlı birer muallim tayin edilmesi kararlaştırılmıştır.

j. 1914 bütçesi planlamasında, belediye doktorlarının ilçe dışındaki köylere giderken yüksek miktarda para istedikleri, bunun da karşılanmasının zor olduğu ve böyle olunca sağlık hizmetlerine merkezde yaşayanlardan daha çok ihtiyacı olan köy ahalisinin bu hizmetten mahrum kalacağı dile getirilmiştir. Ayrıca görüşmeler sırasında her belediyenin kadrosunda bir tane doktorun bulunduğu, bunun yeterli olmadığı ileri sürülmüştür. Genel olarak bakıldığında o yıllarda Kastamonu'da sağlık hizmetlerinin yetersiz kaldığı, bunun da Kastamonu halkını mağdur ettiği söylenebilir.

1914 bütçesinde eğitim, bayındırlık faaliyetleri, sağlık ve sosyal konular, tarım hayvancılık ve ekonomi konularında birçok görüşmeler yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında bütçede açık olmaması için bazı bayındırlık faaliyetlerinde bütçe kısıtlamasına ya da bütçe verilmemesi yoluna gidilmiştir. Eğitim konusunda ise genel olarak cömert davranıldığı söylenebilir. Sağlık ve sosyal sahalarda ise bütçenin el verdiği ölçüde hizmetlere yer verilmiştir.

SONUÇ

Asırlardan beri süre gelen Türk devlet geleneğinin bir temsilcisi olan Osmanlı Devleti zaman içinde topraklarının genişlemesi ve devletin içinde bulunduğu gerileme dönemi sebebiyle merkezî otoriteyi sağlamakta güçlük çekmiştir.

Merkezî otoritenin sağlamaştırılması için çeşitli düzenlemeler yapıp kanunlar çıkartılsa da bunda başarılı olunamamıştır. Sırasıyla, Balkan uluslarının Balkan Savaşlarında devletten ayrılması, Cihan Harbi sırasında ve sonrasında Arapların Osmanlı Devlet'ine başkaldırması ve Arap coğrafyasının kaybedilmesi çalışmaların başarısız olduğunu göstermiştir.

Merkezi otoriteyi güçlendirme çalışmaları sırasında kurulmuş olan İl Genel Meclislerinin tutanakları ise bize kapsadığı yıllar içinde, kurulduğu vilayet hakkında bilgiler vermektedir. Bizim incelemiş olduğumuz Kastamonu İl Genel Meclisi tutanakları 1913 ve 1914 yılları arasında Kastamonu'daki idarenin gündemi ve çeşitli konular hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

İl Genel Meclisi tutanakları ışığı altında Kastamonu'nun 1913-1914 yıllarındaki eğitim durumuna baktığımızda gözümüze ilk çarpan şey fedakarlıktır. O yıllarda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu yokluğa rağmen eğitim bütçesi görüşmelerinde genel olarak bir kesintiye veya kadro daraltmasına gidilmemiştir. Bunun nedeni ise çok açıktır. Meclis üyelerinin devletin geri kalmışlığını eğitimsizliğe bağladıkları anlaşılmaktadır. Büyük devletler arasında yer alabilmenin tek yolunun eğitim olduğu görüşü hakimdir. Bu durum Kastamonu'nun önde gelen insanlardan seçilmiş meclis üyelerinin ne denli aydın kişiler olduğunu bize göstermektedir. Öğrencilerin daha iyi eğitim alması için hocalarının maaşını kesintiye uğratmak bir yana bazı okullarda öğrencilerin okul saati içinde boş kalmaması için yeni hocaların da kadroya dahil edildiği anlaşılmaktadır.

Okumak için vilayetin çeşitli yerlerinden gelen, maddî durumu iyi olmayan öğrenciler için, yiyecek ve giyeceklerinin imkânlar doğrultusunda karşılandığı ve okullarda kitapların ve kırtasiye malzemelerinin devlet tarafından öğrencilere sağlandığı

görülmektedir. Bu durum bize sosyal devlet anlayışının uygulanması hususunda eldeki imkânların kullanıldığını göstermektedir.

Eğitimle ilgili görüşmelerde Kastamonu'da kız çocuklarının eğitimi konusundaki hassasiyet de dikkate değerdir. Şöyle ki: Görüşmeler sırasında bazı üyeler; kız çocuklarının ileride birer anne sıfatıyla çocuklarının ilk öğretmeni olacağını, kız çocukları ne kadar iyi bir eğitim alırsa yavrusunu da aynı şekilde eğitip, terbiye vereceğini ve bunun da toplumda iyi yetişmiş bireylerin sayısını arttıracığını dile getirmişlerdir. Bu hassasiyet gerçekten takdire şayandır. Çünkü bugün bile ülkemizin bazı bölgelerinde kız çocukları hâlâ okuma imkânı bulamazken o yıllarda Kastamonu yöneticilerinin kız çocuklarının eğitim almalarını istemeleri bizlere kızlara verilen değeri ve toplumda onlardan beklentinin ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Tutanaklardan, meclis üyelerinin dünyadaki bilimsel gelişme ve değişimlerden yeteri kadar bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Ziraat Mektebi konusundaki görüşmeler sırasında ziraat faaliyetlerin temelini İslam toplumundan çıktığı, lakin bu gün İslam toplumunun bilimdeki ilerlemelere kayıtsız kaldığı, Batı'nın ise tarım konusunda çok ileri konumda olduğu ifade edilmiştir. Bu ilerlemenin bilim sayesinde sağlandığı, bu suretle bilim konusunda harcanacak paranın boşa gitmemiş olacağı, bu gün geri dönmese de ileride mutlaka bu harcanan paraların geri döneceği konusundaki düşünceler Kastamonu insanının bu alanda ne kadar bilinçli olduğunu göstermektedir.

O yıllarda Kastamonu'da yaşamakta olan gayrimüslim vatandaşların eğitimden faydalanması için meclis üyeleri yine hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Gerek Rum tebaa gerekse Ermeni tebaanın Türkçe öğretmeni talepleri olumlu karşılanmıştır. Söz konusu dönemde gayrimüslim halkı zor duruma düşürecek en ufak bir ayrımcılığın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Gayrimüslim unsurlar devletin tabii unsuru olarak görülmüş ve eğitim de dahil olmak üzere her türlü hizmetin onlara ulaştırılmasına çalışılmıştır.

Kastamonu'da eğitim konusunda her şeyin devletten beklenmediği ve eğitim masraflarının karşılanması için bazı vakıfların oluşturulduğu görülmektedir. Vakıflardan gelen para ile hocaların maaşı, okulların giderleri, öğrencilerin çeşitli masrafları karşılanmaktadır. Ayrıca söz konusu dönemde Kastamonu'da eğitimde binalaşma sayısı oldukça fazla bir miktardadır. Binalaşma konusunda bir sıkıntı olmadığını bütçe

görüşmeleri sırasında geçen konuşmalardan anlamaktayız. Esas olarak öğrencilere ders verecek olan hocaların bulunmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunun çözümü için de öğretmen yetiştirme meselesinin eğitimde öncelikli konulardan birisi olduğu anlaşılmaktadır.

O yıllarda medreseler konusuna gelecek olursak durumun pek iç açıcı olmadığı anlaşılmaktadır. Medreselerin tarih içinde eğitim vasfını kaybettiği, gerek fizikî şartlarının, gerekse eğitim müfredatının çağın gereklerini karşılayamadığı, öğrencilerin çaresiz bir şekilde köhne ve sağlıksız ortamlarda kaldıkları tutanaklarda geçen konuşmalardan anlaşılmaktadır.

Dâru'l-muallimîn ile Çiftlik Mektebi'nin birleştirilmesi görüşmelerinde; köylülerin modern tarım yapması için yetişmiş bir kadronun onlara eğitim vermesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmıştır.

İl Genel Meclisi'nin üstünde önemle durduğu konulardan biri ise bayındırlık ve ulaşım alanında yapılması planlanan çalışmalardır. Vilayet içindeki yolların yapımına ve onarımına öncelik verilmek istenmiştir. Bunun farkında olan meclis üyeleri, ellerindeki kısıtlı bütçeyle yeni yolların yapılması, bozulmuş olanların onarımı, korunması ve köprülerin güçlendirilmesi gibi çeşitli meseleleri görüşmüşlerdir. Yapılan çalışmaların oldukça iyi niyetli fakat yetersiz olduğu tutanaklarda görülmektedir.

Ulaşım konusunda tutanaklardan edindiğimiz diğer bir bilgi ise o yıllarda bir yerden başka bir yere gitmenin ne denli zor olduğudur. Kastamonu'da ulaşımın gelişmemesinin bir sebebi vilayetin coğrafi şartlarıdır. Bilindiği gibi Kastamonu Vilayeti dağlık ve çok engebeli bir arazi üstüne kurulmuştur.

Bazı yerlerde ısrarla postane ve telgrafhane kurulmak istenmesi de tutanıklara yansımıştır. Postaneler o yıllarda bir bölgenin dışı açılan kulağı konumunda olduğundan bunu devrin şartlarında normal karşılamak gerekmektedir.

Tutanaklarda önemli yer tutan diğer bir konu ise tarım ve hayvancılıktır. Halk büyük ölçüde geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktaydı. Lakin ulaşım konusunda değindiğimiz gibi Kastamonu coğrafyasının engebeli ve dağlık olması geniş sahalarda

tarım yapılmasını engelleyip, tarım gelirinin düşmesine sebebiyet vermektedir. Bundan dolayı hayvancılığa daha elverişli bir yapının olduğunu söylememiz mümkündür. Coğrafyanın bu denli olumsuz olmasına rağmen, meclis üyeleri yine de tarım gelirini arttırmak için farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Tarım ve hayvancılık konularında yapılan görüşmelerde genel olarak yeni tarım aletlerinin getirilmesi, ziraat ile ilgili olan kişilerin bizzat halkı bilgilendirmesi ve tarım yapılacak yerlerde tarıma elverişlilik çalışması yapılması gerekliliği dile getirilmiştir. Yeni tarım aletlerinin alınması konusunda üyeler bu aletlerin Kastamonu'nun arazi şartlarına uygun olup olmadığına bakılmasını tavsiye ettikleri anlaşılmaktadır.

Ayrıca yeni alınacak aletler konusunda halkın pek istekli olmadığı çok az kişinin modern tarım aletlerine ilgi gösterdiğini, geri kalanların ise yeni aletler hiç ilgi göstermeyip depolarda çürümeye bıraktığı söylenmiştir. Bunun için halkı bu aletlerin ne türlü faydalar sağladığını, elde edilen ürünlerin bu aletler sayesinde daha verimli olacağını anlatacak ve bu aletlerin nasıl kullanıldığını gösterecek yetişmiş insanların olması gerektiği tüm meclis üyelerince hemfikirdir. Lakin çoğu ziraat ile ilgili olan memurların bu konuya alakasız oldukları, çoğunun merkezde oturup hiç köylere gitmeyip halkı bilgilendirmediği, bazılarının yüzlerini bile görmedikleri meclis üyeleri tarafından dile getirilmiş ve buna çözüm bulunması istenmiştir.

Tutanaklardan hareketle köylünün tarım alanında istenen düzeyde olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla söz konusu dönemde tarım kesiminin teknik ve mekanik tarım konusunda bilinçlenme ihtiyacı ve öğrenme süreci içerisinde oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür.

Hayvancılık ve hayvanların otlatılması konusunda ise Kastamonu'da en önemli yeri Ilgaz Dağı ve eteklerinin teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Civar köylerdeki insanların hayvanlarını burada otlatmakta oldukları bilinmektedir.

Ekonomi alanında Kastamonu Bankası'nı kurma teşebbüsünün o yıllar içerisinde en önemli düşünce olduğu söylenebilir. Çünkü bu fikir gerçekleşmiş olsa Kastamonu Vilayeti'nin alt yapı masraflarını ve sanayileşmesini sağlayacak finansmanın en büyük destekçisi olacaktı. Yeterli sermayenin olmayışı ve devletin içinde bulunduğu şartların zorluğundan dolayı banka kurma fikri önemli bir düşünce olarak kalmıştır.

İl Genel Meclisi'nin vilayetin kalkınması için ekonomi alanında her türlü şahsî teşebbüsü destekleyici ve teşvik edici olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ancak yine halkın elinde yeterli sermayenin olmamasından ötürü herhangi bir teşebbüsün vilayete ulaşmadığı da anlaşılmaktadır. Kastamonu ekonomisinde bugün çok önemli bir yer tutan orman ürünleri o yıllarda da çok önemli bir gelir kaynağı konumundadır. O yıllarda İstanbul'a odun satışı yapıldığını ve bununla beraber gerek ahalî için gerekse ulaşım alanında yapılacak olan çeşitli çalışmalar için maddî kaynak sağladığı anlaşılmaktadır.

Tutanaklar bize vilayetteki sosyal yapı ve çeşitli konular hakkında da bilgi vermiştir. Tutanaklardan anlayacağımız ilk şey 1913-1914 yıllarında ülke genelinde görüldüğü üzere Kastamonu'da da fakirliğin olmasıdır.

Türkler için çok büyük bir yenilgi olarak kabul edilen I. Balkan Savaşı'nın olumsuzluklarını tutanaklarda da görmekteyiz. Öncelikle savaş halinde bulunduğu için Kastamonu Vilayetinde eli silah tutabilen erkeklerin çoğunun cephede savaştığı, vilayette kadınların, çocukların ve ihtiyarların kaldığı dile getirilmiştir.

Balkan Savaşları'nın diğer bir olumsuzluğu ise merkezî hükümetten ilave bütçe talep edilememesidir. Bu konuda meclis üyeleri çok hassas davranmışlardır. Bu durumun bir sonucu olarak yerel imkânlarla yetinme durumunda kalınmıştır.

Balkan Savaşları sırasında yerlerini terk etmek zorunda kalan muhacirlerden bir kısmı Kastamonu'ya yerleştirilmeleri için gönderilmiş, fakat iskân edilen ahali yerleşik hayatı benimseyemediği için önemli bir sorun teşkil etmiştir. Yerli halkın rahatsızlığı sebebiyle muhacirlerin başka bir yere iskân edilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. Bu durum, iskân konusunda sosyal uyumsuzlukların yaşandığını veya yaşanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Günümüzün büyük bir sorunu olarak kabul edilen rüşvet konusunun o yıllarda da baş ağrıtan bir mesele olduğu tutanaklara geçen ifadelerden anlaşılmaktadır. Bazı devlet görevlilerinin rüşvet karşılığında hükümetin koyduğu kurallara uymayanlara göz yumduğu, ancak bununla mücadelede başta vali olmak üzere yönetimin çok kararlı olduğu anlaşılmaktadır.

Vilayet genelinde en büyük sağlık sorununun bebek ölümleri ve frengi hastalığı olduğu anlaşılmaktadır. Vilayet genelinde frengi hakkında yaygın kanaat, bu hastalığın özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde çalışmak için giden erkeklerin vilayete getirdiği şeklinde dir. Tutanaklardan hastalıkla mücadele için seyyar hastane hizmetinin verildiği fakat istenilen sonucun alınamadığı ve kaldırılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Sağlık alanındaki diğer önemli konu ise anne ve bebek ölümleri meselesidir. Bunun nedeninin eğitimi ve yeterli donanımına sahip olmayan ebeler olduğu dile getirilmiştir. Bu oranın düşürülmesi için ebelerin eğitimi kişilerden seçilmesi gerektiği görüşü kabul grmştir.

Meclis gündeminde nüfus üzerinden yapılan tartişmalar bazı hususların daha açık anlaşılmasını sağlamaktadır. O yıllarda Osmanlı Devleti'nin nüfusunun 18 milyon civarında olduğu dile getirilmiştir. Buna karşın Osmanlı Devleti'ne rakip devletlerin nüfusları daha fazladır. Bilindiği gibi nüfus, bir devletin gücünü doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Rakiplerine oranla daha geniş bir alanda hüküm süren Osmanlı Devleti'nin az bir nüfusa sahip olmasının ne kadar aleyhte olduğu anlaşılmaktadır. Asıl önemli konu I. Dünya Savaşı sırasında yüz binlerce şehidin Osmanlı Devleti nüfusunda ne kadar büyük bir kayba neden olduğudur. Bu kadar kayıp verdikten sonra her türlü zorluk ve imknsızlık içerisinde Milli Mücadele hareketi başlatılmıştır. Bu mücadelenin sonunda büyük zaferle çıkmak Türk Milleti için bir onur kaynağı olmuştur.

Sonuç olarak Kastamonu'da 1913 ve 1914 yılları arasında gerek devletin imknları açısından, gerekse halkın sosyal ve ekonomik bakımdan rahat bir hayat seviyesinin olduğu söylenemez.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ÇADIRCI, Musa, 1987, “*Tanzimatın Uygulanması ve Karşılaşılan Güçlükler*”, **Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri, (13-14 Mart 1985/Ankara)**, Ankara, s.97-104.

ÇADIRCI, Musa, 1997, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

DAVİSON, Rodric H, 2005, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876**, Agora Kitaplığı, İstanbul.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, 1973, **100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.

ESKİ, Mustafa, 2000, **Kastamonu Valileri 1838-2000**, Önder Matbaası, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf, 2007, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

HAYTA, Necdet, 2005, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)**, Gazi Kitabevi, Ankara.

KARAL, Enver Ziya, 1995, **Osmanlı Tarihi VII**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

KİLİ, Suna - A. Şeref Gözübüyük, Tarihsiz, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, No: 269.

LEWİS, Bernard, 2004, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

ORTAYLI, İlber, 2000, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

ORTAYLI, İlber, 2008, **Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara .

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, 1999, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, 2003, **Osmanlı Tarihi Cilt I**, T.T.K. Basımevi, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, 1990, **Kastamonu Meşâhiri**, (Yayına Hazırlayan: Mustafa Eski), Ayyıldız Matbaası, Ankara.

YILMAZ, Mehmet Serhat – Mustafa Eski – Cevdet Yakupoğlu, 2008, **Selçuklu’dan Günümüze Kastamonu Eğitime Genel Bir Bakış**, Kastamonu Valiliği, Kastamonu.

YILMAZ, Mehmet Serhat, 2008, **II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918)**, Berikan Yayınevi, Ankara.

Görsel-Web

KILIÇ, Selda, “1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/261.pdf> 15.12.2010.

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, Vilayet Nizamnamesi, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets> 15.12.2010.

Sürelî Yayınlar

Kastamonu Vilayet Gazetesi, 1913-1914.

Kanun

“İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatı”, 1916, **Düstur 2. Teptip, 5. Cilt**, İstanbul.

Diğer Kaynaklar

ÇAVDAR, Tevfik, 1983, “1329 (1313) *İdare-i Vilâyat Kanunu ve Genel Meclis Üyelerinin Mesleklerine İlişkin Nitelikler*”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1., s.3 - 22.

GEMİCİ, Filiz, 2007, “*Milli Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924)*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya.

EKLER

EK-1.

İDÂRE-İ UMÛMİYYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİ (22 OCAK 1871)⁷⁰

(Mukaddime)

Vilâyâtın teşkilât-ı esâsiyyesi bin iki yüz seksen bir senesi şehr-i Cemâde'l-âhiresinin yedisi tarihiyle müverrehan ilân kılınan nizâmnâme ile t'ayîn kılınmış ve mahâkim-i nizâmiyye için nizâmnâme-i mahsûs vaz' ve te'sîs edilmiş olduğundan işbu nizâmnâme idâre-i mahâkimden bahs itmeyüb yalnız me'mûrîn-i icrâiyye ve mecâlis-i idâre ve belediyyenin ve nevâhi idarelerinin vezâ'ifini ta'yîn ider.

(Bâb-ı Evvel)

(Vilâyetlerin Aksâm-ı idâresi Beyânındadır)

Birinci Madde: Vilâyetler livâlara ve livâlar kazâlara ve kazâlar nevâhiye ve nahiyeler karyelere münkasım olub idâre-i umûmiyyesinin re'is ve merc'ii vâli-i vilâyetdir.

İkinci Madde: Her şube-i idârede bulunan me'mûr vazîfe-i me'mûriyyetince birinci derecede mâ-fevkindeki (üstündeki) me'mûr nezdinde mes'ûl olub her me'mûra derece-i ibtidâ'iyede râc'î olan mes'ûliyyet dahî müteselsilen vâli-i vilâyete kadar muntehâ olur.

Üçüncü Madde: Vilâyetin şubât-ı idâresini terkîb iden (oluşturan) me'mûrîn-i icrâiyye muavin ve defterdâr ve mektubcu ve umûr-ı ecnebiyye ve ticaret ve ziraat ve maarif müdirleri ve tarîk eminleri ile defter-i hakânî (tapu defteri) ve emlâk ve nüfus ve evkaf idarelerinin re'isleri ve alay beyinden mürekkebdir (oluşmaktadır). Livâ idâresinin re'is ve mes'ûlü mutasarrıf olub hey'et-i me'mûrîn-i icrâiyyesi muhasebeci ve tahrîrât müdiri ve defter-i hakânî me'mûrundan ve livâ hey'et-i zâbitesinin âmirinden ibâretidir.

⁷⁰ Vilayet Nizamnamesi Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu'nun web sitesinden alınmıştır. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets> (15. 12. 2010). Ayrıca nizamnamenin metni için bakınız, **Düstûr** I. Tertip, I. Cilt, s. 625-652.

Kazâ idâresinin re'is ve mes'ûlü ka'immakam olub hey'et-i me'mûrin-i icrâiyyesi kazâ kâtibleriyle defter-i hakânî ve emlâk ve nüfus ketebesinden ve kazâ hey'et-i zabtiyesinin âmirinden ibâretdir. Nâhiye idâresinin re'is ve mes'ûlü müdir olub idâre-i zâbitesi nâhiyenin hey'et-i zâbitesine muhavveldir. Karye idâresinin me'mûru muhtarlar olub umûr-ı hükümet ve zâbitenin re'is ve mes'ûlü zâbıta me'mûrudur.

(Bâb-ı Sâni)

(Merkez-i Vilâyetde Bulunan Hey'et-i Hükümet-i İcrâ'iyyenin)

(Vezâ'if-i Me'mûresi Beyânındadır)

(Fasl-ı Evvel)

(Vâlilerin Vezâ'ifi Beyânındadır)

Dördüncü Madde: Vâlinin vezâ'ifi umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve maarif (eğitim) ve nâfia (bayındırlık) ve zabtiye ile umûr-ı cezâ'iyye ve hukûkiyyenin icraâtından ibâret olmak üzere aksâm-ı muhtelif-i asliyyeye münkasımdır. Vâlinin gıyabında vâli muavini ve vâli muavini mevcûd değilse me'mûrin-i merkeziyye-i vilâyetden vâlinin münâsib göreceği zât vilâyete vekâlet ider.

(Kısm-ı Evvel)

(Vâlilerin Umûr-ı Mülkiyyede Olan Vezâ'ifi)

Beşinci Madde: Vâli olan kavânin ve nizâmât-ı müessisenin icrââtına nezâret (kurulu düzen ve kanunların yürütülmesini), sâniyen, bir kanûn ve nizâm husûsu ile veya merkez-i devletin emir veya kararname ile mukarrer olan mevaddı icrâ (kararlaştırılmış olan maddeleri uygulama) , sâlisen, birinci derecede mutasarrıflar ile me'mûrin-i merkeziyye-i vilâyetin ikinci derecede olanlar vasıtasıyla bi'l-cümle idâre şubeleri me'mûrlarının derece-i hareket ve muamelelerini teftîş ederek idârece muzırr (zararlı) olacak hata'at veya naka'ise (hatalar ve noksanlara) muttali (haberli, bilgili) olduğu ve bu misüllü ahvâl-i ga'ilelerinin me'mûriyyetlerinden teb'aidini müstelzem bulunduğu halde me'mûr-ı muhtfînin azli (kusurlu memurun görevden alınması) tedâbirini ittihaz (önlemine almak), râbian, me'mûr-ı m'azûlün sebep-i azli bir cinayet veya cünhaya (suç) mebnî ise me'mûrin muhâkemesi nizâmnamesine tatbikan kendüsünün taht-ı muhâkemeye alınması hakkında emr i'tâ, hâmisen, inde't-teftîş (denetleme sırasında) müşâhade edeceği hatâ veya noksan

failinin azlını mûcip (gerektiren) derecede değil ise vâk'î olan hata veya noksanı idâre-i dâhiliyyesinde tashîh (düzeltmek) ve idâre-i hâriciyyesinde tashîhini mutasarrıflara havale eyler ve me'mûrin-i mülkiyyeden intihâb ve nasbları (seçim ve atamaları) vilâyâta muhavvel olanları nizâm-nâme-i mahsûsuna tevfikân intihâb ider (yönetmeliklere uygun olarak seçer) ve mecâlis-i nevâhiyyenin (nahiye meclislerinin) zaman-ı ictimalarını ta'yîn (belirleyerek) ile bunların krarlarını livâ mutasarrıfları vasıtasıyla kendüsünden istizân olunan (izni istenen) mevâddan nizamât-ı umûmiyye ile vilâyât kuvve-i icrâ'iyyesine (vilâyetlerin yürütme gücüne) müteallik olanlara me'zûniyyet i'tâ idüb Bâb-ı Alî'den muhtâc istizân olan mevâdda alacağı ruhsata (izne) göre teblîgat-ı lâzıme-yi icrâ eyler.

Altıncı Madde: Vâli ve vezâ'if-i mukarrere-i mülkiyyesi haricinde zuhûr idüb idâre-i mülkiyyeye taalluk iden (yönetimi ilgilendiren) mevâddan icrâsı Bâb-ı Alî'nin (İstanbuldaki merkezi hükümet) inzimâm-ı emrine muhtâc olanları esbâb-ı mûcibe ve suver-i icrâiyyesini mutazammın mütalaanâmeler (gerekçelerini ve uygulanma yollarını kapsayan görüşlerini yazarak) ile beraber arz ve husûsât-ı adiyeden ma'dûd bulunanları (sıradan konuları) doğrudan doğruya icrâ ider.

Yedinci Madde: Vâliler dâ'ire-i vilâyeti müddet-i teftîşin her def'ası nihayet üç ayı tecavüz itmek üzere (geçmemek üzere) senede bir veya iki def'a devr ve teftîş iderler (denetlerler). Şu kadar ki, vekay'i-i mühimme ilcâsıyla (önemli bir olayın gerektirmesiyle) sûret-i fevkalâdede (olağanüstü bir biçimde) bir teftîşe lüzûm görüldüğü halde bu madde müddet-i kaydından müstesnâ olub (belirlenmiş zamanın dışında tutularak) fakat böyle bir halin vuk'uunda derece-i lüzûm ehemmiyyeti icrası akabinde Bâb-ı Alî'ye ihbâr olunur (hemen gereği yapılarak ancak derhal hükümete durum bildirilmelidir)

(Kısm-ı Sâni)

(Vâlilerin Umûr-ı Mâliyyede Vezâ'ifi)

Sekizinci Madde: Evvelâ vilâyetin kâffe-i vâridât ve tekâlifinin tahsîlâtına (öncelikle vilâyetin bütün gelir ve vergilerinin toplanmasına), sâniyen, emvâl-i müstahsilenin idâre-i umûmiyyesine (ikinci olarak, üretilen malların genel olarak yönetimine), sâlisen, bunlardan neş'et idecek kâffe-i münâzaât ve ihtilâfâta (üçüncü olarak, bunlardan doğacak bütün anlaşmazlıklara), râbian, umûr-ı tahsiliyye me'mûrlarının harekât ve muamelât-ı

umûmiyyesine vâli tarafından nezâret olunur (dördüncü olarak, vergi memurlarının tutum ve davranışları vali tarafından denetlenecektir) .

Dokuzuncu Madde: Vilâyetin idâre-i mâliye ve tahsîliyyesi ve hey'et-i tahsîliyyenin tertîb ve istihdâmı nizâmât-ı mahsûsasına tâbi olup taksîm-i tekâlifde (verginin belirlenmesi ve bölünmesinde) zuhûr idecek münâzaât ve ihtilâfât ve müsted'iyâtın (ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar) aksam-ı umûmiyyesinde Meclis-i Umûmî-i Vilâyet'in (vilâyet genel meclisi) ve aksâm-ı husûsiyyesinde mecâlisi idârenin (idare meclislerinin) fasl-ı mahsûsunda ta'yîn olunan kavâ'ide tatbikan (kurallara göre) tahkîkat ve ârâsı (oylaması) istihsâl olunduktan sonra tahkîkat-ı vakıanın neticesi bilâ-vasıta (doğrudan) veya bi'l-vasıta (dolaylı) istifâ olunan tekâlifin nisbet-i umûmiyyesine (verginin genel oranına) halel (zarar) gelmeyecek sûrette ta'dîlini müstelzem olur ise (değiştirilmesini gerektirirse) doğrudan doğruya vâli tarafından icrâ kılındıktan sonra suver-i icrâiyye (uygulama) Mâliye Nezâreti'ne tebliğ edilir. Nisbet-i umûmiyyesinin tağyîrine (bozulmasına) karar verilecek her nev'i tekâlifin tağyîr nisbeti ve bi'l-vasıta ve bilâ-vasıta tahsîl olunan vâridâtdan cüz'î ve küllî bir meblağın terk veya affı lâzım geldikde icrâsı her halde taraf-ı devletden istizâna muallakdır (devletin iznine bağlıdır).

Onuncu Madde: Umûr-ı idâre ve ihtiyâcat-ı umûmiyye-i vilâyet için her vilâyetin bûdçesinde mahsûs ve muayyen olan mebâliğin haricinde cüz'î ve küllî bir masrafa lüzûm göründükde evvel emirde esbâbının beyânıyla bu taraftan istizân olunacak ve me'zûniyyet-i resmîye verilmedikce bir akça sarf olunmayacaktır.

(Kısm-ı Sâlis)

(Vâlilerin Umûr-ı Maarif ve Mevâdd-ı Nafiada Vezâ'ifi)

Onbirinci Madde: Nizâmât-ı mahsûsası mûcibince dahil-i vilâyetde ta'lîm ve terbiye-i umûmiyyenin ve ticaret ve ziraat ve sanâyiin istihsâl-i esbâb-ı terakkisi (gelişmesinin sağlanması) ve turuk-ı umûmiyyenin inşâ ve ta'mîri ve mevâki-i sahiliyyede liman ve rıhtımlar te'sîs ve tanzîmi ve cedveller küşâdı ve nehir ve göllerin tathîri ve sıhhat umûmiyyenin hıfzı (korunması) ve arazî-i muattalanın (terkedilmiş tarım topraklarının) i'mârı ve ahvâl-i memleketin istatistik ka'idesi üzere tahkîk ve cem' ve tedvîni ve menâfi-i umûmiyye ve i'tibâr ve idhâr sandıkları ihdâsı ve hastahaneler ve şirketler ve fabrikalar

küşâdı maden ve ormanların tevfir-i menâfi ve muhafazası birinci derecede vâlilere muhavvel olub (havale edilmiş olup) bu vezâ'ifden her birinin ifâsı derece-i sâniyede müteallik-i aleyhi olan (ilgili olduğu) dâ'ire ve idârelere havâle olunur.

(Kısm-ı Râbi')

(Vâlilerin Umûr-ı Zâbitede Vezâ'ifi)

Onikinci Madde: Kuvve-i zabtiyyenin (kolluk gücünün) nizâm-ı mahsûs dâ'iresinde istihdâm ve idâresiyle turuk ve maabirin istihsâl-i emniyeti (yolların güvenliği) ve huzûr ve asâyîş-i ahâlinin vikayesi (korunması) ve alel-itlak kavanîn ve nizâmat-ı müessisenin ta'yîn eylediği ahvâlden dolayı devlet ve memleket ve şahıs aleyhinde hareket edenlerin istisâli ve emniyet-i belediye ve umûmiyye hakkında her dürlü tefîşât (denetlemeler) ve tahkikatın icrâsı husûslarında vâli mes'ûldür (sorumludur).

Onüçüncü Madde: Vâliler dâ'ire-i vilâyetde devletin veya ahâlinin hukuk ve emniyet ve menâfiini dahilen veya haricen ihlâl edecek cüz'î ve küllî bir hareket zuhûrunda (ortaya çıktığında) öyle bir vak'anın münşâ ve sûret-i vuku'unu derece-i kuvvet ve şeklini derhal Bâb-ı Alî'ye arz iderek tedâbir-i külliyyede ta'limât-ı mukteziyyeye muntazır olurlar (bütün önlemleri almaya hazır olurlar). Şu kadar ki, mes'ûliyyet-i asliyye i'tibâriyle emniyet-i umûmiyye ve husûsiyyeye müterettüb olan kâffe-i tedâbir-i muvakkatenin ittihaz ve icrâsına ve ol halde ale'l-acele lüzûmu tahakkuk edecek masarifin onuncu maddede münderic olan takayyüdâtın haricinde ve kendü mes'ûliyyetleri tahtında olarak heman ifâsına me'zûn (izinli) olub fakat keyfiyyeti (durumu) bu tarafa derhal bildireceklerdir.

Ondördüncü Madde: Bir vilâyetin asayîşini ihlâl edecek hâdisât ve harekâtda asakir-i zabtiyyenin iktidarları da'iresinden haric olan kuvve-i vakıa için (büyük olaylar) efrâd-ı nizâmiyye istihdâmı taht-ı mecbûriyyetde görüldüğü halde vâli tarafından esbâb-ı mecbûriyyetin beyânıyla asakîr-i nizâmiyyenin en büyük zâbitine bir sened-i resmî i'tâ olunduktan sonra kuvve-i mukteziyye-i askeriyye sevk ve istihdâm kılınur.

(Kısm-ı Hâmis)

(Valilerin Umûr-ı Cezâ'iyeye ve Hukukiyye İcrââtında Vezâ'ifi)

Onbeşinci Madde: Asayiş-i umumî veya husûsiyi ihlâl iden eşhas (genel ve özel güvenliği bozan kişiler) hakkında kanunen hükme selahiyyeti (yetkisi) olan mahkeme tarafından bir hükm-i kanûnî hakk olub da mehâzîr-i mülkiyye ve mahsûsadan fevkalâde bir hal sebebiyle Bâb-ı Alî'den istizâna taallikinde mahzûr görünür ise ol hükmün vâliler tarafından icrâsı câ'izdir fakat esbâb-ı mücibesini derhal Bâb-ı Alî'ye arz itmek lâzımdır.

Onaltıncı Madde: Merkez-i vilâyet mehakiminin mevâdd-ı cezâiyye ve hukukiyyeye da'ir verdikleri ilâmâtdan (cezalardan) usûl-i muhakemenin ta'yîn eylediği kavâ'ide (kurallara) göre Dersaadet'e (İstanbul'a) müracaatları icab itmeyenleri vâliler tarafından icrâ olunur.

(Fasl-ı Sâni)

(Vâli Muavinlerinin Vezâ'ifi)

Onyedinci Madde: Vilâyetin hükümet-i icrâ'iyeye-i umûmiyyesine muavenet itmek (yardımcı olmak) vezâ'ifi vâli muavinine aiddir. İşbu vezâ'if vâlinin fasl-ı evvelde münderic vezâ'ifinden ta'yîn ve irâe ideceği her nev'i husûsata muavenet itmek ve devâ'ir-i vilâyetden vâliye gelecek muharrerâtın (yazışmaların) ve vâlinin me'zûn ideceğe sâ'ir mekatib (mektuplar) ve evrakın mütalaası ve müteallik oldukları da'ireye havalesi (ilgili oldukları dairelere gönderilmesi) ile beraber havale ettiği evrak hûlasalarını (özetlerini) vilâyet evrak idaresi vasıtasıyla vâliye i'tâ eylemek (göndermek) ve umûr-ı dahiliyye-i vilayete a'id evrak üzerine makam-ı vilayete terettüb iden r'ey ve kararları tahrîr ve işaretle bunlardan lüzûm gördüğü şeylerin bizzat vâlinin r'ey ve işaretine arz ve taallik itmek maddeleridir. İşbu muavinlik vezâ'ifinin diğeri bir me'mûriyyet-i merkeziyyeye tevfiiz ve ilâve edilmesi dahî mücâzdir.

(Fasl-ı Sâlis)

(Defterdârların Vezâ'ifi)

Onsekizinci Madde: Defterdârların veza'ifi umûr-ı maliyye-i vilâyât nizâm-nâmesinin ta'yîn ettiği ahkâmın icrââtından ibaret olup umûm me'mûrin-i vilâyetden umûr-ı mâliyye nizâmât ve kavâ'id-i hesâbiyyeye tevfiik hareket etmeyenler olduğunda o misüllü nizâm ve ka'ideye muhalif görünen halin derecesiyle ıslahı emrinde mütalaasını ve muhasebeci ve mal müderlerinin intihâb ve azilleri hakkında olan mülâhazâtını vâli-i vilâyete tebliğ ve ihtâr ider.

(Fasl-ı Râb'i)

(Mektubcuların Vezâ'ifi)

Ondokuzuncu Madde: Mektubcunun veza'ifi vilâyetin kâffe-i mükâtebâtının (bütün yazışmalarının) idaresi ve kuyûdunun (kayıtlarının) cem' ve muhafazası maddeleri olup umûr-ı tahrîriyyeyi ma'iyetinde bulunan mektûbî kalemi ve umûr-ı kuyûdiyyeyi vilâyet evrak müdiri nâmıyla mansûb (atanmış) olan me'mûr-ı mahsûs vasıtasıyla ifâ ider.

Yirminci Madde: Matbaa-i vilâyetin idâresi ve vilâyet gazetelerine taraf-ı hükümetden sûret-i resmiye ve gayri-resmiyede bir madde derc ve tahrîr itdirilmesi lâzım geldikde müsveddelerinin tanzîm ve tedkîki mektubcuya muhavveldir.

Yirmibirinci Madde: Mektubcu mektûbî-i vilâyet kaleminden kaleme alınacak müsveddâtı mektûbî muavininin imzasıyla kabul ve kendisi rû'yet ve tashih (görüp düzeltir) veya re'sen tanzîm itdiği kâffe-i müsveddâta imzasını vaz' eyleyecekdir (imzasını koyacaktır).

(Fasl-ı Hâmis)

(Umûr-ı Ecnebiyye Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiikinci Madde: Umûr-ı ecnebiye müdirinin veza'ifi vilâyetin umûr-ı hariciyesinden dolayı vâlinin re'y ve emri tahtında olarak konsoloslarla muhabere ve mükalemeden (haberleşme ve görüşme) ve kendüsüne havale olunan mesâlih-ı ecnebiyye

hakkında ahkâm-ı ahdiyye ve kava'id-i düveliyyeye müteallik mülâhazatını ve mütalaât-ı mahsûsasını (vilâyetin devletin dış politikasını ilgilendiren konularını uluslararası antlaşmalar ve kuralları gözönünde bulundurmak suretiyle görüşlerini) şifâhen ve tahrîren (yazılı ve sözlü olarak) vâliye tebliğ ve ihtâr itmekden ibâretidir.

(Fasl-ı Sâdis)

(Ziraat ve Ticaret Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiüçüncü Madde: Ziraat ve ticaret müdirinin vazifesi evvelâ dahil-i vilâyetde her mahallin mevki-i coğrafisi ve kabiliyyet-i tabiiyesi (doğal kaynakları ve durumu) icâbınca mevâdd-ı ziraiyyece fennen ve amelen iktizâ edecek tanzîmatı, sâniyen, vilâyetin terakki-i ticaret-i umumiyesine â'id kâffe-i tedâbiri (bütün önlemleri) tedkik ve keşf ve ta'yîn ile tahrîren (yazılı olarak) vâliye tebliğden, salisen, idhalât ve ihrâcât ve mevâdd-ı ziraat-i vilâyete müteallik tedkikat ve ma'lûmatın zabt ve cem' ve tedvîninden ve râbian, terakki-i ticaret ve ziraat hakkında olan icraâta nezaretden ibaretdir.

Yirmidördüncü Madde: Ziraat ve ticaret müdiri yirmi üçüncü maddede münderic (yazılı) ahval hakkında vuku' bulacak icraatının her sene nihâyetinde (sonunda) bir fezlekesinin yapub Bâb-ı Alî'ye takdîm olunmak üzere vâli-i vilâyete i'tâ eylesin.

(Fasl-ı Sab'i)

(Maarif Müdürünün Vezâ'ifi)

Yirmibeşinci Madde: Maarif müdirinin veza'ifi vilâyet Meclis-i Maarifine riyâset etmek ve vilâyetin maarife müteallik mesâlih-i câriyyesine ve ıslahat-ı mukarrerinin (kararlaştırılan reformun) icrâat-ı fiiliyyesine ve maarif nizâm-nâmesi ahkâmının (hükümlerinin) ve maarif nezâretinden alınacak ta'limâtın tamami-i icrasına ve merkez-i vilâyetde bulunan mekteb ve kütübhânelerin ve ale'l-husus i'dadiyye ve mekatib-i sultaniyye ve aliyenin teftişine ve vilâyet maarifi tahsîsâtının (ödeneginin) karar ve nizâmı da'iresinde sarf ve istimaline nezaret ve dikkat eylemek husûslarından ibâret olub idâre-i tahsîsât bahsinde birinci derecede mes'ûliyyet (sorumluluk) kendüsüne a'iddir.

Yirmialtıncı Madde: Maarif müdiri bir sene içinde dahil-i vilâyetde terbiye-i umumiyeye vak'î olan icrâât ve ıslahatın fezlekesini yapub Bâb-ı Alî'ye takdîm kınmak üzere vâliye i'tâ eyler.

(Fasl-ı Samin)

(Tarîk Eminlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiyedinci Madde: Tarîk eminlerinin (yol eminleri) vezâ'ifi amele-i mükellefeyi evkat-i mukarreresinde (önceden kararlaştırılan zamanda) celb ve cem'den ve tarîklerin muhassetat ve sarfiyâtını ve anlara a'id umûr-ı hesâbiye ve kaydiyyeyi idareden ve amele-i mükellefenin mahsûl-i ameliyat ve bakiye-i hidematına (çalışmalarına ve kalan hizmetlerine) ve bekayâ-yı nakdiyyeye da'ir defâtiri (defterleri) vakt-i muayyeninde vâliye i'tâdan ve vilâyet hendese idaresinin keşfiyyâtına veyahud i'mâlâta müteallik olan edavat (yol yapım ve keşfi için gerekli olan aletler) ve esbâb-ı istihzârdan ve i'mâlâtın hüsn-i cereyanı (yol yapımının iyi yürütülmesi) hakkında mütalaatını tahriren (yazılı olarak) vâliye tebliğden ve turuk-ı umumiyeye ve hususiyyenin (genel ve özel yollar) umûr-ı fenniyesine (mühendislik işlerine) ve me'mûrin-i fenniye ve inşâiyyesinin idaresine da'ir olub nizâmen icrââtı veya nezareti vilâyet baş mühendisine a'id olan mesalih (sorunlar) haricinde her nev'i umûr-ı ideare-i turuku ifâdan ibaretdir.

Yirmisekizinci Madde: Tarîk emini yirmi yedinci maddede münderic ahval hakkında vâk'î olacak icrââtın her sene nihayetinde bir fezlekesini yapub merkez-i hükümete takdîm itmek üzere vâliye i'tâ eyler.

(Fasl-ı Tâsi')

(Vilâyet Defter-i Hâkânî Müdirlerinin Vezâ'ifi)

Yirmidokuzuncu Madde: Vilâyet defter-i hâkânî müdirinin vezâ'ifi ale'l-ıtlak idâre-i emlâk ve arazî ve nüfus hakkında ve emlâk ve arazînin muamelât ve tasarruf ve temliki zımında me'î olan kavânin ve nizâmât ve ta'lîmat ahkâmının teftiş ve icrâsı ve livâ ve kazalarda bulunan me'mûrların muamelâtına nezâretle içlerinden idarenin nizâmât-ı asliye ve hesâbiyyesine muhalif hareket idenler olduğunda ıslahına müteallik olan mütalaasının

ve şubât-ı idare (idarenin şubeleri) me'mûrlarının intihab (seçimi) ve azilleri hususunun tahrîren (yazılı olarak) vâliye tebliğ ve ihtârı maddeleridir.

Otuzuncu Madde: Defter-i hakanî müdiri bir sene içinde vezâ'if-i me'mûriyyetine â'id icrâatın bir fezleke-i mahsûsasını yapub vâli-i vilâyete i'tâ eyler.

(Fasl-ı Âşir)

(Emlâk ve Nüfus İdâreleri Me'mûrlarının Vezâ'ifi)

Otuzbirinci Madde: Emlâk ve nüfus me'mûrlarının vezâ'ifi nizâmât-ı mahsûsası mucibince (kendi yönetmeliği gereğince) dahil-i vilâyette umûm emlâk ve onlara tâbi olan (bağlı olan) şeylerin cins ve nev'i ve adedini ve varidât-ı seneviyye ve tekâlif mertebesini (yıllık gelir ve vergilerin derecelerini) hâvî olar kuyûd-ı esasiyye-i mahalliyyenin idaresinden ve tekalifât-ı şahsiyye (kişisel vergiler) hülâsalarının evkat-ı muayyene ve mukteziyesinde (belirli ve gerektiği zamanlarda) tanziminden ve tekâlif ve umûm nüfusa a'id kuyûdun (kayıtların) cem' ve tedvîninden (biraraya getirilmesinden) ve emlâkın tağayyürât ve ferağ ve intikalatına (malların satılması, el değıştirmesi) ve nüfus-ı umûmiyyece mevâlid ve vefiyyât (doğum ve ölüm) ve nakliyâta (yer değıştirmesine) a'id olan vukuât kuyûdunun idâresine ve mürûr tezkerelerine (geçiş tezkeresi, iç pasaport) ve pasaportlara müteallik muamelâta nezaretten ve fusul-ı âtide (yukarıdaki fasıllarda) beyân olunan ahkâma göre mecâlis-i idâre kararlarıyla kendilerine a'id olacak mevaddı icrâdan ibâret olacaktır.

(Fasl-ı Hadi-i Âşir)

(Evkaf Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Otuzikinci Madde: Evkaf müdirlerinin vezâ'ifi evvelâ emvâl-i evkafın tahsiliyle (vakıf mallarının toplanması) evkat-ı muayyenesinde hazine-i evkafa irsâlınden (belirlenmiş zamanlarda vakıf hazinesine yollanması) sâniyen, me'hûzât ve medfû'âtın idare-i hesabiyye ve kaydiyyesinden, sâlisen, her sene evkaf-i mülhaka mütevellileri hesaplarının rü'yetiyle fazla-ı evkafdan nizâmen hazineye ve muhasib ve muharrirlere a'id rüsûmun (vergilerin) istifasından (alınmasından), râbian, evkaf-ı mazbûtenin ta'mîrât ve mübayaâtından (onarım ve alımlarından), hamisen, tevcîh-i cihat ve veza'ife müteallik

muamelât ile meşrû-ı aleyh olmayan vakıfların tahkîk ve tedkîkinden ve sâdisan, sandık idarelerine ve ferağ ve intikalât ve mahlûlâta (bir malın mirasçısı olmayıp boş kalması halinde mahlûl sayılması) nezaretten ve umûm evkaf hakkında evkaf nizâmâtının muhâfaza-i ahkâmından ibâretidir.

Otuzüçüncü Madde: Evkaf müdirleri madde-i sabıkada muharrer (önceki maddede yazılı) vezâ'ifi fi 19 Cemade'l-ahir 1280 tarihinde vaz' olunan (konulan) nizâm ahkâmına tevfik iderler.

(Fasl-ı Sâni-i Aşir)

(Alay Beğlerinin Vezâ'ifi)

Otuzdördüncü Madde: Vilâyetin hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi alay beğine a'id olub veza'ifi Zabtiye Nizamnâmesine ve ta'limât-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Bâb-ı Sâlis)

(İdâre-i Mülhakat Beyânındadır)

(Fasl-ı Evvel)

(Livâ İdâresi Beyânındadır)

Otuzbeşinci Madde: Livâ mutasarrıfları umûr-ı mülkiyye ve maliye ve zabtiyenin idâresine ve ahkâm-ı cezâ'iyye ve hukukiyyenin me'zûniyyet-i nizâmiyyesi da'iresinde icrâatına me'mûr olub bâb-ı sanide ta'yîn kılınan veza'ifin idâre-i livâyaya taalluk iden kısmında vülât ile (valilerle) mes'ûliyyetleri müşterekdir (sorumlulukları ortaktır) ve nevâhi mecâlisinin vâli-i vilâyetden bilâ-istizân ta'yin-i zaman-ı ictimâ'ı ve mecâlis-i mezkûre kararlarından kazâ ka'immakamları vasıtasıyla istizân olunacak mevaddın mühimm olanlarının taraf-ı vilâyetden alacağı me'zûniyyet üzerine nizâmât-ı umûmiyye ile idâre-i livâyaya a'id olanlarının lede'l-hâce (gerektiğinde) meclis-i idâre-i livâ kararıyla icrasına me'zûniyyet i'tâsı dahî mutasarrıfların vezâ'ifi iktizâsındandır.

Otuzaltıncı Madde: Mutasarrıflar vâliden alacakları evâmir (emirler) ve ta'limâtı infâz ideceği gibi kavanînin cereyânına ve ale'l-umûm me'mûrîn-i livânın harekâtına

nezaret iderek kanun ve nizâma muhalif hareket idenler olduğunda öyle bir halin derecesini ve ıslahı hakkında olan mütalâasını ve umûr-ı nâfiada ve vezâ'if-i vilâyetin idâre-i livâya taalluk iden cihazları hakkında tedkîkat ve teftişât mütevâliyyesini vâliye tebliğ iderler.

Otuzyedinci Madde: Livâ muhasebecisinin vazifesi umûr-ı mâliye-i vilâyet nizâmnâmesinin ta'yin itdiği ahkâmın idare-i livâya taalluk iden kısmının icrâatından ibaret olup idâre-i hesâbiyye defterdar-ı vilâyetin vâli vasıtasıyla mutasarrıfa tebliğ ideceği ta'rifnâmelere tevfiğ olunur.

Otuzsekizinci Madde: Livâ tahrîrât medirinin vazifesi livânın kâffe-i mükatebatının (bütün yazışmalarının) idâresi ve kuyûdunun cem'i ve muhafazası (toplanması ve korunması) maddesi olup umûr-ı tahrîriyyeyi ma'iyetinde bulunan tahrîrât kalemi ve umûr-ı kuyûdiyyeyi kalem-i mezkûr hey'etinde müntehib me'mûr-ı mahsûs vasıtasıyla idâre ider.

Otuzdokuzuncu Madde: Livâ defter-i hâkani me'mûrunun vazifesi yirmi dokuzuncu maddenin idâre-i livâya taalluk iden kısmının icrâatı olup idârenin umûr-ı müteferriasını vilâyet defter-i hâkanî müdürünün vasıtasıyla mutasarrıfa tebliğ ideceği ta'rifnâmelere tevfiğ ider.

Kırkıncı Madde: Livâ emlâk ve nüfus me'mûrları dahî nüfus ve emlâk idâre-i umûmiyyesine da'ir otuz birinci maddede muharrer veza'ifin idâre-i livâda icrâatı ve merkez-i livâya merbût olan (bağlı olan) kazânın mürûr tezkereleri ve pasaportlar muamelâtının usûl-i umûmiyyesine tevfiğ doğrudan doğruya idâresidir ve vezâ'if-i esasiyyenin envâ'ı ve derecâtı nizâmât-ı mahsûsaya tâb'idir.

Kırkbirinci Madde: Livâ hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi livâda bulunan en büyük zabtiye zabıtine muhavveldir.

Kırkikinci Madde: Livâ hey'et-i zabtiyesi âmirinin vezâ'ifi zabtiye nizâmnâmesine ve ta'limat-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazâ İdâresi Beyânındadır)

Kırküçüncü Madde: Kazâ ka'immakamları umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyenin idâresine ve i'lâmâtın me'zûniyyet-i nizâmiyyesi dâ'iresinde icrââtına me'mûr olub otuz beşinci ve otuz altıncı maddelerde mutasarrıflar hakkında muayyen olan vezâ'ifin idâre-i kazâyâ taalluk iden kısmı ka'immakamlara â'iddir.

Kırkdördüncü Madde: Nevâhi müdirlerinin fasl-ı mahsûsunda beyân olunan ka'ideye tevfikân intihâbı ve mecâlis-i nevâhinin mutasarrıf livâdan bi'l-istizân (izin alarak) evkat-ı muayyenede (belirli günlerde) celb ve cem'ine ruhsat i'tâsı ve mecâlis-i mezkûre (adı geçen meclisler) kararlarından kendüsüne ihbâr ve ifâde olunan mevaddın meclis-i idâre-i kazâda b'ade'l-müzâkere (görüşüldükten sonra) ve inde'l-icâb (gerektiğinde) merkez-i livâdan istizân ile icrâsı ve nevâhi dâ'irelerinin teftişi dahî ka'immakamların cümle-i vezâ'ifindendir.

Kırkbeşinci Madde: Kazâ mal müdirinin vazifesi umûr-ı maliyye-i vilâyet nizâm-nâmesinin ta'yîn itdiği ahkâmın (hükümlerin) idâre-i kazâyâ taalluk iden kısmının icrââtından ibâret olub idâre-i hesâbiyye livâ muhâsebecisinin mutasarrıf vasıtasıyla ka'immakama tebliğ ideceği ta'rifnâmelere tâb'idir.

Kırkaltıncı Madde: kazâ idâre kâtiblerinin vezâ'ifi ka'immakamlığın kâffe-i mükâtebatının idâresi ve kuyûdunun cem'i ve muhâfazası olub kazâ idâre kâtibleri kaç kişi olur ise olsun umûr-ı tahririyye ve kuyûdiyyede vezâ'if-i müştereke (ortak sorumluluk) ile mükellef ve icâb itdikce kazâ meclis-i idâre ve daaviyyesinin (kazâ idare ve dava meclisi) ve sâ'ir devâ'irin (ve diğer dairelerin) her nev'i umûr-ı kalemiyyesine dahî ka'immakamın emriyle muavenet (yardım) itmeğe mecbûrdurlar.

Kırkyedinci Madde: Kazâ emlâk ve nüfus me'mûrlarının vezâ'ifi evvela tahrîr-i umûmî defterlerinin muhâfaza , sâniyen, emlâk ve nüfus vuku'âtını mübeyyen sûret-i dâ'imede cereyân idecek tahkikat-ı resmiyye ve nizâmât-ı mevzû'a mucibince cedveller tanzîm ve kazânın mürur tezkerleri ve pasaport muamelâtını usûl-ı mahsûsasına tevfikân idâre itmektir.

Kırksekizinci Madde: Kazâ hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi kazâda bulunan hey'et-i zabtiyyenin en büyük zabıtine muhavveldir.

Kırkdokuzuncu Madde: Kazâ hey'et-i zabtiyyesi zâbitinin vezâ'ifi zabtiye nizâmnâmesine ve ta'lîmât-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Fasl-ı Sâlis)

(İdâre-i Nevâhiye Dâ'irdir)

Ellinci Madde: Her kazânın dahil-i dâ'ire-i idâresi olan karye (köy) ve çiftlikler kurub ve münâsebetlerine göre (yakınlık ve ilişkilerine göre) bir yahud müteaddid dâ'ireye taksîm olunacak ve işbu dâ'irelere nâhiye itlak idilecektir (denilecektir).

Ellibirinci Madde: Her nâhiyenin bir merkez-i idâresi olub dâ'ireye oradan nezâret olunacaktır. İşbu merkezlerin kurâ-ı mülhakaya (kendisine bağlı köylere) en ziyâde münâsib ve kabil olan noktada bulunması meşrûtdur.

Ellikinci Madde: Dahil-i dâ'ire-i idâresi olacak karye (idare merkezi içerisinde olacak köy) ve çiftliklerde la-ekall (en az) beş yüz nefer nüfus zükur (erkek) bulunmayan mahaller nâhiye i'tibâr olunamaz (nahiye olarak kabul edilemez).

Ellüçüncü Madde: Nevâhi dâ'irelerinin makarr ve hudûdu (yönetim merkezi ve sınırları) kazâlar mecâlis-i idâresinde kararlaştırıldıktan ve livâ idâre meclislerinde tedkik ve tasdik olunduktan sonra meclis-i umumî-i vilâyetin müzâkeresine konularak oradan bâ-mazbata (mazbata ile) istizân ile müteallik buyurulacak irâde-i seniyye (padişahın onayı) üzerine ta'yîn ve tahdîd idilecektir.

Ellidördüncü Madde: Her nâhiyenin bir müdiri olub fasl-ı mahsûsunda gösterilen sûretde idâre-i nâhiye meclisi nâmıyla bir hey'et-i müşâveresi (danışma kurulu) dahî bulunacaktır.

Ellibeşinci Madde: Nâhiye müdirliğine ta'yîn olunacak olanların evvelâ bir cinayetle mahkûm veya hukûk-ı medeniyyeden kanûnen mahrûm olmaması, sâniyen, oldukça okuyub yazması olması, sâlisen, sui-şöhretle müştehhîr bulunmaması (kötü isimle tanınır

olmaması) ve râbian, yirmi beş yaşını mütecâviz (geçmiş) bulunması meşrûtdur (şarttır) ve me'mûriyyetleri Dahiliye Nezâreti canibinden (tarafından) tasdîk olunacaktır.

(Nevâhi Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Ellialtıncı Madde: Nevâhi müdirlerinin vezâ'if-i mülkiyesi kavânin ve nizâmât ve evâmîr ve tenbihât-ı devletin neşr ve ilânı ve mevlûdât ve vefiyyâta ve verese-i sagire ve gâ'ibesi olanlara dâ'ir muhtarların icrâ eyledikleri tahkîkatın ve arazî-i mahlûlât ve mektûbâtı husûsunda vuku' bulacak ihbârâtın (haberlerin) ve muhtarlarla ihtiyar mecâlisi intihâbâtının (seçimlerinin) ve bunların sûret-i hareketlerinin teftiş ve kazâya tebliğ ve muhtarlarla ihtiyar meclisleri ve umûr-ı tahsîliyye (vergi toplama işleri) ihzâriyye me'mûriyyeti aleyhinde efrâd-ı ahâli tarafından vuku'a gelebilecek şikâyâtın (şikayetlerin) tahkîk ve menşe' (kaynakları) ve hakayıkıyla (gerçek şekilde) ka'immakam-ı kazâya ihtârı ve amele-i mükellefenin celb ve cem'inde (işçilikle yükümlü olanların çağrılması ve toplanmasında) ve nizâmât-ı umûmiyyeden kuraya (köylere) taalluk iden mevâdda nezaret-i mahsûsa icrâsı ve seküstro ve protestoların mahallerine tebliğ itdirilmesi ve meclis-i nâhiyenin ictimâ'at-ı mu'tâdesinde (düzenli toplantılarında) riyâset idüb (başkanlık ederek) verilen kararların kazâ ka'immakamına tebliğiyle ve verilecek ruhsat me'zûniyyet derecesinde icrââtın kuraya beyânıyla muhâfaza-i hüsn-i cereyânı (iyi bir şekilde uygulanmasını gözetmek) maddeleridir.

Elliyedinci Madde: Vezâ'if-i zabtiyyesi vuku'ât-ı cinâyâtı tahkîkat-ı evveliye icrâsıyla kazâya ihbâr ve kazâ ka'immakamlığı tarafından muhâfaza-i emniyyet-i nâhiyeye müteallik vâk'î olacak tenbihâtı icrâ itmek ve vazife-i mâliyyeleri tahsildâr ve mültezimleri (vergi toplayan görevliler) harekâtına ve emvâl-i mürettebe tevzî pusulalarını karye muhtarlarına taksîm ve i'tâ ile bi'l-vasıta ve bilâ-vasıta (dolaylı, dolaysız) alınan emvâlin cibâyetine nezâret eylemek husûslarıdır.

Ellisekizinci Madde: Nâhiye müdirleri her nev'i cezâ-yı kanûnîyi icrâdan ve âdem hubs ve tevkîfinden (adam hapis etmek ve tutuklamaktan) ve davâ görmekten ve ihtiyar meclislerine a'id vezâ'ife müdâhaleden memnû' (karışamayacak) ve vezâ'if-i muayyenesi (belirlenen görevleri) haricinde cüz'î ve küllî (büyük, küçük) icrââtdan kanunen mes'ûl (sorumlu) olacaktır.

(Fasl-ı Râb’i)

(İdâre-i Karye)

Ellidokuzuncu Madde: Nevâhi da’irelerinde ve merkez-i nevâhi olan her karyenin (köyün) icâbı kadar muhtarları ve ihtiyar meclisi olup bunların intihâb (seçimi) ve müddet-i me’mûriyyetleri (görev süreleri) ve ahvâl-i müteferriyası teşkîlât-ı vilâyet nizâm-nâmesi ahkâmına tâb’idir.

(Muhtarların Vezâ’ifi)

Altmışınıcı Madde: Muhtarların vazifesi nâhiye müdiri tarafından kendülerine tebliğ olunan kavânin ve nizâmât ve evâmîr-i hükümetin mensûb oldukları karyelerde i’lânı ve sekene-i karyeye (köy sakinlerine) tarh olunan emvâl-i devletin (devlet tarafından konulan vergilerin) ihtiyar meclisleri kararı ve müdir-i nâhiyenin göndereceği tevzi pusulaları (kime ne kadar vergi konulduğuna dair belge) mucibince istihsâl ve cem’i ve hükümet ma’rifetiyle celb ve ihzâr olunacak kimseler hakkında gönderilen celb pusulalarının tebliğ ve kangı (hangi) gün hükümete gidecekleri, götüren her kim ise ana ifadesi ve taraf-ı hükümetden emr olunan kişilerin kefile rabtı (kefile bağlanması) ve seküstro ve protestoların tebliği ve mürur tezkeresi ahz idecek (alacak) olanlara usûlü vechiyle ilm ü haber verilmesi ve karye ve çiftliklerde vâk’i olan mevlüdât ve vefiyyat (doğum ve ölüm) ve evkat-ı muayyenesinde nâhiye müdirliğine ihbârı ve verese-i sagîre (küçük varislere) veya gâ’ibesi olduğu halde vefat idenler hakkında müdir-i nâhiyeye ma’lûmât i’tâsı ve cerh ve katil (yaralama ve öldürme) maddelerini nâhiye müdirliğine acilen bildürüb cârih ve katillerin (yaralayan ve öldürenlerin) hükümete teslimine imkânı mertebede muavenet (yardım) ve arazî-i mahlûle ve mektûme (boşalmış ve terk edilmiş tarım toprakları) ve muamelât-ı intikaliyyesi rü’yet olunmayan müstemlekât ve nizâma mugayyir (aykırı) olan inşâat için nâhiyeye ma’lûmât i’tâsı ve bekçi ve korucu ve sa’ir nâm ile karye zabitesinde bulunmak üzere ihtiyar meclisleri tarafından intihâb (seçilecek) adamlara nezâretle kendülerine havale olunan umûr (işler) ve mesâlih-i sa’irenin (diğer meselelerin) icrâsı maddeleridir.

Bâb-ı Râbi'

Mecâlis-i İdâre Beyânındadır

Altmışbirinci Madde: Her vilâyetin idâre-i umûmiyye ve husûsiyyesine müteallik olub fusûl-ı âtîde (yukarıdaki fasıllarda) envâ'ı ve müfredâtı beyân kılınan işleri müzâkereye me'mûr mecâlis senede bir kere merkez-i vilâyetde ictimâ'a me'mûr meclis-i umumî ile sûret-i dâ'imede mün'akid vilâyet ve livâ ve kazâ idâre meclisleridir. Bunlardan başka karyelerde umûr-ı kurayı ve nahiyelerde umûr-ı nahiyeyi ve şehir ve kasabalarda her milletin menâfi ve mesâlih-i mahsûsasını ve umûr-ı 'âdiyye-i belediyyeyi rü'yet itmek için ayru meclisler dahî vardır.

Fasl-ı Evvel

Mecâlis-i Umûmiyyenin Vezâ'ifi

Altmışikinci Madde: Meclis-i Umûmiye turûk ve ma'âbirin tesvîyyesini ve bir sene zarfında vilâyetce yapılması lâzım görünen yolların mesâfât ve derece-i ameliyyât ve mesârifâtı hakkında nizâm-ı mahsûs mûcibince (gereğince) yapılacak cedvellerin ahkâm-ı mündericâtını ve ticaret ve sanayiın teshîl ve terakkîsini (gelişmesini) ve maarif ve terbiyenin intişârını (yayılmasını) ve virgünün kemiyet-i asliyyesi (genel toplamına) ne halel (zarar) gelmemek üzere taksîm ve ta'dîlini ve yeniden tekâlif vaz'ını (vergi konulmasını) ve her nev'i hubûbât (tahıl) tohumunun ve hayvanât cinsinin ıslahını ve ale'l-umûm esbâb-ı me'mûriyyetin taharrîsini ve meydan ve çayır ve mesîre misüllü menâfi-i umûma müteallik olan emlâk-i umûmiyyenin bey' ü şirâ ve mübâdelesini (alım, satıp ve el değiştirmesini) ve hastahâne ve ıslahhâne gibi ebniye-i umûmiyyenin tağyîr veya tecdîdini (değiştirilmesini veya yenilenmesini) ve bunların keyfiyyet-i idâresini ve menâfi-i umûmiyyeye dâ'ir arz olunan taahhüdât ve mukavelât ve anların mesârifine müteallik i'ânâtı (yardımları) ve ameliyyât-ı fevkalade ile vücûda gelecek te'sîsât-ı nâfianın suver-i icrâ'iyyesini müzâkere eyler.

Altmışüçüncü Madde: Meclis-i Umûmî her sene tekâlif-i seneviyye-i vilâyetin (vilâyetin yıllık vergilerini) tevzî' ve defterlerini ve ta'dîl ve tesvîye-i emvâl-i mürettebe hakkında livâ idâre meclislerinden tanzîm olunan mazbataları rü'yet eyler.

Altmışdördüncü Madde: Kazâların ta'dîl ve tekâlifine dâ'ir istid'âlar mecâlis-i idâre-i elviyyede (liva idare meclislerinde) tedkîk olunduktan sonra Meclis-i Umûmîde rü'yetle karar ve netîcesi der-i devlete bildirilir.

Altmışbeşinci Madde: Vilâyetin tekâlifî tezyît olduğu halde Meclis-i Umûmî tekâlif-i munzamanın taksîmini taraf-ı hükümetden sâdır olan evâmîr-i mahsûsa üzerine müzâkere eyler.

Altmışaltıncı Madde: Meclis-i Umûmî mevâdd-ı sabıkada musarrah (açıklanan) mesâlih hâricinde Bâb-ı Âlî veya vâli tarafından müzâkeresine ta'lîk ve havâle olunan her nev'i mevâdd hakkında dahî i'tâ-yı r'ey eder.

Altmışyedinci Madde: Her vilâyetin meclis-i umûmîsi icâbât-ı mahalliyyeye göre münâsib olan mevsimde ictimâ' eder ve teşkîlât nizâmnâmesinin yirmi altıncı maddesinde muharrer (yazılı) olduğu üzere mecâlis-i umûmîyyenin zaman-ı in'ikad ve ictimâ'ı kırk günü tecavüz edemez.

Altmışsekizinci Madde: Meclis-i Umûmî icâb-ı maslahata göre umûmî veyahud husûsî hey'etde olarak icrâ-yı müzâkerâta me'mûrdur.

Altmışdokuzuncu Madde: Meclis-i umûmî akdinde vâli-i vilâyet mâni-i kavîsi (önemli bir engeli, özrü) olubda bi'z-zat bulunmadığı halde bi'l-vekâle (vekil olarak) me'mûrinden birisi riyâset eder. Meclis-i husûsî akdinde dahî hey'et-i mevcûdeden vâlinin intihâb ideceği zâtın taht-ı riyâsetinde olarak icrâ-yı müzâkerât olunur.

Yetmişinci Madde: Meclis-i umûmî a'zâsının sülûsânı (üçte biri) bulunmadıkca icrâ-yı müzâkerât olunamaz.

Yetmişbirinci Madde: Mevâdd hususiye her milletin hukûk ve mesâlih-i mahsûsalarına â'id şeyler olub bunlar meclis-i umûmîde müfrez hey'et-i husûsiyyede müzâkere kılınur.

Yetmişikinci Madde: Meclis-i Umûminin hey'et-i umûmiyye ve mahsûsası müzakeratına hâricden kimse dâhil olamaz.

Yetmişüçüncü Madde: Meclis-i Umûmî turuk ve emlâk ve maarif-i umûmiyye ve mevâdd-ı ticâret ve ziraat hakkında sene-i sâbıka ve âtiyyeye müteallik cereyân edecek tedkîkat ve müzâkerâta (geçmiş ve gelecek yıllarla ilgili araştırma ve görüşmelere) fusûl-ı mahsûsunda (ilgili fasıllarda) idâre-i mahsûsaları tarafından tanzîmi muharrer olan fezlekeleri esas ittihâz eder.

Yetmişdördüncü Madde: Madde-i sâbıkada muharrer fezlekelerin müzâkeresinde müteallik olduğu idârenin me'mûru dahî Meclis-i Umûmî'de hazır bulunub izâhât-ı matlûbeyi i'tâ eyler (istenilen açıklamaları verir).

Yetmişbeşinci Madde: Meclis-i Umûmî'nin müzâkerât-ı vâkı'âsı meclis-i idâre-i vilâyete â'id kavâ'id-i umumîyye (genel kurallar) sırasında ta'yîn kılınan usûle tevfikân zabt edilür.

Fasl-ı Sâni

Vilâyet İdâre Meclisinin Vezâ'ifi Beyânındadır

Yetmişaltıncı Madde: Meclis-i İdâre-i Vilâyet'in müzâkeresine me'mûr olduğu mevâdd başlıca iki kısma münkasım olub kısm-ı evvel umûr-ı idâre ve kısm-ı sâni da'âvî-i idâredir.

Kısm-ı Evvel

Umûr-ı İdârenin Beyânındadır

Yetmişyedinci Madde: Meclis-i İdâre-i Vilâyet hükümetçe lâzım olan her nev'î mübâyaât ve mukavelât (satın alma ve sözleşmeler) akd ve tanzîmine ve nizâmât-ı mahsûsasına tevfikân vâridât-ı oşriyye ve rûsûmiyyenin (oşür ve diğer vergilerin gelirlerinin) ilzâm ve ihâlesine ve mirî ormanları müzâyedesine ve ale'l-umûm orman ve maadin işlerine ve ebniyye-i mirîyye inşââtına (devlet binalarının yapımına) ve âsâkir-i zabtiyye ve inde'l-icâb sûret-i fevkaladede istihdâm olunan hey'et-i müstahfıza-i zâbiteye â'id muhassesât ve masarîfin ve vâridât ve masarîf umumîyyenin teftîşine ve hükümetin kâffe-i emlâk-ı menkûle ve gayri-mankûlesinin muhâfazasına (hükümetin bütün taşınır ve taşınmaz mallarının korunmasına) ve devâ'ir-i belediyye meclisleri kararlarının tedkîkine

ve livâlar beyninde turuk-ı lâzime inşââtına (livâlar arasındaki gerekli yolların yapımına) ve dâhil-i vilâyetde ziraat ve ticâret ve sâ'ir menâfi-i umûmiyyeye ve kazâ ve karyelerin tağyîrî'l-hak ve irtibâtlarına ve sıhhat-ı umûmiyyeye ve turuk-ı devletden veyahûd vilâyetin Meclis-i Umûmîsi cânibinden bi't-tasvîb Bâb-ı Âlî'den tasdîk olunmuş bir karar mûcibince ahâlî-i vilâyete tarh olunacak tekâlifin (konulacak vergilerin) livâlarca sûret-i taksîm ve tahsîline ve ıslâhhâne ve hastahâne ve gurebahâne te'sîsi ve panayır ve bazar yerleri ve kabristan mahalleri tahsîs ve tahvîline ve hiç bir kimsenin taht-ı tasarrufunda bulunmayan yerlerin mübâyaa ve fûruht (satılması ve alınması) ve istibdâl ve sûret-i muvakkatede terkine veyahûd menâfi-i umûmiyyeye tahsîsine müteallik olup livâlar mecâlis-i idâresinin derece-i ibtidâ'iyede rû'yet eyledikleri mevâddı ve vâli tarafından idâreye dâ'ir havâle olunan her nev'i işleri tedkîk ve müzâkereye me'mûr olup mazbatalarını vilâyete takdîm eyler

Kısm-ı Sâni

Daâvî-i İdâre Beyânındadır

Yetmişsekizinci Madde: Meclis-i İdâre-i Vilâyetin da'âvî idârece vezâ'if-i me'mûresi evvelâ me'mûrîn-i vilâyetin me'mûriyyetlerince vuku bulacak töhmetlerine müterettüb istintak (sorgulama) ve muhâkemâtı nizâmname-i mahsûs ahkâmına tevfikân rû'yet ve icrâ etmek sâniyen gerek vilâyetin devâ'ir ve mecâlis ve me'mûrlarını ve gerek mahkemelerle idâre-i hey'et ve me'mûreleri beynlerinde (aralarında) hudûd-ı dâ'ire-i me'mûriyyetlerince ve vezâ'if-i me'mûrelerine â'id selâhiyetce tahaddüs idebilecek ihtilâfâtı (yetki bakımından meydana gelebilecek anlaşmazlıkları, sâlisen ahâlînin me'mûrîn-i hükümet aleyhinde vâk'î olacak şikâyatıyla kendi beynlerinde tekâlifin sûret-i taksîminden dolayı zuhûr idecek münâzaâtı, râbian, hükümetle efrâd beyninde emvâl-ı mirîyye iltizâmâtına ve mukavelât-ı sâ'ireye dâ'ir olan daâvîyi rû'yet eylemek husûslarından ibâretidir.

Ahkâm ve Kavâ'id-i Umûmiyye Beyânındadır

Yetmişdokuzuncu Madde: Meclis-i İdârenin hukûk-ı şahsiyyeye müteallik muhâkemât-ı şer'iyye ve kanûniyyeye müdâhalesi kat'iyyen memnû'dur (yasaktır).

Sekseninci Madde: Meclis-i İdâre-i Vilâyet kendüsüne havâle olunan tedâbîri (önlemleri) istediği halde ta'dîl edebilecektir (değiştirebilecektir).

Seksenbirinci Madde: Meclis-i İdâre-i Vilâyetin vereceği kararlardan nizâmât-ı mevzû'anın muhtâc-ı istizân olarak ta'yîn eylediği mevâdd vâlî-i vilâyet tarafından Bâb-ı Âlî'ye arz ile irâde-i seniyye (padişahın izni) taalluk etmedikçe mevk'-i-i icrâyâ konulamaz. Fakat umûr-ı idâreye â'id daavîden münba'is ihtilâfât ve şikâyât üzerine lâ-hak (haksız) olunan hükümlerin icrââtı bu kayıddan müstesnâdır. M'a-mafih vâlî-i vilâyet irâde-i seniyyeye müteallik bulunan tedâbîri şiddet-i lüzûmunu i'lân ve mes'ûliyyetini der-uhde eylediği halde bâ-irâde-i seniyye tasdik olunmak şartıyla doğrudan doğruya icrâ edebilir.

Seksenikinci Madde: Meclis-i İdârenin mevâdd-ı cezâ'iyede beş â'zâ hazır olmadıkça ve devâ'ir-i sâ'ire ve umûr-ı idârede hey'etin nısfından ziyâdesi (idari işlerde kurulun yarısından fazlası) bulunmadıkça müzâkerâta selâhiyyeti olamaz.

Seksenüçüncü Madde: Meclis-i İdârenin mevâdd-ı cezâ'iyede mevcûdunun sülûsânının (üçte birinin) ekseriyyetine i'tibâr edilür ve mevâdd-ı sâ'irede tesâvî-i ârâ (oy eşitliği) vuku'unda vâlinin ve gıyâbı halinde riyâset makamında bulunan zâtın re'y-i ne tarafa ise ekseriyyet o tarafda add olunur.

Seksen dördüncü Madde: Meclis-i İdârenin kararlarında ihtilâfî ârâ vuku' bulduğunda muhâliflerin istinâd ideceği esbâb seksen sekizinci maddede muharrer zabıt cerîdesine derc olunur.

Seksenbeşinci Madde: Meclis-i mezkûrun umûr-ı tahrîriyyesi bir baş kâtibe mefûz olub ma'iyetinde mektûbî-i vilâyet kalemi ketebesinden (kâtiplerinden) lüzûmu kadar refik bulundurulur.

Seksenaltıncı Madde: Meclis-i mezkûrun kâffe-i umûr-ı tahrîriyye ve kuyûdiyyesinin mes'ûliyyeti baş kâtibe mefûzdur.

Seksenyedinci Madde: Meclis-i mezkûra havâle olunan evrakdan muhtâc-ı tedkîk ve telhîs olanlar ibtidâ re'is-i meclis olan vâlinin veyâ vekîlinin emriyle baş kâtib ve refikleri vasıtasıyla hülâsa olunub badehu (ondan sonra) müzâkereye konulur.

Seksenkizinci Madde: Meclis-i mezkûrun kâffe-i müzâkerâtı a'zâ-yı mevcûdenin esâmîsi (isimleri) ve müzâkerenin tarih ve yevm (gün) ve saati ve mevâdd-ı muhavvele ile mütefferriâtının numeroları bâlâlarına meşrûh olduğu halde (üstlerine yazılarak) evvelâ mesâlihînin derece-i kifâyede mealleri, sâniyen, kararların tafsîlatı ve ittîfak veya ekseriyyet ile olduğu, sâlisen, mevâdd-ı muhtalif-i feyyihâda muhaliflerin senedât-ı ihtilâfâtı baş kâtibin refakatinde bulunan ketebe tarafından ayru ayru kâğıdlara zabt olunub ictimâ'-ı âtiden (gelecekteki toplantıda) evvel işbu evrak kırâ'at ve zabıtlarda noksan veya galat (hata) olduğunda baş kâtib tarafından tashîh olunduktan sonra müzâkere mazbatası nâmiyla matbû' ve cedvellü bir cerîdeye nakil olunur ve işbu cerîdede her günün müzâkerâtı re'is-i ile a'zâ-yı mevcûde ve baş kâtib tarafından imzâ ve tasdîk kılınur.

Seksendokuzuncu Madde: Meclis-i mezkûrda kavânîn ve nizâmât-ı umûmîyye ile nizâmât-ı husûsiyye kaydına mahsûs üç aded defter bulunacak ve meclise havâle olunan kâffe-i evrak meclisten yapılan lâyiha (rapor) ve mazbatalar dahî ayru ayru defterlere kayd olunacaktır. Evrâk-ı vâride ile mazbataların kayd defterleri her ay başında meclis mührüyle tasdîk ve temhîr kılınur.

Fasl-ı Sâlis

Livâ İdâre Meclisi Beyânındadır

Doksanıncı Madde: Fasl-ı sânde beyân ve ta'dâd olunan husûsâtdan meclis-i idâre-i livâyâ â'id olan vezâ'if nizâmât-ı mahsûsasına tevfikân vâridât ve mesârifât-ı livânın tedkîki ve menâfi-i umûmîyye sandıkları muhâsebâtının tefîşi ve hükümetin kâffe-i emlâk-i menkule ve gayri-menkulesinin nezâret ve muhâfazası ve me'mûrîn muhâkemâtının me'zûniyyet-i nizâmiyyesi dâ'iresinde rü'yeti ve kazalar beyninde olan turuk-ı husûsiyyenin inşââtı ve hükümete â'id müzâyedât ve mübâyaât ve mukavelât ve sarfiyâtdan nizâmât ve evâmîr-i mahsûsasıyla mutasarrıfın me'zûniyyeti dâ'iresinde olanlarının doğrudan doğruya rü'yeti ve me'zûniyyeti hâricinde bulunanları hakkında meclis-i idâre-i vilâyete tahkîkat-ı ibtidâ'iyeye istihzârı ve dâhil-i livâda teshîl-i ziraat ve ticarete ve maarif ve menâfi-i umûmîyye ve te'sîsât-ı nâfiyaya ve sıhhat-i umumîyyeye ve devletce bir karar-ı resmî üzerine meclis-i idâre-i vilâyetden livâyâ tarh olunan tekâlifin kazâlarca sûret-i taksîm ve tahsîline â'id mevâddın müzâkeresi ve bu işlere dâ'ir

kazâlardan gelen evrakın tedkîki husûslarından ibâretidir. Meclis-i livâ kararlarını hâvî olan mazbatalar mutasarrıfa takdîm olunur.

Doksanbirinci Madde: Meclis-i İdâre-i Livânın müzâkerâtı ve müzâkerâtının zabtı ve muhâkemâtının sûret-i cereyânı fasl-ı sâninin ahkâm-ı umûmîyye kısmında münderic olan kavâ'id-i mahsûsaya tâb'idir.

Fasl-ı Râb'

Kazâ Meclis-i İdâresi Beyânındadır

Doksanikinci Madde: Fasl-ı sânde gösterilen husûsâtdan Meclis-i İdâre-i Kazânın vezâ'ifi vâridât ve mesârif-i kazânın tedkîki ve menâfi-i umûmîyye sandıkları muhâsebâtının rü'yeti ve hükümetin kâffe-i emvâl-i menkule ve gayri-menkulesinin idâre ve muhâfazası ve Meclis-i İdâre-i livâ kararıyla tarh olunan tekâlifin mahallât ve kuraya (mahalleler ve köylere) taksîmi ve sıhhat-i umûmîyyeye müteallik tedâbir ittihâzı ve me'mûrîn muhâkemâtından nizâmen hükümlerine me'zûn oldukları mevaddın rü'yeti ve karyeler ile idâre-i mahsûsa tahtında olan nâhiyeler beyninde (arasında) turuk-ı husûsiyyenin inşâatı ve hükümete â'id müzâyidât ve mübâyaât ve mukavelât ve sarfiyyâtdan nizâmât veya evâmir-i resmiyye ile ka'immakamın me'zûniyyeti dâhilinde olanlarının doğrudan doğruya rü'yeti ve me'zûniyyeti hâricinde bulunanları hakkında meclis-i idâre-i livâya tahkîkat-ı ibtidâ'iyye istihzârı husûslarıdır. Kazâ idâre meclisleri kararlarını bâ-mazbata ka'immakama teblîğ ider.

Doksanüçüncü Madde: Meclis-i İdâre-i Kazânın müzâkerâtı ve müzâkerâtının zabtı ve muhâkemâtının sûret-i cereyânı fasl-ı sâninin ahkâm-ı umûmîyye kısmında münderic olan kavâ'id-i mahsûsaya tâb'idir.

Fasl-ı Hâmis

Nâhiye Meclisi Beyânındadır

Doksanördüncü Madde: Nevâhi mecâlisi her nâhiyenin dâhil-i dâ'ire ve makarr-ı idâresi olan karyelerin ihtiyar mecâlisinden nihayet dörder neferi tecavüz itmemek üzere evkat-ı muayyenede nâhiye merkezine celb olunacak a'zâdan mürekkebe olacaktır.

Doksanbeşinci Madde: her nâhiyenin meclisi zaman-ı in'ikadı her def'ada bir haftayı tecavüz itmek üzere senede dörd def'a vâli-yi vilâyetin tensîb ve ta'yîn eyleyeceği mevâsimde (mevsimlerde) merkez-i nâhiyyede ictimâ' eyler ve işbu meclise müddet-i in'ikadında nâhiye müdiri riyâset eder.

Doksanaltıncı Madde: Nâhiye meclisinin zaman-ı ictimâ'ını ka'immakam-ı kazâ merkez-i livâdan alacağı emr üzerine nâhiye müdirine tebliğ ve ihtâr ider.

Doksanyedinci Madde: Nâhiye müdiri dâhil-i dâ'ire-i idâresi olan karyelerde müntehib ve mevcûd olan nâhiye meclis a'zâsını celb ve da'vet idüb müzâkerâta şürû' iderler. Şu kadar ki, nâhiye meclisi her karyenin ihtiyar meclisinden gelecek a'zânın adedi nihayet dört neferi tecavüz itmeyecektir.

Doksansekizinci Madde: Nâhiye meclis müzâkeresinde ekseriyyete i'tibâr olunub müsâvât hâlinde re'isin re'yi kangı tarafda bulunur ise ol tarafın re'yinde ekseriyyet hâsıl olmuş olur.

Doksandokuzuncu Madde: Evkat-ı mu'tâdesinde (alışıl gelmiş zamanlarında) a'zâ ictimâ' itmediği halde nâhiye müdiri meclisin akdini sekiz güne kadar te'hîr idebilir. İşbu müddetin inkızâsında (uzamasında) müctemi' olan a'zâ dâhil-i dâ'ire-i nâhiyyede bulunan kuranın adedi i'tibârıyla ekseriyyet hâsıl ider ya'ni bir nâhiye beş karyeden mürekkeb olubda üç karyeden gelmiş olur ise müzâkerâta mübâşeret kılınur.

Yüzüncü Madde: Mecâlis-i nevâhînin vazîfesi dâhil-i dâ'ire-i nâhiyyede bulunan kura ahâlîsi taraflarından i'ânât-ı fiiliyye ve nakdiyye (nakdî ve aynî yardımlar) ile vücûda getirülmesi arzu olunan te'sîsât-ı nâfianın ve beyne'l-kura (köyler arası) turuk-ı husûsiyye inşââtının ve nâhiyece müşterek olan kuru ve baltalık ve mer'a ve kışlık idârelerine a'id husûsâtın ve ziraat ve san'at ve ticarete dâ'ir kura ihtiyar meclislerinden arz olunacak mütalaatın ve çift edevâtının ve ziraat hayvanâtının dâhil-i nâhiyyede teksîr ve tevfi'r (artması ve çoğalması) ve muhâfazasına müteallik mevâddın ve menâfi-i beyne'l-kura müşterek olan tenzîfât ve tanzîmât-ı belediyyenin müzâkeresi ve tevzi'-i emvâl hakkında kura ihtiyar meclislerinde verilen kararların tedkîk ve ta'dîli istid'â kılınacak tekâlifin tahkîki maddeleri olub bunlara dâ'ir olan mütalaalarının netâyici (sonuçları) nâhiye müdiri tarafından kazâ ka'immakamlığına tebliğ ve beyân kılınacaktır.

Yüzbirinci Madde: Nâhiye mecâlisinin kararları kat'î olmayub kazâ ka'immakamlığı tarafından nâhiye müdirine verilecek me'zûniyyete göre mevk'i-i icrâyâ konulacaktır.

Yüzikinci Madde: Nâhiye mecâlisinde karargir olub re'is-i kazâdan tasdîk ile mevk'i-i icrâyâ konulacak mevâddan turuk-u husûsiyye tesviyyesi ve umûma mahsûs ebniye ve âsâr-ı nâfianın te'sîsi işlerinde tahkîkat-ı fenniyye icrâsı kazâ idâresine a'id olduğundan meclis-i nâhiye bunlara müdâhale itmeyüb fakat kazâ merkezinde kendülerinin müzâkeresine havâle olunan şeyleri tedkîk ve nâhiye müdiri vasıtasıyla kazâyâ tebliğ ideceklerdir.

Yüzüçüncü Madde: Mecâlis-i nevâhî daavî rü'yetine ve cezâ-yı nakdî ahzına ve mevadd-ı sabıkada ta'yîn olunan vezâ'ifi haricinde bir maslahatı müzâkereye me'zûn değildir.

Yüzdördüncü Madde: Mecâlis-i nevâhî kararlarıyla mevk'i-i icrâyâ konulacak umûr-ı i'mâriyyeye merkez-i kazâ dâ'ire-i belediyyesi için devletce muhasses olan vâridâtdan nevâhînin hissesine isâbet idecek akça ile i'âne ve hibe-i mahsûsalarından hâsıl olan mebâliğ karşuluk ittihaz olunacak ve işbu muhâssesât mecâlis-i nevâhî a'zâsının inzimâm ve nezâretleri ile nâhiye merkezinde mahfûz olacaktır.

Yüzbeşinci Madde: Nâhiye meclislerinin in'ikadı hitâm buldukda (sona erdiğinde) a'zâ-yı müctemia karyelerine avdet iderler (dönerler), evkat-ı muayyene-i ictimâ'iyeden başka fevkalade bir maslahat için merkez-i kazânın müdir-i nâhiye vasıtasıyla inhâsı vuku'unda fevkalade olarak merkez-i nâhiyeye gelmeğe dahî mecbûrdurlar.

Yüzaltıncı Madde: Nâhiye meclisleri a'zâsı müdir-i nâhiyenin icbârı (zorlaması) hâricinde olarak hod be hod ictimâ' iderler veyahûd diğer hem-civar olan nâhiye meclisi ile bi'l-muhâbere akd-i cem'iyet eylerler ise kanûnen mes'ûl tutulacaktır.

Fasl-ı Sâdis

Kura İhtiyâr Meclisleri Beyânındadır

Yüzyedinci Madde: İhtiyar meclislerinin vazifesi iki nev'i olub birincisi karyenin ahâlîsi beyninde zuhûr iden daavî-i mahsûsayı müsâlahaten rü'yet itmektir ki, bu vazîfenin

suver-i icrâ'yyesi ve derecât ve hudûdu teşkilât-ı vilâyet nizâmıyla mahâkîm nizâmâtında beyân olunmuştur. İkincisi, karyenin ihtiyâcât-ı mahsûsasına müteallik husûsâtın müzâkeresidir ki, bunun müfredât ve derecâtı mevâdd-ı âtîde muharrerdir.

Yüzsekizinci Madde: Bir karyenin seknesi (sakinleri) sunûf-ı muhtelifeden mürekkebe ise her sınıfın mesâlih-i mahsûsası kendü taraflarından mühtehib (seçilmiş) ve mensûb olan ihtiyâr meclisi ma'rifetiyle rü'yet olunur. Şu kadar ki, başka başka iki karyede sâkin olan bir veya müteaddid şahıs beyninde tekevün iden (aralarında meydana gelen) daavî-i mahsûsanın sulhen rü'yeti nâhiye merkezi olan karye ihtiyar meclisine mürâcaat kılınacak ve ahalîsi muhtelit (karma) olan bir karyede sunûf-ı muhtelifeye müteallik daavî-i sulhiye teşkilât nizâm-nâmesi hükmüne tevfikân tesvîyye olunacaktır.

Yüzdokuzuncu Madde: Her karyenin ihtiyar meclisi evvelâ, o karyede nezâfet ve tahârete (temizliğe) müteallik şeyleri mütalaa eylemek, sâniyen, bekçi ve korucu gibi karyenin zabıta işinde bulunacak adamları intihâb itmek, sâlisen, karyenin teshîl-i esbâb-ı ziraat ve ticaretine dâ'ir olan mesâlihe bakmak ve râbian, karyeye mahsûs olan her nev'i tekâlifin hüsn-i tevzî'ini karar vererek suver-i icrâ'yyesine nezâret eylemek, hâmisân, karyece vücuh-ı berre vasiyyet olunan teberruâtı kabul ile meşrût-ı lehinde isti'mâl ettirmek, sâdisân, emvâl-i eytâmı (yetim mallarını) verese-i ga'ibesi olarak vefat edenlerin emvâl ve emlâkını muhâfazaya bakmak, sâbiân ziraate kabil ve müsteid olan arazî-i hâliyyeden (tarıma elveriyle boş topraklardan) dolayı muhtarlar vasıtasıyla nâhiye müdirine ma'lûmât virmek, sâminân, karyede bulunan âsâr-ı hayriyyenin i'mârına ve mektebelerin idâresine nezâret itmek ve amele-i mükellefeden karyenin hissesine isâbet iden nüfusu tefrîk itdirmek ve hükümete teslîmi iktizâ iden mücrimînin (suçluların) harekât ve ef'âli hakkında karyece tahkîkat-ı evveliyye icrâ itmek, âşirân, muhtarların sui-hareket ve kabahati zuhûrunda nâhiye müdirliği vasıtasıyla ka'immakam-ı kazâyâ haber virmek vazîfeleriyle mükellefdir.

Yüzonuncu Madde: İhtiyar meclisleri her nev'i muamele-i cezâ'yye icrâsını hükm ve i'lâm itmeğe me'zûn olmadıkları misüllü umûr-ı ziraat ve ticaret ve koru ve mer'â ve kışlık gibi buldukları karye ahalîsiyle hem-civâr olan bir veya bir kaç karye ahalîsi arasında menâfi-i müşterek bulunan hususât ve kura-yı mütecâvere (komşu köyler) ile iltisak ve münâsebâta vasıta olan turuk-ı husûsiyyenin i'mârına ve bu kabilden olan köprü ve çeşme

ve su yolları ta'mîrine müteallik mevadd, mutlaka nâhiye merkezinde ictimâ' idecek meclis-i belediyenin müzâkeresine ve nâhiye müdiri vasıtasıyla ka'immakamlık merkezinden istizâna mevküfdir (izne bağlıdır).

Fasl-ı Sâbi'

Şehir ve Kasabalar Devâ'ir-i Belediye Mecâlisi Beyânındadır

Yüzonbirinci Madde: Vâli ve mutasarrıf ve ka'immakam makarrı olan ve her bir şehir ve kasabada umûr-ı belediyye için meclis-i beledî nâmıyla bir meclis vardır.

Kısm-ı Evvel

Meclis-i Beledî ve Müteferriâtının Teşkîli

Yüzonikinci Madde: İdâre-i belediye meclisi bir re'is ve bir muavin ile altı nefer a'zâdan mürekkeb ve bir mühendis ile memleket tabibi a'zâ-yı müşâveresinden bulunacaktır. Meclis-i mezkûr ma'iyetinde bir kâtib ile bir sandık emîni ve lüzûmu kadar hademe bulunacaktır.

Yüzonüçüncü Madde: Meclis-i belediyenin a'zâsı sunûf-ı muhtelifeden ve eshâb-ı emlâk ve araziden olmak ve ibtidâ (başlangıçta) ikişer sene hizmet itmek ve def'a-i sâniyyede (ikinci kere) intihâbdan sonra her sene nisfi tebdîl edilmek (yarısı değiştirilmek) ve hitâm-ı müddetlerinde vilâyetlerin usûl-i umûmî-i intihâbiyyesine tevfiikan kasabanın merkez ve mahalle ihtiyar meclislerinden mürekkeb intihâb cem'iyetinin ittifak veya ekseriyyet-i ârâsıyla intihâb ve hükümetce tefrik ve tasdik olunduktan sonra ta'yîn olunur.

Yüzondördüncü Madde: Âtû'l-beyan esbâb meclis-i beledî a'zâlığına intihâbın ve a'zâlıkta devamın esbâb-ı mâniasındandır. Evvelâ kanûnen bir cinayet veya cünha ile mahkûm olmak, sâniyen, bi'l-fiil hizmet-i askeriyye veyahûd umûr-ı zabtiyyede bulunmak, sâlisen idâre-i belediye dâ'iresi içinde hizmet-i kazâ ve niyâbetde bulunmak (kadılık veya hakimlik yapmak), râbian, idâre-i belediyenin her nev'i inşâatını müteahhid olmak.

Yüzonbeşinci Madde: Sinni (yaşı) yirmi beşden aşağı bulunanlar meclis-i beledî a'zâlığına intihâb olunmaz.

Yüzonaltıncı Madde: Bir kimse iki meclis-i beledî a'zâlığına ta'yîn olunamaz.

Yüzonyedinci Madde: Meclis-i Beledînin kâtib ve sandık emîni muvazzaf olub a'zâsı meccanen (parasız) hizmet iderler.

Yüzonsekizinci Madde: Meclis-i beledi re'sinin me'mûriyyetine mutasarrıfdan sonra vâlinin re'yi ve tasdîki munzamm olmak meşrûtdur.

Yüzondokuzuncu Madde: Meclis-i beledî sandık emîninin kefâlet-i mu'tebereye merbût olması meşrûtdur.

Yüzyirminci Madde: Meclis-i beledî haftada iki def'a ve icâbı hâlinde dahî fevkalade olarak ictima' ider.

Yüzyirmibirinci Madde: Meclis-i beledî re'isinin gıyâbında muavin ve anın dahî gıyâbında a'zâdan en müsinn (yaşlı) olan zât riyâset ider.

Yüzyirmüikinci Madde: Meclis-i beledî a'zâsının sülüsâmı bulunmadıkca icrâ-yı müzâkere idemez ve re'yerde ekseriyyete i'tibâr olunub müsâvât hâlinde re'isin re'yi kangı tarafda bulunur ise ekseriyet ol tarafda hâsıl olmuş olur.

Yüzyirmiüçüncü Madde: Meclis-i beledînin kâffe-i umûr-ı tahririyye ve kaydiyyesinde ve mecâlis-i idâreye müteallik usûle tevfikân müzâkirâtının zabt ve idâresinden re'is ve kâtibi mes'ûldür.

Kısm-ı Sâni

Meclis-i Beledînin Vezâ'ifi İle Müteferriâtına Dâ'irdir

Yüzyirmidördüncü Madde: Meclis-i beledî kâffe ebniye inşââtına ve muamelât-ı vakfiyyesi evkaf nizâmâtına tâb'i olmak üzere ale'l-umûm sulara dâ'ir umûr ve mesâlihe ve harâb olan veya inşââtında noksan bulunan ebniyenin hedmiyle (yıkılmasıyla) muhâtarâtının def'ine ve teshîl-i mürûr ve ubûr ve nakliyât için lâzım gelen tedâbire ve ale'l-umûm memleketin tenzîfât ve tezyînâtına (temiz ve güzel olmasına) ve umûr-ı zabtiyyesi kuvve-i zabıtaya â'id olmak üzere mecm'u-u nâs (halkın toplandığı yer) olan her bir mahalle ve vesâ'it-i nakliyyenin teshîl ve tanzîmine ve ücretlerinin ittırad ve i'tidâline

ve miyâs ve miyârların (ölçü ve tartıların) kanûnen istikametine ve es'âra (fiyatlara) ve harîk tulumbalarına (yangın tulumbaları) nezâret ve iskele ve meydanlar ve mesîreler te'sîsini ve yolların mesarif-i tenvîriyyesini (aydınlatma giderlerini) müzâkere ve dâhil-i şehir ve kasabada umûm tarîk ve sokak ve maabir ve mecrâların amelîyyât-ı tanzîmiyyesine ve idâre-i belediyeye mahsûs vâridât ve masarîfini (gelir ve giderini) ve icâre kontratosu muamelâtını idâre ider.

Yüzyirmibeşinci Madde: Tenbihât-ı belediyeye mugayyir hareket idenlerden kanunen cezâ-yı nakdî ahzı meclis-i beledîye â'iddir.

Yüzyirmialtıncı Madde: Meclis-i beledînin vâridâtı evvelâ hükümetin tahsîs etdiği rûsûmât (vergiler) ve mebâligden, sâniyen, tanzîmât-ı memleketden müstefîd olanlardan ahz edilecek virgüden, sâlisen, ahzına me'zûn olduğu cezâ-yı nakdî hâsılâtından, râbian, icâre kontrato kaydiyyesinden, hâmisen, idâre-i belediyeye vâk'î olacak iane ve hibelerden ve turuk ve maabirin tevsî'âtı sırasında hâlî (boş) kalacak yerlerle sâ'ir i'mâr edilecek mahaller hâsılâtından ve vâridât-ı sâ'ireden ve masarîfi dahî evvlâ ta'lîmât-ı mahsûsası mûcibince turuk ve maabire ve menâf'i-i umûmîyyeye a'id inşâât ve ta'mîrât ile yüzyirmidördüncü maddede beyân olunan tanzîmât ve icrâât-ı belediyeye müteallik masarîfdan, sâniyen, idâre-i beledîyenin ikamekgâhı icâresi (kirası) ile me'mûrîn-i mevzufe (görevli memurların) maaşlarından ve masarîf-i zarûriyye-i idâreden mürekkebirdir.

Yüzyirmiyedinci Madde: Tanzîmât-ı memleketden müstefîd olanlara tarh olunacak virgünün ta'yîn-i nisbeti ve istifâsı meclisce tedkîk olunduktan sonra istizâna mevkuftur.

Yüzyirmisekizinci Madde: Meclis-i Beledî aydan aya vâridât ve masarîfinin cedvellerini bi't-tanzîm meclis-i idâre-i livâyâya i'tâ idecek ve işbu cedveller idarede rû'yet olunduktan sonra meclis-i idâre-i vilâyetde dahî bi'r-rû'ye kabûl ve tasdîk kılındığı halde birer sûret-i musadıkası (güvenilir bir kopyası) vilâyetden mutasarrîf vasıtasıyla meclis-i beledîye iade olunacak ve meclis-i beledî tasdik ve iade olunan cedvelleri sened olmak üzere hıfz idecektir ve işbu irâd ve masarîf defterlerinin hâvî olacağı muhâsebâtı mübeyyen sene âhirinde mahsûsan bir cedvel yapılab sene-i âtîde vuku' bulacak vâridât ve masarîfât bûdçesi ile beraber Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilecektir.

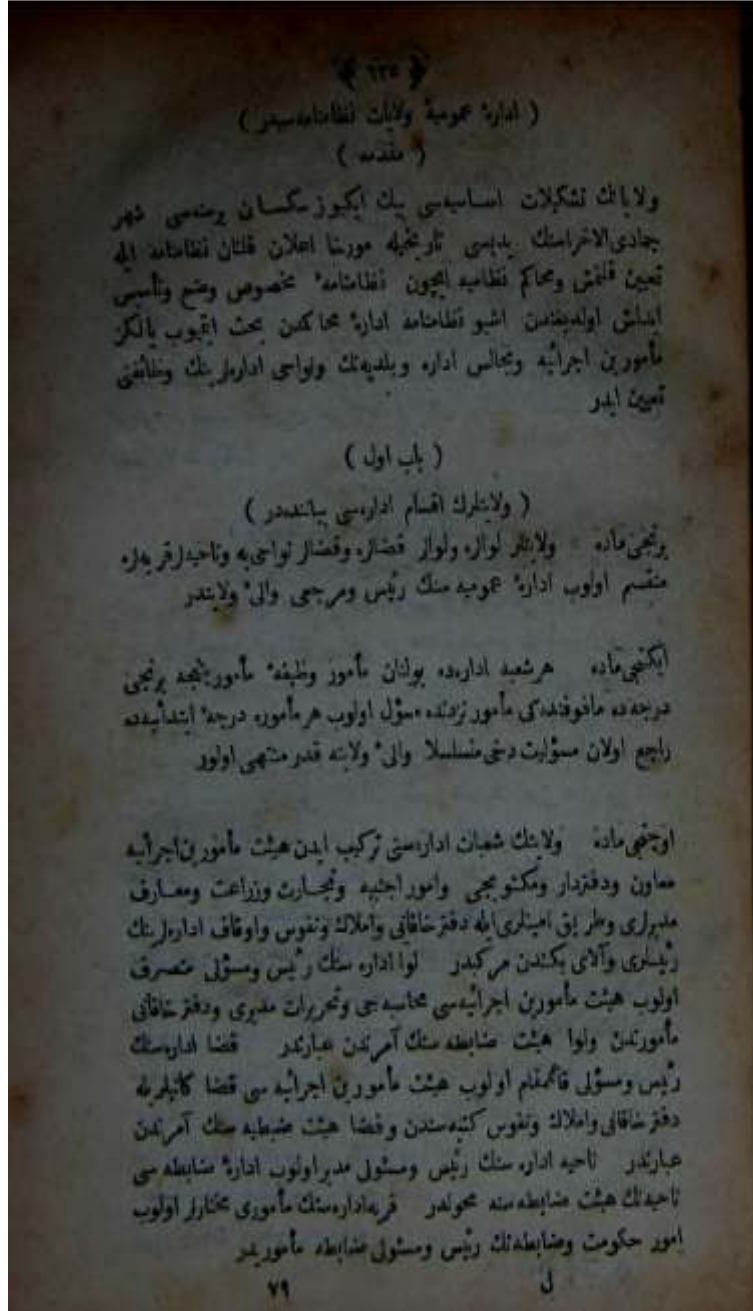
Yüzyirmidokuzuncu Madde: Meclis-i Beledînin kararları re'is muavini vasıtasıyla icrâ itdirilür.

Madde-i Mahsûsa

Nizâmât-ı vilâyâtı hâvî olan mecmuanın mündericâtından vilâyetler me'mûrîn ve aklâm-ı merkeziyyesinin vezâ'if ve muamelâtına dâ'ir olan ta'rifnâme ile idâre-i belediye meclislerinin teşkilât ve vezâ'ifine müteallik ta'lîmâtnâmeler işbu nizâmnâmeye muhalif olan ahkâmı münfesihtir (fesh eder).

EK-2.

İDÂRE-İ UMÛMÎYYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİNİN GİRİŞİ KISMI (22
OCAK 1871)

EK-4.

I. DEVRE I. SENE VII. İÇTİMA TUTANAĞI (23 HAZİRAN 1329)⁷¹

Birinci Devre

Birinci Sene

Pazar 23 Hazîrân 329

(Vâli Reşit Paşa Hazretlerinin Taht-ı Riyâsetinde)

Re'is – Yoklama yapınız. (yoklama yapıldı) ekseriyyet var efendim zabt-ı sâbık okuyunuz.

(zabt-ı sâbık okundu.)

Re'is – Zabt-ı muvâfık kararlarımız böyle idi değil mi efendim. Bir ses – rüşdiyye bahsinde mu'allim-i sâlisi olmayan rüşdiyyelerde hüsn-i hatt mu'allimliği açık kalıyor.

Re'is – Üç mu'allimi olan rüşdiyyelerde mu'allim-i sâlis hatt mu'allimliği yapınca iki mu'allimi olan rüşdiyyelerde de mu'allimi sâniler yapacak bu emr tabi'idir zann iderim. (şübhe yok sadâları) Bugünkü rûznâmemizde zirâ'ât mektebi bûdcesi var evvelâ bunu tedkîk edelim.

Sabri Efendi (Taşköprü) Efendim bendeniz ba'zı husûs hakkında söz söylemek isterim.

Re'is – Pek a'lâ söylediniz.

Sabri Efendi (Taşköprü) Parasızlıktan müte'essir olan bûdcemizin vâridât yekûnu dört milyon altı yüz yetmiş üç bin beş yüz yetmiş üç guruş tedkîk ettim on beş bin lira râddesinde noksan konulduğunu anlıyorum. Yeniden vergü tarh olunarak bûdceye vâridât

---

⁷¹ **Kastamonu**, Sayı: 2003, (1 Temmuz 1329)

olunacağı gibi hükûmet-i merkeziyyeden temennî ile alınacak para da hakk-ı meşrûmuzdur. Bu başka bu tedkîkatta beş bin lira râddesinde a'şâr ihâle bakâyâsı bûdceye konmamış noksan dediğim budur idâre-i vilâyât kânunu 21 Şubat sene 328 tarihinde vâridât vilâyeti hidemât-ı mahalliyeye terk ettiği gibi bu meyanda o bakâyâyı da terk etmiştir. Fakat devre-i mütemmîme olan mayıs ibtidâsından i'tibâren devr etmiş idi a'şâr bakâyâsından beş bin lira râddesinde bir para olduğu hâlde bûdceye konulmamış, sonra tarik bakâyâsı var menâfi'den, rûsûm-ı munzamadan da bakâyâ var bunun da yekûnu beş yüz lira râddesindedir bunların bûdceye idhâl edilmemesi esbâbını muhâsebe müdürü bey îzâh etsünler bizde kânî olalım.

Re'is – Peki efendim muhâsebe müdür vekilinden bunu sorarız o vakte kadar zirâ'ât encümeninin raporunu okuyalım.

(encümen raporu okundu)

Re'is – Anlaşıldı mı efendim raporda bidâyeten bu mektebden muntazır olan fâ'ide tamâmen görülemiyor deniliyor ba'zı ma'âş ve masârifâtta da tenzîlât icrâ ediliyor. O sûretle yeni bir bûdce yapılarak veriliyor bunun hakkında bir i'tirâz dermiyân edilecek mi? Yoksa böyle encümenin dediği gibi aynen mi kabûl edilecek?

Hilmi Efendi (Taşköprü) bendeniz buna i'tirâz edeceğim efendim çünkü mes'elenin birçok nokta-i nazardan ehemmiyeti vardır tedkîkat-ı mahsûsam beni ba'zı beyânâta sevk ediyor Kastamonu'nun Ilgaz silsile-i cibâlinin kısm-ı şimâlisini teşkîl eden iklimi zirâ'âte sâlih bir iklim değildir. Kudret- i ilâhiyye burada bulunan insanların te'mîn-i ma'îşetini başka sebeble halk buyurmuştur. Zirâ Kastamonu bir orman iklimi ve bir ma'den memleketidir. Ma'mâfih buranın orman iklimi ve ma'den memleketi olmasıyla bizim zirâ'atta müsâmaha etmeliğimiz lâzım gelmez bi'l-aks şu ahvâl-i tabi'iyeye bizim için zirâ'ât işlerinde hakîkî bir sâiktir. Herkes kanâ'atini serbest söylemek ve ma'mâfih fâide-i umûmiyye ve ictimaiyye i'tibâriyle irâd edilecek kanâ'atler ale'l-husûs böyle bir mecmu'a-i milliyye arasında kat'i delâile müstenid olmak lâzım geleceğinden bendeniz istihsâl edebildiğim delâili arz edeceğim zamânımızda zirâ'ât ve sanâyi' doğrudan doğruya ilmî bir işdir. Şunu herkes bilmelidir ki sanâyi'-i zirâ'iyeye bu âlemde evvelen İslamlar tarafından tatbîk olunmuştur.

Endülüs'ün mefâhir-i âliyye-i ilmiyyesi arasında bi'l-hassa meyvecilik şu'besinin vâsıl olduğu derece-i terakkî bugüne nazaran dahî bir hârîka sayılabilir bu istirdâd ile demek isterim ki terakkîyat-ı zirâ'iyede himmet-i islâmî şâyân-ı dikkat bir mevkî' vardır terakkî-i zirâ'âten bahs ederken Avrupa'yı zikr etmek zarûrîdir fakat o terakkînin himmet-i islam sermâyesi olduğu bilinmelidir. İstatistiklere nazaran arz ederim ki bir asr evvel Avrupa'da zirâ'ât dahî bizden daha iyi bir hâlde değil idi fenn devri denilen son asrda Avrupalılar toprağı kendi haline bırakmaktan men' edecek, arzda istediklerini eküb biçecek derecede bir say-ı ilmî ile zirâ'âte meyl ettiler meselâ İsveç, Norveç ve Danimarka bundan yarım asr evvel senevî zahîresini üçte ikisini hâricden celb ettiği hâlde bugünkü usûl-i zirâ'âti sâyesinde senevî mahsûlâtını üçte biri ile kendini idâre ederek mütebâkisini ticârete hârice sevk ediyor. Hâlbuki gerek Danimarka'nın ve gerek İsveçyanın arâzîsi tabi'aten bizim arâzîmizin ikliminden farksızdır. Kezâlik İsviçre ma'lûmdur ki İsviçre'nin mesâhe-i sathiiyesi ancak Kastamonu vilâyeti kadardır mesâhe-i sathiiyesi Kastamonu vilâyeti kadar olan İsviçre zirâ'âtini ve sanâyi'-i zirâ'iyesini fenne tatbîk etmek sâyesinde bugün yalnız ipekcilikten senevî on beş milyon lira alıyor. Bugün İsviçre'de yirmi bin ibtidâiyye ve rüşdiyye mektebi var cümlesinde de fenn-i zirâ'ât sâyesinde on altı yaşına vâsıl olan her İsviçreli arâzînin tahlili usûlünü biliyor demek ki hâl-i hâzırın usûl-i zirâ'âtine yetişebilmek için memleketimizde bir iktisat-ı zîrâ'î vücûda getirmek için sermâyeye ve para sarf etmeye mecbûruz. İktisâdımızın sermâyeden az sarf edib de andan bir şey arttırmak demek değil iktisâdın mânâ-yı ilmîsi istikbâlin muzlim derinliklerine fennin, ilm ve tedbîrin kefâletiyle para saçmak demektir. Bugün bûdce encümeni zirâ'ât mektebi ma'âş ve masârifinden tasarruf ediyor ve mekteb mevkî'inin fenâlığından bahs ediyor. Bunu bendeniz kabûl edemem. Çünkü evvelâ mekteb ticârethâne değil menâfi'-i umûmiyye nâmına güşâde bir mü'essese-i fenniyyedir. Sâniyen zirâ'âtte tatbîkat-ı fenniyyeye en ziyâde istidad zirâ'âten mahrûm olan arâzî muhtâcdır. Bu i'tibâriyle zirâ'ât mektebinin mevkî'inde tamâmen münâsebet vardır. Bununla berâber vilâyetimizin birçok yerlerinde tatbîkât-ı zîrâ'iyeye gösterilecek mekteblerin bulunması tarafdârıyım. Bir ticârethâne olarak açılmamıştır. Zirâ'âtte âlât-ı cedîdeye ihtiyâc hissini uyandırmak için açılmıştır.

Mektep müdür ve mu'allimleri ma'âşâtına gelince: bendeniz mezkûr ma'âş kırıkmak tarafdârı değilim bir me'mûr ne demek olduğunu ve tevdi' edilen vazîfe ile onun kıymet-i ilmiyye ve ameliiyesini insan iyi düşünmelidir.

Şu mektebin müdürü bin beş yüz guruş ma'âş alıyor uhdesinde mu'allimin de var bir mekteb-i âliden çıkmış ve şimdîye kadar emek çekmiş bu fazla bir şey değildir. Memleketimizde ilerlemesini isteyeceğimiz işler için para vermeye mecbûruz bizde i'câb ederse daha ziyâde para sarf edebiliriz ki üç, beş ve belki on seneden evvel fâ'ide-i külliyye göremeyeceğiz ve kazânâmayacağız fakat menfa'âtler sermâye ile berâber zamânın besleyeceği bir şeydir işte gözümüzün önünde bir numûnesi: Zonguldak'daki kömür şirketi yarım milyon lira sarf ettiği hâlde menâfi'-i müstakbele için sermâyeden sarf ediyor çünkü bugün yoksa on sene sonra kârı başlayacağından emindir hey'et-i muhtermeden ricâ ederim ki geniş bir fikr ile düşünelim milletin te'mîn-i menâfi'î bize kalmıştır o tedâviye muhtâcdır. Öyle bir tedâviye ki pek yakîn bir zamanda icrâsı şart, bunun için kazâlara âlât-ı cedîde-i zirâ'îyyenin ne sûretle ehâdili mümkün ise i'mâl-i fikr edilmesini istirhâm ederim zirâ'ât mektebinin hesâb-ı sâbıkı sâ'iresinde ibkâsı ve var ise nevâkısının ikmâli tarafdârıyım.

Re'is – Daha söz söyleyecek var mı?

Rüşdi Efendi (Sinop) bûdceyi madde madde tedkîk edelim.

Şevket Efendi (Boyâbâd) zirâ'âtın hakîkât-i fennîsini umûm rûfekâ yı kirâm ve gerek bendeniz takdîr ederiz fakat ihtiyâc-ı millet yüzde yüz ma'ârife muhtâcdır bugün ma'ârifsiz bir millet ticâretin, zirâ'âtın, san'atın kadrini takdîr edemez vâridâtı husûsiyyemiz mu'ayyendir ihtiyâc-ı millet bugün ma'ârifdir evvel emrde ma'ârifi ihtiyâca göre taksîm edelim vâridâtımız artarsa ona göre diğer zirâ'ât gerek sanâyi' olsun bunlar her neyse î'sâl edelim yoksa fenni hiç birimiz inkâr etmiyoruz Avrupa'nın terakkîyyâtına gelince bu meclîs-i âlî böyle Avrupa usûlüne... Biz Avrupa usûlünü okuyup da gelmedik buraya millet bizi kendi ihtiyâcımıza göre düşünüb, taşımış husûsi vâridâtımızı ihtiyâca göre tevzi' için göndermiştir herhâlde hey'et-i kirâm bunun için şübhe ederse erbâb-ı ihtisâs ve zerrâ'dan bir hey'et gönderilsin mektebin tecrübe tarlaları nazar-ı dikkatten geçirilsin olunan tecrübelerde bir muvaffakiyet görülemedi hatta mekteb müdürü bile i'tirâf ediyor gerekse bu tatbîkâtta bir hatâ mı oldu niçün bunda eser görülemedi kuvve-i imbâtiyyesi yüzde elli noksan diye i'tirâf etti bunun için encümencede nazar-ı dikkate alınarak hey'et-i umûmîyyeye arz olundu.

Re'is – Zirâ'ât mektebi arâzîsinin kuvve-i imbâtiyyesi kâfi derecede değildir diyorsunuz şu hâlde onun yerini değiştirmek daha iyi yer bulmak icâb eder sonra Avrupa'daki terakkîyât-ı zirâ'iyeye dâ'ir olan beyânâta gelince bu kâbil-i inkâr değildir yalnız bizim yanlış bir usûlümüz vardır biz Avrupalılardan iktibâs edilmesi lâzım gelen cihazları almıyoruz da fenâ cihazlarını alıyoruz işte hatâmımız bu noktadadır bizim Avrupa'dan iktibâs edeceğimiz şeyler zirâ'ât ve sanâyi'de gösterdikleri âsâr-ı terakkî ve onun esbâb ve vesâili neden ibâretse onu düşünmek ve memleketimize nakl ve îsâl etmekten ibârettir diğer fenâ cihazlarını iktibâs etmek değil meselâ lâzime-i medeniyyetdir diye birahâne, gazino açmak elbette münâsib olmaz asıl iş o değil Avrupa'dan nakl olunacak âdât-ı fâ'ide-i amelîyyesi olanlardır Hilmi Efendi onu hikâyeye ettiler misâl olarak da bu iklîme müşâbih İsviçre gibi dağlık olan memleketleri gösterdiler ve fennin yardımıyla işte bu gibi arâzînin îslâhı daha akdemdir dediler pek doğrudur. Zât-ı âlîlerinin sözlerinde fazlalık yoktur buyuruyorsunuz ki mekteb müdüründen sorduk bu yer kâbil-i zirâ'ât değildir dediler. Olabilir taşlıktır yâhud bâ'zı nev' mahsûlâtın zirâ'âtine mâni' bir takım esbâb mevcûddur o hâlde eğer mümkün olursa daha fazla para verelim başka bir yerde numûne çiftliği tedârik edelim bunu elden çıkaralım yok şimdi bûdçemiz müsâid değil dersiniz hâliyle idâme ederiz ondan sonra me'mûrîn ma'âşâtı cihazını da düşünürüz değil mi efendim?

Sesler – Mekteb duracak

Rızâ Efendi (İnebolu) vilâyetimizin bir zirâ'ât mektebine ihtiyâcı olduğunu nazar-ı im'âna alalım vilâyetimizin vâlîlerinden herhangi zât ise şurada bir mekteb te'sîs için nezâret â'idesinden tahsîsât almış arâzî verilmiş, me'mûr celb edilmiş, mekteb yaptırılmış mekteb hâl-i hâzırda olduğu gibi şu hâle gelmiş şimdi biz yüz yetmiş bin gurusu para veriyoruz haydi eğer mekteb lüzûmsuz büsbütün lağv edelim diyelim. Lağv etmek bugün elimizde mi acabâ? Bir kerre o cihaz var mektebin lüzûmsuzluğunu iddi'â edecek rûfekâ-yı kirâmdan bir kimse tasavvur edemem lüzûmünü tasdîk ettikten sonra me'mûr ve kâtib ve imâmının vesâ'irenin ma'âşını tenkîh etmek cihazı kalıyor Hilmi birâderimiz buyuruyorlar ki ben ma'âş tenki'i tarafdarı değilim bendeniz de değilim çünkü biraz ma'âşla geçindim de biliyorum bugün dülger bir taşçı yevmiyye otuz gurusu alıyor mekâtib-i aliyyeden çıkmış bir efendiye bin beş yüz gurusu çok görmeyelim husûsiyle hiç kimsesiz bir köyde oturuyorlar yalnız ulûm-ı dîniyye mu'allimi burada belki üç yüz elli yâhud dört yüz elli

guruşa bulabiliriz fakat çoluğunu çocuğunu terk edib orada yalnız oturacak binâen aleyh tenkîhât yapacak isek herhâlde şâyân-ı te’emmüldür. Ma’âşâtta olsun masârifâtta olsun encümenin yaptığı tenzîlâtı münâsib görmüyorum.

Sabri Efendi (Taşköprü) bu bütçede mevzû-i bahs olan iki mes’ele var birincisi zirâ’ât numûne tarlasının mevkî’i münâsib olduğu ikincisi me’mûrîn ma’âşî fakat bunun inşâ ve iştirâsı için külliyyetli masraf vukû’ bulmuş ki bir emr-i vâki’ karşusunda bulunuyoruz bu binâyı bize mâl olan iki üç bin liraya kimse almaz. Me’mûr masrafına gelince vâki’â buyurdıkları gibi me’mûr parası azdır fakat düşünecek bir şey varsa bu paranın kimden istihsâl edildiği noktasıdır bugün bu parayı veren efrâd-ı millet ekmezsiz çariksız geçiniyor vâki’â umûmi bütçeden alınan bir takım ma’âşât için bir şey demek lâzım gelmezse de bizim dâ’ire-i salâhiyyetimiz dâhilindeki me’mûrlara aldıkları ma’âştan fazla gördüğümüz bir kısmını millete terk etmek sûretiyle fedakârlık yapmalarını ihtiyâc-ı millet gibi makbûl bir sebebe istinâden arzu edebiliriz. Binâen aleyh encümen mazbatası muvâfıktır.

Re’is – Zirâ’ât mektebinin oradan kaldırılmasını isteyen kimsemiz yoktur olsa bile diğer bir mekteb inşâsı için vâsi’ tarlaları, meraları, ormanları olan yerleri aramak lâzım gelir öyle bir münâsib yer tedârikinde pek büyük müşkîlât var binâen aleyh bu mektebi oradan kaldırmak mümteni’ gibidir. (evet, evet sadâları)

Hacı Hamdi Bey (Ayancık) encümence çiftliğin oradan kaldırılması mevzû-i bahs değildir. Ma’âş ve masârifât için bir takım arkadaşlar i’tirâz ediyorlar unutulmamıştır ki ma’âşâtın Meşrûtiyetten sonra birden bire dört yüzden sekiz yüze bine çıkarıldı hizmet yine eskisi gibi bu paralar ise isrâf edilen paralar kendi paralarımız değildir burası hey’et-i hâzıranın umûmunun ma’lûmudur bunun böylede hâricden bir takım paralar alub da bir takım fazla ma’âş vermeye zann ediyorum ki milletin tahammülü yoktur şu hâlde ta’dîl olunduğu vech ile kabûlünü ricâ ederim.

Şükrü Efendi (Arac) bütçe müzâkeresini kânununun yüz yirmi dokuzuncu maddesine göre tatbîk edersek daha suhûletle olur zannedirim.

Re’is – Müdîr ma’âşî burada bin iki yüz gösterilmiş müdîrin uhdesinde mu’allimlik de var mı bize biraz izâhât veriniz zirâ’ât müdîri bey.

Zirâ'ât Müdüri – Bütün zirâ'ât ve şu'bâtı müdürleri aynı zamanda mu'allimlik yaparlar günde iki saat ders gösterir iki saat konferans verir sonra rüfekâ-yı mesâ'imîn ma'âşlarını kat' etmek onların inkisârını mûcib olmakla berâber ma'rifet ve san'atın kıymetini takdîr etmemek ma'nâsını da mutazammın olur arkadaşlarım senelerce hizmet ederek teselsülen bu ma'âşa nâ'il olmuşlardır bununla berâber müdür bin beş yüz guruşla Çanakkale'den buraya terfî'an gelmiştir müddet-i hizmetine nazaran bu sene dahî terfî'i sırası gelmiştir ma'âşının tenzîli onu hizmetten men' etmektedir. Bu kat'iiyen muvâfık olamaz.

Bir ses – O mektebin hayrı yok.

Zirâ'ât müdüri- Tatbîkât-ı fenniyyeyi en ziyâde elverişli olmayan arâzide icrâ etmeli iyi toprak da herkes yapabilir bugün iki yaşına girmeyen şu mektebin tekemmülâtı senelerden beri te'sîs eden sâ'ir zirâ'ât mekteplerinden fazladır hatta ameliyyât mekteplerinin bile fevkindedir bu mesâ'inin meşkûr addedilmesi lâzım gelirdi.

Re'is – Pek a'la şimdi zirâ'ât müdüri bey diyorlar ki kâbil-i zirâ'ât olan yerde herkes zirâ'ât edebilir biz pek o kadar zirâ'âte sâlih olmayan yerde fenn sâyesinde neler yapıldığını göstermek için devâm etmek istiyoruz bu da bir fikirdir ma'âş mes'elesinde hükûmetin teklîfi vech ile kabûl edelim diyorlar.

Hacı Necip Efendi (Kastamonu) Mektebde yirmi talebe var yirmi mu'allim var...

Re'is – Yirmi de yüz yirmi de olabilir fazla olamıyorsa o kabâhat kimdedir? Tahsîsât büyük, fazla talebe alınacak masârifî te'mîn ettik bizde talebeye buyurun i'lân edelim niçün mektebden bir istifâde görülemiyor sebebini arayalım? Zirâ'ât mektebinden çıkan bir efendi köyüne avdet ettiği vakit kendi babasının veya amucasının tarlasını usûl-i cedîde üzere sürecek onları müstefîd ettiği gibi ahâlî de görecek ve onlarda tatbîkâtından müstefîd olacaklar veyâhud bir köye zirâ'ât mu'allimi olacak vatandaşlarına tahsîlinden ettiği istifâdeyi gösterecek ta'mîm edecek hâlbuki bunlar olamıyor zirâ'ât mektebinden çıkan bir efendi kendi mesleği hâricinde bir me'mûriyyet buldu mu o meslekde sarf ettiği emekleri unutuyor iki yüz guruş ma'âşla öteye beriye gidiyor.

Hacı Necip Efendi (Kastamonu) Bu mektebde hiçbir zerrâ' evlâdı yoktur

Re'is – Rağbet eden yoksa mektebi kapamak lâzımdır şu hâlde hükûmetin veyâhud meclîsimizin beyân-ı mütâla'a eylemesi fazla bir şey değil mi ya? Şimdi ne yapacağız mektebi mi kapayacağız yoksa ahâlîyi teşvîk ile mektebe talebe mi alacağız? Hangisi vazîfemiz, borcumuz.

Hacı Necip Efendi (Kastamonu) Lağvı tarafdârı değilim teşvîk edeceğiz tergîb edeceğiz talebe bulacağız bunlar borcumuzdur.

Zirâ'ât Müdîri – Efendim emsâli mekteplerde yalnız iki üç talebe bulunduğu da var burada on yedi talebe mevcûd.

Hacı Necip Efendi (Kastamonu) On yedide me'mûr ne ise efendim müdîr var, mu'âvin var muhâsebe kâtibine lüzûm yoktur.

Re'is – Şimdi anlayalım efendim müdîr bey söyleyecekler bu mektebde kaç sınıf var ve bu sene ne kadar talebe çıkarıyor.

Zirâ'ât Müdîri – Mu'allimlik vazîfesini yapan bir müdîr bir müdîr mu'âvini var

Re'is – Muhâsebe kâtibinin vazîfesi nedir?

Zirâ'ât Müdîri – Mektebin umûr-ı hesâbiyyesine an bârına masârifine muhâsebe kâtibi bakar.

Re'is – Müdîr ma'âşı bin iki yüz guruşa indiriliyor i'tirâz eden var mı? Hükûmetin teklîfi vech ile kabûl edenler ellerini kaldursunlar. (eller kalkar)

Re'is – Encümenin teklîfi üç re'ye karşı yirmi altı re'y ile kabûl edildi şimdi Müdîr-i sâni ve mu'âvin için bin guruş var encümen sekiz yüz guruşa tenzîl ediyor buna i'tirâz eden var mı?

Reşad Efendi (Daday) Lâ-ale't-ta'yîn tenzîlât yapılıyor yüzde hesâbıyla tenzîlât yapılırsa muvâfik olur.

Re'is – Müdîr-i sâni ma'âşı da sekiz yüz guruş olarak aynı ekseriyyetle kabûl edildi muhâsebe kâtibi ma'âşı yedi yüz guruştan dört yüze iniyor buna dört yüz mü vereceğiz?

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) Bu vazîfeyi müdür yapmalı kâtime lüzûm yoktur.

Rızâ Efendi (İnebolu) bir kazâ mahkeme baş kâtibinin bir mal müdüründen fazla işi vardır bunların içinde sekiz yüz dokuz yüz guruş ma'âş alanlar var bunun sebebi ise mal me'mûrları paraya el sürdükleri için gözleri doysun vazîfelerini iyi yapsunlar milletin hakkını üzerine geçürmesün emeline müsteniddir binâen aleyh mâdemki mektebin me'kûlâtıyla zehâ'irini alıp satmakla meşgûl olacak hâsılı bir veznedâr demektir bunu tenzîl etmek hiç muvâfık değildir.

Hacı Tefvik Bey (Kastamonu) Efendim mekteb-i ale'l- amyâ istediği gibi mübâya'a ediyor şimdi biz diyoruz ki kontrol altına alınsun ya'ni bunlar münâkasa ve müzâyede alınub satılsun.

Re'is – Mübâya'a husûsunda hükûmetce müttehiz bir husûs vardır yalnız toptan alınacak şeyler için müzâyede yapılır sebze vesâire gibi ufak tefek şeyler için münâkasa yapılamaz.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) efendim onları bağçede yetiştirirler kendileri sarf ederler.

Re'is – Kâtib ma'âşı dört yüz mü yedi yüz mü olacak, yâhud vasatî bir mikdâr mı yapacağız?

Rüşdi Bey (Sinob) nisbetsiz tenzîlat yapılmış âdilâne yapalım.

Hacı Tefvik Bey (Kastamonu) nezâret kâtib için yedi yüz elli guruş tahsîs etmiş ama şimdiye kadar kâtibler üç yüz elli guruşla istihdâm olundular.

Zirâ'at Müdürü – Evet dört yüz guruşla kâtib istihdâm ettik hâlbuki tahsîsât yedi yüz guruş idi fakat kâtibin şahsına ve isti'dâdına göre makâm-ı vilâyet o yolda tensîb etmiş idi fakat mektebin ehil bir muhâsebe kâtibine ihtiyâcı var zâten nezâret de ihtiyâcın bu ehemmiyyetini te'emmül ederek tahsîsâtı yedi yüze iblâğ eylemiş idi şimdi istihdâm edilen muhâsebe kâtibi Selanik Hukuk Mektebi'nden me'zûn ve ehliyyet-i matlûbeyi hâ'iz olduğu için dört yüz guruşla istihdâm edemeyiz.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) dedikleri kâtibe de dört yüz guruş veriliyor zannederim.

Zirâ'at Müdürü – Nısf vekâlet ma'âş verildiği zaman öyle olabilir.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) kâtib ma'aşının şimdiye kadar da'imâ dört yüz guruşdan tesviye edildiğini vesâ'ik ile isbât ederim.

Zirâ'at Müdüri – Mektebin müdür mu'âvini Tahsin Efendi buradadır mekteb hakkında ba'zı beyânat arz edeceğini söylüyor müsâ'ade buyurulmasını ricâ ederim

Re'is – Ne be'is var dinleriz efendim.

Tahsin Efendi – Evvelâ mektebin şimdiye kadar fenn nâmına bir şey yapmadığı ityân ediliyor hâlbuki bendeniz mektebin bidâyet-i güşâdından beri bulunuyorum. Mekteb şimdiye kadar birçok tecrübeler yapmıştır; meselâ kimyevî gübre tecrübeleri, hububat tohumlarının cinsinin ıslahı, hayvanat cinsinin ıslahı ve kezâlik dut fidanlığı, gülistan, şekerpancarı vesâ'ir zirâ'i şeyler ile iştilal etmiş ve muvaffak olmuştur. Hatta nezâret iadesi pancarlar vesâ'ir gibi hasılat hakkında takdîrâmeler bile göndermiştir. Hasılat-ı umûmîyyeden burada bire ondan fazla alınâmadığı hâlde mekteb arazisinden bire on yedi alınmıştır. Geçen sene Kengri'den celb edilen üveyk buğdayı ayn-ı şerat dâhilinde zerh edilerek netayic-i müfide elde edildi. Mekteb geçen sene dört nev kimyevî gübre celb etti bu kimyevî gübrelerin nebâtât-ı muhtelif üzerine tatbîkâtını yaptı. Bugün mekteb de iki yüz ellişer metro murabba'ında kırk beş makta' vardır. Memâlik-i ecnebiyye ile muhtelif memleketlerimizden çeşid çeşid tohumlar getirildi birçok tatbîkat-ı fenniyyede bulunuldu. Hey'et-i muhtermeden ricâ ederim ki içlerinden bir hey'et ta'yîn ederek mektebe göndersinler iki sene zarfında neler yapıldığını görsünler. Buyurulur ki şimdiye kadar tecrübe nâmına bir şey yapılmamıştır. Hâlbuki arz ettiğim gibi her şey yapılmış ve yapılmakta bulunmuştur. Kezâlik ma'âşât hakkında ba'zıları buyurdular ki evvelce (dört yüz) guruş ma'âş alanlar meşrûtiyyetin i'lânıyla beş yüz bin guruş ma'âşa nâ'il oldular. Bu fikr teşkilât-ı zirâ'iyye ve usûl-i zirâ'ate lâzımı kadar ehemmiyyet verilmemesinden ileri geliyor zannederim nezâret-i celilenin tanzîm etmiş olduğu kânun mûcibince Halkalı Zirâ'at Mektebi'nden çıkan efendiler ibtidâ'en yedi yüz elli guruş ma'âşla her tarafa gönderiliyorlar. Bunlar üç sene hüsn-i sûretle idâre-i umûra muvaffak olur ise hakk-ı terfî'e

mâliktir. Burada bulunan me'mûrlar hem ameliyyât hem nazariyyât cihetine me'mûrdur. Bu sûretle gönderilmişlerdir. Meselâ bir sultânî mektebinde mubassır bin guruş ma'âş alıyor. Hâlbuki bizim mektebde hem müdür mu'âvinliği hem de yevmiyye sekiz saat nazârî ve amelî ders ile meşgûl olan bir mu'allime sekiz yüz guruş teklîf ediyorsunuz. Bir de günde iki saatten haftada on beş saat ders gösteren ve mektebin her türlü mes'ûliyyetini deruhde eden bir müdürin ma'âşının bin iki yüz guruşa indirilmesi muvâfık olmaz. Kezâlik Adana vesâ'ir ameliyyât mekteplerinde bir muhâsebeci bir kâtib, bir de refik olduğu hâlde bizde bu vazîfe uhdesine mübâyâ'at kısmı da ilâve olunan bir kâtibe gördürülüyor. Bundan başka onların talebelerinin azlığına, gâyet azlığına rağmen üç mubassırları bulunduğu hâlde burada bir tane bile yok bu sene nezâret-i celîleden gelen bütçede mubassırlık ve imâmetlik vazîfeleri akâ'id-i diniyye mu'allimliğine tahmîl edildiği ve ma'âşına hiçbir zamm olunmadığı görüldü. Bu cihetler nazar-ı insafa alınmalıdır. Mektebin hâl-i hâzırda şu sûretle idâresi kâbil değildir. Gerek rüfekâm ve gerek mekteb nâmına söylüyorum bu işi teklîf olunan ma'âşlarla yapamayacağız. (sesler) yapanlar bulunur.

Tahsin Efendi – Evet yapanlar bulunur ve başkaları de gelebilir, meselâ beş yüz guruş ma'âş alan bir me'mûr buraya gelebilir fakat o mekteb-i aliyyeden me'zun değildir. Bir mekteb-i âli me'zunu ile idâdî me'zunu beynindeki fark ise bâhirdir. Kezâlik ameliyyât mektebinden me'zun bir efendi müdürriyyet vazîfesini bin iki yüz guruşa deruhde eder. Fakat onlar ile bizimkiler arasındaki tefâvüt âşikardır.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) nazariyyâtın bize fâ'idesi yok. Ameliyyât mektebinden me'zun bir efendi daha tecrübelidir bizim işimize daha ziyâde yarar.

Müdür Mu'âvini – Buranın hey'et-i ta'limiyye ve idâresi sırf nazariyyâtla fenn-i zirâ'ati ikmâl eylemişlerden değildir. Selanik, Bursa ameliyyât mektebinden neş'et etmiş ba'dehu bi'l-müsâbaka Halkalı'ya dâhil olarak orada tetebbu'âtını nazariyyâtlada mezc eylemiştir. Esâsen nezâret bütçeye fazla koyacaktı. Ahvâl-i hâzıra münâsebeti ile hiçbir şey koymamıştır. Çünkü Bursa vesâ'ir ameliyyât mektebinde gösterilen dersler burada da irâ'e ve ta'kîb ediliyor. Bura mektebinde yirmi iki ders olduğu hâlde bunlar yalnız bir mu'allim ile bir de müdür tarafından idâre olunuyor. Daha geçen sene mektebden me'zun olan arkadaşlarımız muhtelif ameliyyât mekteplerine tevzif edildiler. Yedi yüz elli, sekiz yüz bin guruş ma'âş alıyorlar. Bura hey'et-i ta'limiyye ve idâresi üç sene hüsn-i sûretle ifâ

yı vazîfe ettiklerinden terfi'lerine intizâr ederken ma'âşâtın bu sûretle tenkîsi bilmem nasıl muvâfık görülüyor?

(Hacı Necip Efendi) herkes kendi kîsesinden harcıyor sonra onlarda bize benzeyecekler.

Müdü Mü'âvini – Fenn nâmına noksan bir şey yapılmış ise isbatını ricâ ederim.

Re'is – Mekteb nâmına mu'âvin efendi îzâhat verdi. Teklîf ettiğimiz ma'âşlarla idâre edemeyeceklerini söyledi ne buyuruluyor?

(Sesler) yapanlar gelir, yapanları gelir.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) hamîyyeten yapsunlar. Yapmazlar ise başkaları gelir efendim.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) zavallı rencberlerimizin hâli düşünölsün onlar on beş yirmi kişi besliyorlar bundan başka hayvanlarını da güdüyorlar. Böyle olduğu hâlde hiç şikâyetleri yok bunlar da idâre etsünler.

Re'is – Şimdi hangi cihet tercîh edilecek?

(Sesler) mes'ele zâten karâgîr oldu. Encümenin teklîfi kabûl edildi.

Sabri Efendi (Taşköprü) müsâ'ade buyurunuz efendim bir söz söyleyeceğim biz me'mûrlarımızın kadrini takdîr etmediğimizden değil milletin ihtiyâcını derpîş ederek serd-i mütâla'a ediyoruz. Ve ayn-ı zamanda me'mûrların hamîyyetine de istinâd eyliyoruz.

Re'is – Me'mûrlar zâten kabûl etmeyiz diyemezler. Elimizde bir bûdce var tedkîk ediyoruz. Ne yolda tatbîk olunacağını düşünöyoruz. Mevki-i icrâya idâre-i seniyyesini istihsâl ederek koyacağız o zaman işine gelen kabûl eder, etmeyen çekilir gider. Yalnız zât-ı âlîleri buyuruyorsunuz ki biz me'mûrların kıymetini takdîr etmediğimizden dolayı tenkîh etmiyoruz. İhtiyâc-ı fevka'l-âdemizden dolayı bu tenzîlatı yapıyoruz. Hamîyyeten bu vazîfeyi yapsunlar pek a'lâ kadr-ı şinâslığımızdan dolayı mekteb hey'eti nâmına teşekkür ederim hepsi mekâtib-i aliyyeden me'zundurlar hepsi çalışırlar. Ve vazîfelerinin ehlidirler yalnız hey'et-i umûmiyye tabi'î onları takdîr etmekle beraber ihtiyâc-ı, bûdcemizin derece-i

tahammülünü nazar-ı dikkate alarak söylüyorlar. Şimdi kâtib ma'âşî (yedi yüz) mü olacak (dört yüz) mü diye müzâkere ediyorduk ba'zıları (yedi yüz) çoktur (dört yüz) dediler onun için (yedi yüz) den (dört yüz) e inmeyelim.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) bûd cemiz eskisi...

(Sesler) eskisi gibi olmasını ricâ ederiz.

Sabri Efendi (Taşköprü) geçen senedeki bûdcede yedi yüz olarak gelmiş vâli-i esbâk Emin Bey yedi yüzü çok gördü dört yüze indirdi.

Re'is – Demek ki geçen sene bu zât (dört yüz) guruşla istihdâm olundu öyle mi?

Zirâ'at Müdîri – Evet efendim Emin Beyefendi dört yüz guruş tensîb ettiler. Bendeniz geldim, mu'âmelesini beğenmedim, rapor yazdım, azl ettiler. Yerine Kengri tahrîrât mübeyyizlerinden iki yüz elli guruş ma'âşlı bir efendi geldi. Hâline nisbetle dört yüz guruş tahsîs edildi sonra efrâd-ı redîfeden olduğu için askere sevk edildi şimdi ona vekâlet eden efendiye mekteb-i hukûk me'zunlarından olması i'tibariyle yedi yüz guruş ma'âş veriliyor.

Bunun mektebi zirâ'at amelliyyât mektebi olmasından dolayı fenn adamlarının ta'yîni lüzûmudur. Diğer rûfekâsına yardım eder. Ayn-ı zaman da yedi yüz guruşa lââyık, adam akıllı bir kimse bulunamadığı için dört yüz guruş tensîb edilmiş.

Sabri Efendi (Taşköprü) müsâ'ade burun efendim. Bunda bir kânunsuzluk var asl ma'âş (dört yüz) olduğu hâlde vekâlet ma'âşî (yedi yüz) i'tibariyle veriliyor (handeler)

Zirâ'at Müdîri – Dört yüz guruşa hıdmet etmez ki...

Re'is – Şu hâlde dört yüz guruş kabûl ediliyor öyle mi?

Reşad efendi (Daday) hadd-ı vasatîsini bulalım efendim.

Hilmi Efendi (Taşköprü) te'essüf ederim, bunlarla zannediyorlar ki millete hidmet ediyoruz iyi bilelim ki hidmet değil milletin ta ciğergâhına darbe, darbe, darbe uruyoruz. Yedi yüz guruşa bedel dört yüz guruşa hidmet edecek efendiden kat'iyen istifâde olunmaz

bu milletin menfa'atini aramak değildir. Milleti hepimiz düşünürüz böyle olacaksa kökünden kalksın.

Zirâ'at Müdürü – mekteb bu hâl ile devam etmez.

Hilmi Efendi (Taşköprü) fazla fazla yapılası şu ma'ruz kaldığımız felâketlerden tahlis-i giribân etmek içündür.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) Meşrûtiyetten sonra ma'âşları katmerlendirdikte ne fâ'ide gördük? Umûm ma'âşlar katmerli gitti.

Re'is – Bunda yanlışınız var...

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) yüz guruşla da iş gördürülür. Oradaki müdürü ve mu'âvin efendi bu vazîfeyi îfâ eder.

(hamiyyet nâmına yapsunlar sadâları)

Re'is – Yalnız hamiyet karın doyurmaz.

Hilmi Efendi (Taşköprü) şübhe mi var ihtiyâc her şeyden evveldir.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) efendim yemek parası da var, dört yüz elliye gelir.

Re'is – Dört yüz olur, üç yüz olur orası başka ma'âşât evvelâ büyüklerden kırılır, büyüklerden başlayalım...

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) büyükleri saymayalım küçükleri...

Re'is – Eskiden yüz elli, iki yüz guruşta polis kullanırdık polisler bir adamı cürm-i meşhûd hâlinde tutar o adamın elinden bir lira yâhud iki mecdiyye onu salıverebilir gice saat ikiden sonra meyhânelerin kapanması hükûmetin emri i'câbından olduğu hâlde kendisine âdetâ bekçilik ederek meyhâneceiden üç mecdiyye aldı mı müsâmaha edebilir sonra ufak tefek me'mûrlarımız da bu hâlde idi. Bugün elhamdülillah bu fenalıklar kalmadı.

Hacı Necib Efendi – Paşa Hazretleri para almak mes'elesi gizlidir o keşf olunmaz efendim.

Re'is – Siz bana ashâb-ı masâlihten para alan gösteriniz veyâhud polisten jandarmadan böyle münâsebetsizlik eden birine haber veriniz eğer ben o adamı kullanırsam o zaman söyleyiniz fakat düşününüz ki bir â'ile sâhibi olan ufak me'mûra ihtiyâcından pek noksan ma'âş verirseniz hasbe'l- beşeriyye o, birazda fesâd-ı ahlâka mâlik ise her fenâlığı yapabilir lâkin karnı doymuş bir me'mûr elini fenâ bir şeye uzâtmaz. Onun için bendeniz derim ki bi'l-hassa ufak me'mûrların ma'âşlarına ilişilmemelidir. Küçük me'mûrları düşünmek lâzım gelir.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) Bizim Kastamonu'da tahsîs olunan ma'âşlar paşa hazretleri az değildir. Bugünkü idâremize göre, bûdçemize göre, vüs'atimize göre yapılmış bir şeydir. Bir köyde bir mekteb-i ibtidâ'i bu dört buçuk guruşla ihyâ olunacaktır evimize alıb da gidecek değiliz efendim.

Re'is – Bir mekteb ihyâ ederken bir me'mûr evini söndürmeyelim. Bunu da düşünmeli şimdi ba'zı zevât diyorlar ki yedi yüzden dört yüz guruşa indirmek doğru değil biz az daha kabartalım diyorlar.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) biz diyoruz ki dört senedir dört yüze çalışıyor. Yedi yüz guruş verilmemiştir diyoruz Sabri Efendi birâderimizin dediği gibi vekili dört yüz guruş veriliyormuş.

Re'is – Nısf ma'âş veriliyor değil mi?

(Sesler) dört yüz kabûl ediyoruz.

Re'is – Pek a'lâ sonra imâm ve akâ'id-i diniyye mu'allimi var.

Hacı Tefvîk Bey – Bu hâce hafta da iki saat akâid-i diniyye okutuyor geri zaman boş o zamanda çocuklara nezâret ediyor. Biz darü'-l mu'alliminden çıkan mütefennin bir talebeyi ekmeği, suyu yanından iki yüz guruş ma'âşla köylere gönderiyoruz. Onların vazîfeleri daha ağır. Onlara kıyâsen biz bunu böyle yaptık üç yüz elli guruş yaptık yemeği de oradan.

Osman Efendi (Boyâbâd) bu hâcenin efendim üç vazîfesi ve bâ husûs talebeye nezâret husûsu da var. Hükûmetin teklîfi vechile yedi yüz guruştan kabûlünü recâ ederim.

Re'is – Ne buyuruluyor? (üç yüz elli) guruş kabûl sesleri (Reşad, Hilmi, Asım Efendiler muhâlif)

Re'is – Bir bahçevan ma'âşî var. Üç yüz guruş (aynen kabûl edelim sesleri) kabûl edildi.

Re'is – Bir de bağcı var (sesler) (lağv olunsun)

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) Müdîr bey îzâhat versin yamağın vazîfesi nedir?

Re'is – Müstahdemîn-i müteferrika meyânına girebilir o meyânda istihdâm edilebilir. Müstahdemîn-i müteferrika tertîbi (bin iki yüz elli) imiş (yedi yüz seksen) guruşa indirilmiş ne buyuruluyor?

(sesler) kabûl, kabûl.

Re'is şimdi masârif ciheti var. Me'kûlât için (otuz iki bin sekiz yüz elli) guruş konmuş. (yirmi sekiz bin beş yüz yirmi beş) guruşa indiriliyor. Ne hesâbıyla yapmışlar?

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) Darü'l- mu'allimîn için yemek bedeli ikişer guruş kabûl edilmişti. Bunlar çalıştıkları için yirmişer para daha zamm ettik. Yüzer paradan...

Re'is – Orası şehir hâricidir kira parası ilâve edilmeyince çarşudaki fiyatla tabî'î verilemez azdır.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) mektebi arabası var, sayıs var. Lâzım gelen şeyleri gelüb alacak.

Re'is – Şimdi bu boğaz mes'elesidir. İki buçuk guruşla talebe idâre edilebilir mi?

Müdîr – Çalışanla oturan bir değildir. İdâre etmez efendim. Günde üç defa yemek yiyorlar.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) Mekteb-i Sultânî'de bile böyledir.

Hilmi Efendi (Taşköprü) Mekteb-i Sultânî'nin mevcûdu iki yüze karîb hâlbuki burada yirmi kişi, buraları nazar-ı ehemmiyyetten dûr tutulmamalıdır. Yirmi kişinin mu'ayyenâtıyla yüz elli kişinin mu'ayyenâtı matbahda mühimm fark gösterir.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) müsâ'ade buyurun hacı efendi altı ayda boş oturacaklar.

Zirâ'at Müdîri – Paşa Hazretleri zirâ'at yalnız tarlada çift sürmek değildir kışın da hayvanât için bir takım tatbîkât-ı sana'iyeye var, sanâyi'-i zirâ'iyeye var mektebsiz bir teşrif buyurulur ise...

Re'is – Geleceğim inşallah sanâyi'-i zirâ'iyeden ne yapıyorsunuz?

Zirâ'at Müdîri – peynir, yağ, yoğurt yapmak san'atları gösteriliyor.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) şimdi ineklerin südü yok diye değiştiriyorsun.

Müdür – Hükûmet ne tüccardır ne çiftçidir. O bir tecrübe için yapılmıştır.

Re'is – Şübhe yok bir numûne olmak üzere yapılmıştır. Halkın istifâdesini te'min içindir. Ma' hazâ inek de yediğini vermeli. İşe yaramadığı için satılmasını teklîf ediyorlar. Şu hâlde yemek masârifini istesenez yüz on paradan yapalım yüz para kâfi sesleri (ekseriyetle yüz para kabûl edildi)

Re'is – Hayvanatın yem bedeli yirmi bir bin elli guruşa indiriliyor ne buyuruluyor?

Hacı Şevket Efendi (Boyâbâd) hayvanın adedi on dokuza iniyor yirmi bir bin guruş çoktur bir hayvan senede bin guruşluk yem yiyor yalnız, üç ay çayır zamanı vardır. Öküz zamanı kış, sonbaharda yem yer on iki ay mütemadiyen üçer guruştan yem bedeli gösterilmiş on dokuz baş için yirmi bir bin guruş koymuşlar rüfekâ yı kirâmın hepsinin hayvanı vardır yem ne vakt verilir söylesinler?

Re'is – Yirmi beş bin guruş encümenince esâsen çok görülmüş yirmi bir bine indirilmiş.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) zâten bu yemi, samanı münâkasaya vereceğiz artarsa kalır. Evvelce ale'l-amyâ gidiyormuş.

Zirâ'at Müdüri – Ale'l- amyâ değil, meclîs-i idârenin tasdikiyle oluyor.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) münâsebetsizlik olurdu. Orasını teşrîh etmek istemem artarsa kalır.

Hacı Şevket Efendi (Boyâbâd) efendim artmaz bir hayvanın rızkı mu'ayyen olmalı yazın ne kadar çayırlayacak, kışın ne kadar yem yiyecekse tablasını göndersinler o nisbette kararlaştırılsın.

Re'is – Zât-ı âlî'niz söylediniz ki tabla mûcibince bir hayvana ne kadar saman ne kadar arpa vermek lâzımsa o nisbette veriliyor, şu hâlde o tabla hâricinde fazla bir şey veremezler demektir. Alınan şey fazla gelmiş ise enbârda kalır. İsterseniz (bin beş yüz) guruşunun daha indirelim.

Hacı Tevfik Bey – Münâsib görürseniz bin, iki bin guruştan tenzîl edilsin. Bir yere mekteb hâcesi karşuluğu olur.

Re'is – O hâlde (yirmi bin) guruş diyelim de işin içinden çıkalım.

Sesler – (yirmi bin) muvâfık

Hacı Necib Efendi – Bir hayvan hiçbir yerde bin guruş yemez. Hayvan başına tahsîs olunsun. En ma'kûl tarîk bu olabilir.

Raif Bey (Kengri) on dokuz hayvan yirmi bin guruş yemez.

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) burası Kengri değil.

Reşad Efendi (Daday) hayvanâtın adedi teksîr eder, su'âl buyurulsun çünkü bu nokta sâbit değildir.

Sabri Efendi (Taşköprü) muhterem arkadaşlarım söz almadan söylüyorlar, re'is paşa hazretleri usûl-i müzâkere böyle değildir. Nizâm-nâmeyi muhâfazaten söylesünler.

Re'is – O doğru fakat tamâmen kâbil olmuyor.

Sabri Efendi (Taşköprü) mümkün olmazsa biz de söyleriz.

Re'is – Nasıl olur? Sonra meclîs müzâkerâtı bir çocuk gavgasından ibâret kalır?
Şimdi efendim (yirmi bin) guruş desek kâfidir zann ederim

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) yılın zâten altı ayı geçti. (üç yüz otuz) bütçesinde onu da ayrıca tedkîk ederek yaparız.

Re'is – Bu fikr şâyân-ı kabûldür değil mi?

(Sesler) (yirmi bin) guruş tenzîlat kabûl edildi.

Re'is – Fidan, tohum bedeli beş bin guruşa indiriliyor öyle mi?

Sesler (kabûl, kabûl)

Re'is – Masârif-i istihsâliyye beş bin guruştan iki bin beş yüz guruşa tenzîl ediliyor.
Nedir, bu masârif-i istihsâliyye müdür bey?

Zirâ'at Müdürü – gübre parası vesâ'ire

Re'is – Pek a'lâ şimdi efendim, iki bin guruş kabûl mü?

Sesler (kabûl, kabûl)

Re'is – Âlât ve edevât-ı zirâ'iyye (beş bin) guruşa indirilmiş, âletler epeyce müddet daha isti'mâl edileceğinden öylece kabûl edülür değil mi? (kabûl ediyoruz sadâları) beş bin kabûl edildi efendim.

Zirâ'at Müdürü – Bütçede kundura ve elbise ve çamaşır için tahsîsât yoktur.

Re'is – Evet, evet geçen gün meclîs-i idârede kunduralar (kırk yedi) guruş üzerinden ihâle edilmişti. Kundura için ne kadar kâfidir?

Zirâ'at Müdürü (üç bin) guruş kifâyet eder efendim.

Re'is – Melbûsât için (üç bin) guruş tefrîk edelim mi?

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) müsâ'ade buyurur musunuz, mektebde âlât ve edevâta ihtiyâc yoktur, hiçbir şeye yoktur, ihtiyâc kat'iyen yok. Kazma kürek gibi şeyler müteferrikadan alınabilir bunlara ihtiyâc pek cüz'îdir.

Zirâ'at Müdüri – Konserve için âlât ve edevâtımız yoktur, celb edeceğiz.

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) konserve âlâtı getirilmek isteniyor. Bunu hepimiz arzu ediyoruz getirtilsin.

Re'is – (altı bin beş yüz) guruş kâfi mi? (pek a'lâ kâfi sadâları) mektebden çıkacak efendilere mükâfât var ne buyuruluyor?

(sesler) mükâfât aynen kabûl.

Re'is – Şu hâlde hey'et-i umûmîyyesi bu sûretle kabûl edildi değil mi efendim. (evet efendim sadâları)

Re'is – Dut fidanlığı beş bin guruş, iki bin guruşa indiriliyor niçün indirilmiş?

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) çapalamak için bellemekten mâ adâ bir şey yok da onun için

Re'is – Böyle mi kabûl ediyoruz? (sesler) evet evet

Re'is – Tohum bedeli (iki bin) guruşa aynen kabûl ediyormusunuz?

(kabûl kabûl sadâları)

Re'is – Eşcâr ve nebâtât-ı müfide ve tecrübe icrâsıçün beş bin guruş teklîf edilmiş idi buna iki bin guruş zamm ediliyor.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) bu paradan üç binini İnebolu ile Kengri'ye vermişler vilâyetin diğer liva ve kazâları istifâde edemeyecek, onun için iki bin guruş daha zamm ettik.

Re'is – Kabûl mü? (evet, evet sadâları) bir de Kengri âlât-ı zirâ'iyeye koleksiyonu var ne dersiniz?

(Sesler) aynen kabûl.

Re'is – Beş bin guruş aynen kabûl edildi. Çekirge masrafı burada yok. (evet, o aşağıda gelecek sadâları) bunun için beş bin guruş aynen kabûl edildi. Bugün bir kile buğday seksen guruş sabah yetmiş guruş olur bunu aynen vereceğiz onun için iki bin guruş fazla bir masrafı veremeyiz.

Muhâsebe-i Husûsiye Müdîri – Kânun mucibince hâsılât gayr-ı kâfi olarak irâd-ı kayd edilecektir.

Re'is – Şu hâlde bunun için muhammen olarak ufak mikdâr bir şey koyacağız.

(Zirâ'at müdîrine) şimdiye kadar böyle mi yapıyordunuz?

Zirâ'at Müdîri – Öşrü nakden veriliyordu.

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) böyle olması daha muvâfık.

Re'is – Yirmi dakika teneffüs.

İKİNCİ CELSE

Saat-Dakika

8.45

Re'is – Sabri Bey birâderimiz bûdceye ba'zı şeyler noksan idhal edilmiş olduğunu söylediler muhâsebe müdür vekilinden isterseniz soralım.

Sabri Efendi (Taşköprü) sonraya kalsın efendim isterseniz bendeniz takrîr vereyim.

Re'is – Pek a'lâ sonra sorarız şimdi mekâtib-i idâdiyye bûdcesi hakkında encümenin mazbatasını okunsun.

(Mazbata okundu)

Re'is – Mekâtib-i idâdiyye bûdcesi şimdi aynen kabûl ediliyor demek.

Sesler – Evet Evet

Re'is – Ancak âhiren ma'ârif nezâretinden bir tahrîrât geldi liva idâdîlerini umûmî, zirâ'î, ticârî, sînâ'î şu'belere ayırıyor bu şu'belere içinde bir takım tahsîsât verilmesi i'câb ediyor encümen hey'eti bu tahsîsâta bûdgemiz müsâ'id değildir mekteb-i sultânîler gibi bu tahsîsâtın da umûmî bûdceden te'diyesi için ma'ârif nezâret-i celîlesine yazalım diyorlar kabûl buyurulursa bûdgemize âna göre şekli veririz başka türlü i'câbını düşünürüz tahrîrât mutlakâ bunu bu seneden i'tibâren yapın demiyor ve mütâla'ada soruyorlar. Sinob için ticârî, zirâ'î denilmiş Kengri içinde sînâ'î ve zirâ'î denilmiş şimdi ne buyurulur encümen mazbatasını vechile bu şu'belere açılması için tahsîsâtımız kâfi değildir. Ma'ârif-i umûmiyye bûdcesine bunu idhâl edelim yoksa şu tahrîrât mûcibince ilâvesi i'câb eden tahsîsât ile tahsîsât-ı sâbika için ma'ârif nezâretine yazalım ne buyuruluyor?

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) vilâyetin nüfus-ı umûmîyyesi sekiz yüz bini tecâvüz ediyor böyleyken hükûmetin idâre ettiği mekâtib-i ibtidaiyye-i resmiyyede ancak beş bin çocuk okuyabiliyor muhassasâtı da nüfus-ı umûmîyyemize nisbeten mekâtib-i ibtidaiyye tahsîsâtı gâyet ez rûfekâ yı muhterememizden ba'zı zevâtın biz kazâlarımıza hiç olmazsa üç, beş, on mekteb açdırmadan, tahsîsât tevzi' ettirmeden memleketimize dönersek ahâlîye karşı nasıl

yüzümüz olur. Vilâyet kânunundan bizim istifâdemiz bundan mı ibâret kalacak buyuruyorlar ki bu tamâmiyle doğrudur. Vilâyet kânunundan istifâdemiz büdcemizdeki vâridâtın tezâyüdüne vâbeste ve o nisbette tabi'î masârîfâtımız umûr-ı ma'ârif ve nâfi'aya â'id masârîfâtımız tezâyüd edecek ahâlîmiz bu sûretle müstefid olmuş bulunacak bugün hâlimiz meydanda vâridâtımızın tezâyüdüne çâre bulamıyoruz diyerek makâtib-i ibtidâ'iyenin hâl-i hâzır vâridâtıyla hazır mektepleri idâme edüb de yeniden mekteb açmamak hakîkaten bu da bizim için ye'si mücib olur bilâ vâsıta alınan tekâlîfe resm-i mumzam tarh etsek hâlimiz müsâ'id değil bizim liva idâdileri hakkındaki teklîfimiz nezârete karşı teklîf-i mâlâ yutak kabîlinden add olunmamıştır. Bütün kâ'inât bilmelidir ki Kastamonu vilâyeti fakir ve ihtiyâc içindedir bizim vilâyetimizin bir kısım yerlerinde ahâlîmiz buğday ekmeği değil arpa ekmeği de bulamıyor da mısır somağını, taşın altında dövüyor. Erik çekirdeği, armut çekirdeği demiyor ekmeği yapıp yiyor. Bunu ma'ârif nâzırı muhteremi de biliyor ve bilmelidirler. Hey'et-i hâzıra-i hükûmet takdîr buyurdular bizim kendilerine şu husûsta vâki' olan mürâca'ât ve istirhâmâtımızı tervîc edeceklerinden emîn bulunuyoruz. Encümen gerek mekâtib-i idâdiyyenin tahsîsât-ı hâzırası gerekse açılacak şu'beler için ilâvesi i'câb eden meblâğın umûmî bütceden tesviyesi için ma'ârif nezâretinden istirhâm edilmesini teklîf etti eminim ki hey'et-i muhterememiz tamâmiyle iştirâk buyuracaksınız bu sûretle mekâtib-i idâdiyyenin hâl-i hâzır tahsîsâtı olan yüz yetmiş bin guruşu tasarruf etmiş olacağız bu yüz yetmiş bin guruşu tasarruf ile elli, yüz mekteb açabilirsek işte ne yapalım. Bu kadar hizmet ettik diye bileceğiz binâen aleyh encümenin teklîfi vechile bu husûsta nezâretten temenniyyât da bulunulmasını recâ ederim.

Re'is – Encümenin teklîfi vechile ma'ârif nezâretinden istirhâmatta bulunalım muvâfık mı?

(Sesler) muvâfık, muvâfık

Re'is – Şu hâlde mekâtib-i idâdiyyeden tasarruf edilecek tahsîsâtı vilâyet büdcesine karşılık tutmak sûretiyle mekâtib-i ibtidâ'iyeye açmak cihetini âhir görüyoruz. Binâen aleyh zâten idâdiler umûmî bütçeye ta'alluk eder onun için bize bu parayı veriniz diye yazacağız temenniyyatta bulunacağız ancak şimdi bir nokta kalır ma'ârif nezâreti bu istirhâmâtımızı reddederde bize para veremem derse o vakt bu idâdilerin tahsîsâtını bütçeye koymamış olacağız mektebler kapanacak mı?

Hacı Tevfik Bey (Kastamonu) búdeceye korsak şimdilik hâl-i sâbıkını muhâfaza edindeler.

Hilmi Efendi (Taşköprü) hâl-i sâbıkında mı kalacak yoksa rüşdiyye hâlinde mi?

Re'is – Şimdi teşkilât-ı mukarrere icâbınca liva idâdîlerinin gelecek sene ibtidâsından i'tibâren rüşdiyyeden ibâret olan üç sınıfı vilâyetin tensîbine göre bulunduğu mahallde ibkâsı veyâhud dördüncü sınıfların sınıf-ı ihsâliye kalbi ve beşinci sınıflarında alâ hâlihî terki ile gelecek sene şehâdetnâme verilmesi lâzım gelir diyorlar. Eğer bu şubeler açılmayacak olursa rüşdiyye derecesinde kalacak ma'nâsı anlaşılıyor. O hale ifrâğ olunduğu takdîrde son sınıf talebesi daha ziyâde işgâl edilmemiş olur. Eğer bu sûreti kabûl edilmesi ale'l-ıtlak bir şey yapın denilmiyor şimdi ma'ârif nezâretinin ifrâğ etmek istediği şekl darü'l-fünûna ve mekâtib-i aliye-i sâ'ire'ye gelecek olan efendilerin mahall-i ihzârı mekâtib-i sultânî olacak şu hâlde liva idâdîlerinde memleketin ihtiyâcına göre ya ticâret yâhud san'at veyâhud zira'aât veyâhud ikisi üçü birden birde umûmî kısmı yani her şeyden ma'lûmât almak için umûmî şubesi açılacak bu pek muvâfıktır zann ederim. Lâkin her hâlde iki şubelerini açacak olursak ki lâ akall iki şube açmak lâzım geliyor üç bin guruş ilâve etmek lâzım gelir buda senede otuz altı bin guruş demektir üç şube açacak olursak senevî yetmiş iki bin guruş ilâve etmek icâb ediyor herhâlde ya iki ya üç şube olacaktır. Şimdi ne buyuruluyor efendim ilâve edelim mi?

Hacı Necib Efendi (Kastamonu) Hâl-i hâzır ile bûdçemize koymak temenniyâtında bulunacağız fazlasını isteyeceğiz.

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) makâm-ı devletinizden bu husûsda temenniyâtta bulunulsa bu mekâtib-i ibtidaiyye bûdçesine kalsa.

Re'is – Anlaşılıyor ki para vermeyecekler.

Raif Bey (Kengri) hepsini istemek temennî-i mahall kabîlindedir iki mekteb için otuz mekteb kapatmalı.

Sabri Efendi (Taşköprü) burada ihtiyâcımız dâ'iresinde iş yapabileceğiz ma'ârif nezâreti bir zamanlar ma'ârif toplayacağız dedi. Bu fikride üç dört sene takîb etti fakat netîce-i takîb de büyüğüne küçüğüne kana'at geldi ki yeniden mekteb-i ibtidâ'î te'sisine

ihtiyâc vardır. Elimizdeki vâridâtın onların istedikleri gibi şubeler için para verirsek asl bize lâzım olan mekâtib-i ibtidâ'iyeyi gâ'ib edeceğiz üç sınıf olarak idâresi kâbil imiş para verirlse ikisini ilâve edelim para vermezlerse bûdceye hâl-i sâbıkında idhâl edelimde diğerlerini nezâretten isteyelim vermezlerse kapamayalım.

Re'is – Encümen de böyle demişti değil mi?

Sesler – Evet efendim

Sabri Efendi (Taşköprü) encümen şimdi mevcûd doğrudan isteyebiliyor ki evvelki masârifede tarafdâr değil demektir. Hâlbuki mekâtib-i idâdiyyenin kapanmasına rızâ gösterilmesini hiç birimiz kabûl edemeyiz.

Alı Rızâ Efendi (İnebolu) encümen kat'iyen gerek Kengri ve gerek Sinob idâdîlerinin kapanması tarafdârı değil

Rüşdi Bey (Sinob) idâdîleri zâten kânunen mahalline terk edilmiş bunun kapatılması kâbil olamaz. (böyle kabûl sadâları)

Re'is – O hâlde ihtiyâten idâdîler masârifini bûdjemize idhâl etmek şartıyla sınıflara mahsûsâtı açılacak.

Esâs karârlaştırılmış oluyor (muvâfik sadâları)

(mekâtib-i ibtidâ'iyeye müfettişliğine â'id mazbata okundu)

Re'is – Şimdi bûdceye on yedi bin yüz guruş masârifle ma'âş olarak konulmuştur. Mekâtib-i ibtidâ'iyeye müfettişleri nâmına encümen hey'eti bunu zâ'id görüyorlar.

Re'is – Encümen bunlara vereceğimiz on yedi bin yüz guruşla ibtidâ'i mektebi açalım mutasarrıflar kâ'im makâmlar nâhiye müdürleri zâten mülhakâtı devr ü teftîş ile mükelleftir gittikleri zaman mekteblere de uğrasunlar ne yolda tedrisâtda bulunduğunu anlasınlar bu teftîş kâfidir bu ma'âşât masârîfât zâ'id dir diyorlar bu fikri kabûl edenler ellerini kaldursun.

Raif Efendi (Kengri) yalnız Kengri değil müfettiş Çerkeş ve muhitini ve havâlisini dolaşiyor bu ibtidâ'î mektepleri mu'akkab ister kâ'im makâm, müdür gönlü olacakta teftişe gidecek.

Re'is – O istediği vakt gidecek değil devr ü teftiş etmek mecbûrîdir.

Raif Efendi (Kengri) me'mûr su'âli olursa daha ziyâde istifâde edilir.

Raif Bey (Zağferanbolu) vilâyetde yok diğer yerlerde yok yalnız Kengride var her taraf için olmazsa büsbütün lağvı taraftarıyım.

Re'is – Bir Müdür bir kâ'im makâm hatta bir vâli devr ü teftiş ettiği mahallerin mekteblerini de görmeli mu'allim efendilere ne okuttuğunu sormalı talebeye okudukları şeylerden sormalı anlamalı ki hâce çalışması ne yapmış yoksa orada oturmuş mu en mühimm şey odur me'mûrin idâreye devr ü teftiş ettiğiniz yerlerde ki mekteblerin ve o mekteblerin mu'allimlerinin derece-i mesâ'isi hakkında ma'lûmât verilmesi cümle-i vazâ'ifinizdendir deriz bize ma'lûmât vereceksiniz diye ta'mimen yazarız nâhiye müdürleri için kâ'im makâmları için mutasarrıfların nazar-ı dikkatlerini celb ederiz. Muvâfik mı efendim?

(münâsib münâsib sadâları)

Şeyh Atâullah Efendi (Çerkeş) ben deniz lağvına tarafdâr olmakla berâber tasarruf edilen mebâliğin tekrar Kengri mekteb-i ibtidâ'ileri nâmına mevcûd mekteb-i ibtidâ'ilere ve Kengri'de mekteb ihtiyâcı olan mahallere sarf olunsun

Re'is – Bütçe umûmîdir efendim nereye lâzım ise oraya sarf olunur. Bu da o cümledendir.

Sabri Efendi (Taşköprü) encümen derse ki her kazânın vâridâtı orada kalsun işte bu cümleden olan on yedi bin guruş da oraya veriliyor o fikr hey'et-i umûmiyye henüz kabûl edildi

Re'is – Mekteb-i Sanâyi' bütçesi yetişmediğinden ictimâ' âtiyye ta'lik edeceğiz Cide mekteb-i rüşdiyyesi bütçesi var idi(bütçe okundu)

Re'is – Ne buyuruluyor kabûl ediyor musunuz efendim?

Sesler – Kabûl, Kabûl

Re'is – Demin Sabri Efendi arkadaşımız menâfi'-i hissesinden, tarîk-i bedâlet-i nakdiyyesinden a'şârdan bakâyâ vardır o bakâyâ vilâyetin vâridât-ı husûsiyyesi nâmına metrûkdur onun için bûdceye dâhil edilmedi buyuruyordu muhâsebe-i husûsiyye müdür vekîli bunu îzâh edecektir.

(muhâsebe-i husûsiyye müdür vekîli) efendim bûdce tahsîlât nisbetinde tanzîm edildi son üç sene tahsîlâtının hadd-ı vasatîsi bulundu makâm-ı devletlerinin müsa'adesiyle bedel-i ba'idesine yüzde on beş hisse i'âdeye yüzde beş zamm ile bûdce tevzî edildi hadd-ı vasatîye zann edilmesine sebep de bakâyâdan daha fazla tahsîlât vukû'u tahmîn edilmesidir

Sabri Efendi (Taşköprü) yalnız nazar-ı dikkate alınan bir şey varsa oda bu sene beş bin lira a'şârdan haziran nihâyetinde nıfs-ı tahsîl olunacak yalnız Taşköprü'de üç yüz lira tahsîl olunmuş o üç yüz lirada a'şâr ihâlesi zamanına kadar tahsîl olunacak nisbet az oluyor bu bâbdaki evrâk encümene verilsin biz tedkîkât-ı icrâ edelim sahîh olarak hey'et-i umûmiyyeye arz edelim.

Re'is – Bu vâridât kısmıdır. Daha tedkîk edilmedi

(muhâsebe-i husûsiyye müdür vekîli) vukû'u bulan tahsîlât nazar-ı dikkate alınarak yapılmıştır şimdiye kadar mâliyyece tahsîl olunan emâkin olunan teklîf yine mâliyye tarafından tahsîl olunacak vâridât-ı husûsiyye ayrıca tahsîl olunmayacak yine mâliyyece vukû'u bulan tahsîlâtın içinden nisbet dâ'iresinde ayrılacak vukû'u bulacak tahsîlâtın yüzde sekizi hisse-i ma'ârifden onu ilâve ettik.

Hacı Tefvîk Bey (Kastamonu) bu paralar milletimizle hep te'minâtli olarak verildi tahsîli kolaydır.

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) İnebolu'da husûsi ormanlar hâsılatı vardır. sâ'ir kazâlardan ziyâde İnebolu'dan alınıyor. husûsiyyetin tahakkuk eden orman İnebolu kazâsında çok bulunuyor bunun miktarı yüz on bin, yüz yirmi bin guruşa bâliğ oluyor ve alınan rûsûm

yüzde on iki bucuk guruşdur. Tabi'î bunda menâfi' ve ma'ârif hissemiz vardır onun için bu cihette nazar-ı dikkate alınsın.

(Muhâsebe-i Husûsiyye Müdür Vekili) mâliyye mecmû'unu tevhid ediyor ona göre nazar-ı i'tibâra alınıyor.

Ali Rızâ Efendi (İnebolu) bu hesâbda idhâl edilmemiştir mâliyyece de nazar-ı i'tibâra alınmamış

Re'is – Anlaşıldı mı efendim (kâfi sadâları) Kengri ve Boyâbâd a'zâları tarafından bir takrîr veriliyor bu takrîrde Kastamonu da bulunan kız sanâyi' mektebinin vilâyetin vâridât-ı husûsiyyesi ile idâre olunduğu ve şu hâlin devâmı mektebin bekâsını te'mîn edemeyeceği için yirmi yedi bin guruş raddesinde bir tahsîsât verdik ise de bu mekteb şimdiye kadar ne kadar vâridât ve istihsâlât ile idâre olunmuştur. el yevm ne kadar müterâkim ma'mûlât-ı vesâ'iresi nakdiyât ve vâridâtı vardır. Buraları nazar-ı dikkate alınmadı. bu cihetleri tedkîk ederek vâridâtının da bûdceye zammı için me'mûr-i mahsûsunun berâ yı istîzâh celbini talep ederiz diyorlar. Bunu isterseniz bûdce encümenine havâle edelim orada me'mûru da çağursunlar istîzâh etsünler ondan sonra verecekleri mazbata üzerine mevki'-i müzâkereye alınır. Muvâfik mı efendim?

Sesler – Muvâfik

Re'is – A'zâdan Tefvik efendinin sanâyi' mektebi hakkında bir takrîri var mekteb-i sanâyi' nâmına ya banko tertîb edilmiş belediyyeden o hesâb soruluyor (takrîr okundu) bu üç yüz yirmi dokuz senesi bûdcesine mi ta'alluk ediyor.

Tefvik Efendi (İnebolu) tabi'î

Re'is – Bu husûsdaki ma'lûmât bildirilmek üzere dâ'ire-i belediyyeye havâle edelim (muvâfik sesleri) merkez vilâyet-i rüşdiyye mektebinin ebniyyesi hakkında Tefvik efendi (İnebolu)'nun takrîri var encümene havâle edelim mi?(encümene havâle edelim sadâları)

Re'is – Nâfi'a encümeninin bir mazbatası var efendim

(mazbata okundu)

Re'is – Masârif-i keşifiyye olarak üç bin guruşun sarfına me'zûniyyet i'tâsı recâ ediliyor bu meblağın nâfi'a tahsîsâtından verileceği için nâfi'a dâ'iresine havâlesi mavâfıktır zannederi.

Rüşdi Efendi (Sinob) bu babda îzâhat vereceğim

Reşad Efendi (Daday) rûznâmaya girsün.

Rüşdi Efendi (Sinob) Sinob'un mevki'-i coğrâfisinden menâzır-ı dil ârâsında ve orada habshâne-i umûmînin mevcûdiyyetinden bahs etmeyeceğim Sinob herkese ma'lûm olduğu vechile gâyet vâsi' iktisâdi, ticârî bir limanı vardır bu limana idhâlât-ı bahriyyeye karşı hiçbir yerden mahrec gösterilememiştir yalnız mu'âmelât-ı tüccâriyyenin bahren idhâlinde hiçbir menfa'at te'min olunamaz herkesin ma'lûmudur bunun için Sinob'a karşı doksan altı kilometre Sinob-Boyâbâd tariki vardır hâl-i harâbîdedir bunun bu seneden i'tibâren mevsim-i şitâ hulûline değin ta'mîr etdirileceğine emînîm şu kadar ki Sinob un bir kilometre mesâfesine kadar Ordu Köy denilen mahalden bedân ederek Karasu merkezi var orada binlerce insan tecemmu' eder o pazar Sinob un aynı kıları gibidir ya'ni oradan her cum'â günü mahsûlât gelmez ise Sinob ac kalır Sinob emin olun ki ac kalır gerçi Karasu bir nâhiyedir Sinob gerek limana karşı bir mahrec gerek Sinob da bir habshâne-i umûmî mevcûd bulunuyor ki orada binlerce insan vardır her iki senede bir kerre ta'mir-i icrâ olunmalı çünkü vaburların mevsim-i şita da barınmak için gelmelerinden dolayı pek çok müşkilat çekilmektedir bunun için biz bir çok şeyler teklîf ediyoruz meselâ kabariden on beş kilometre mesafeden Gerze, Gerze'den altmış kilometre aşağı Durağan nahiyesine yine Gerze'den Alacam nahiyesine bir tarik altmış beş kilometre mesafede bunlar tarik-i husûsiyeden sonra bu limana karşı olmak üzere Boyâbâd'dan Osmancık'a yetmiş beş kilometre mesafeden bunların hepsi bu limanın mahreci olacak şimdi bunların cümlesini de vakt-i merhumuna talik sûretiyle te'hir ediyoruz yalnız en acil olmak üzere yani hani şu imdadına yetişmek sûretiyle bu Karasu'dan geçmek lazım gelen Ayancık tarikidir bu tarik için de bir şubat sene üç yüz yirmi altı tarihlü keşfiyyât için nafiha nezâretinden emr gelmiş ve bunu nâfi'a dâ'ire elan meskut-ı anh bırakmış keşfiyyât icra edilmemiş meclîs-i umûmîce zâten bu cehen takdîr edilmiş zannetmem ki burada bulunan arkadaşlarımızın hiçbirisi bu olamaz desün Sinob'un mevki'-i derecesi herkesçe ma'lûmdur zâten encümen

mazbatasında keşfiyyât için sarfa lüzûm görülen üç bin guruşun kabûlü yolunda îzâhatda bulunuldu.

Reşad Efendi (Daday) acaba nâfi‘a müdürinin mütâla‘asına mürâca‘ât edildi mi?

Rüşdi Efendi (Sinob) nâfi‘a müdürinin ma‘lûmâtı vardır üç bin guruş kifâyet eder dedi.

Ragıb Bey (Zağferanbolu) masraf ne gibi masârifdir orayı îzâh buyursunlar?

Re‘is – Mühendisler keşfiyyâta geçince harc-ı râh isterler.

Osman Efendi (Boyâbâd) takrîr esâsen kabûl olunuyor mu?

Re‘is – Hey‘etce kabûl olunuyor mu?

Ali Efendi (Tosya) keşf husûsunda istihdâm olunacak amele istikşâf masrafı olarak hey‘et-i umûmiyye muvâfik görür sesler (kabûl olundu)

Re‘is – Meclîs hitâm buldu. (saat onu beş geçerek meclîse hitâm verildi)

EK-5.

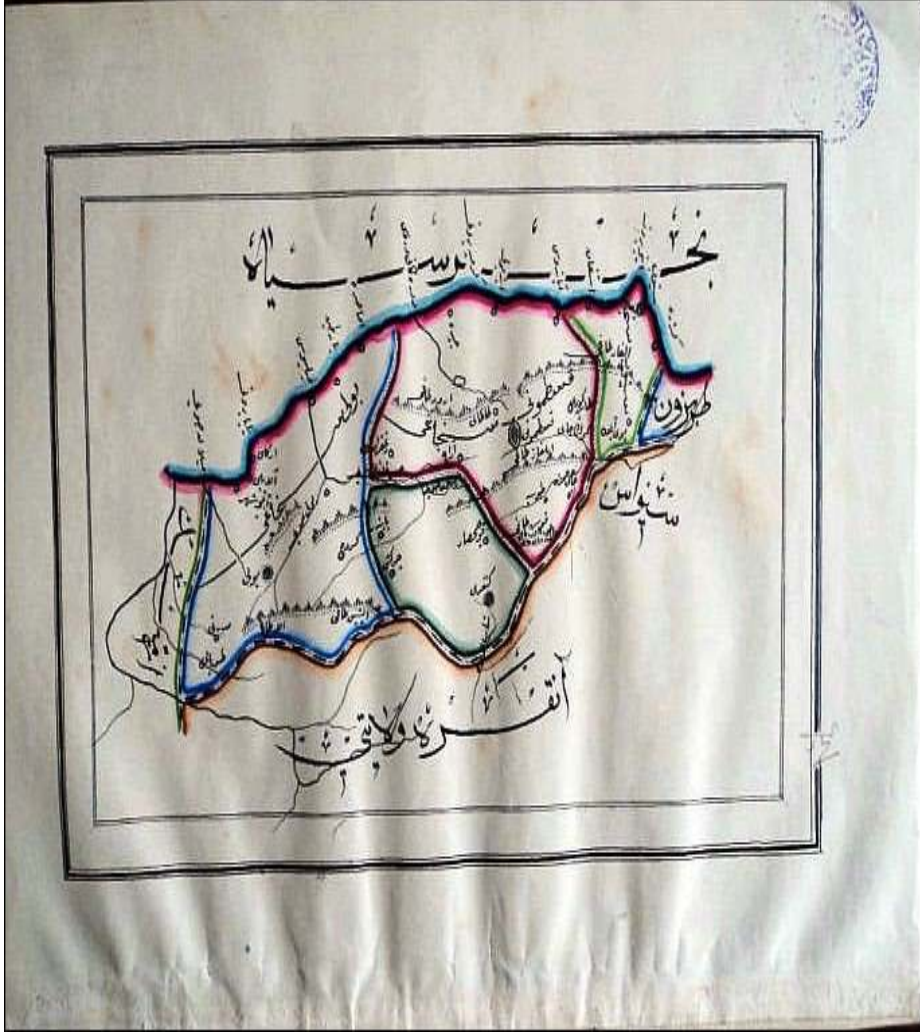
Kastamonu Gazetesi⁷²

⁷² Kastamonu, Sayı: 2004, 8 Temmuz 1329 (21 Temmuz 1913)

EK-6.

Kastamonu ve Bolu Haritası

EK-7.

Vali Reşit Paşa ve Eşi

